

AZ ÚJ AGRÁR- DEMOKRÁCIÁK

ÍRTA: SEBESS DENES

BUDAPEST
LÉGRÁDY NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R.-T. KIADÁSA

Légrády nyomda és könyvkiadó r.-t. nyomása,
Budapest.

Előzetes megjegyzések.

A világháború és az azt befejező békék a műveit emberiség eddig ismert legnagyobb társadalmi és pénzügyi válságait idézték fel. E válságok alatt épen azok az osztályok mentek tönkre, amelyek a demokrácia gondolatának hordozói voltak. A szellemi és vagyoni középosztály munkakeresményét eliszapolta a megmérgezett pénz áradata. Az intelligencia egész hierarchiája megingott. Ilyképen a demokrácia tartó oszlopai gyengültek meg.

A Közép- és Keleteurópában végrehajtott agrárreformok elvileg arra voltak szánva, hogy a demokrácia gondolatát szolgálják. Azonban a műveit emberiség fejlődésének útjai kifürkészhetetlenek, nem lehet fölismerni előre az egymásra torlódó események között az igazi világtörténelmi jelenségeket. Nagy kérdés az, hogy a földreformok a demokrácia megújódását jelzik. Az egyes népek morális élete a materiális értékeknél fontosabb. Már pedig a földreformok legtöbbször erőszakos megoldása az er-

kölcsi szabályok fölé helyezték a materiális érdekeket. Ezzel a tömegézés korrumpálódott. Ez, úgy lehet, éppen az igazi demokratikus haladás útjait akadályozza, legalább is arra mutat mindenfelé a megnyilatkozó imperialista elnyomó szellem és embertelen bírvány.

A jövő fogja megmutatni, hogy az agrárreformok valóban az igazi emberi haladást szolgálják-e — vagy csak egy állomást jeleznek a nyugateurópai civilizáció megmentésére irányuló erők és a Keletről jövő rombolás szellemének küzdelmében.

Budapest, 1925 december hó.

S. D.

I.

Az új agrárdemokráciák alapjai Európában.

Európa földbirtok rendjét a hűbériség megalkakulása után először a francia agrárforradalom rázta meg alapjaiban. Egy többszázados társadalmi és gazdasági szervezet omlott össze 1789-ben.

A hűbériség, mely a népvándorlás romjai között rendet teremtett és tartott fenn, mely a harcos vezetés egységéhez és tekintélyéhez fűződő személyes szolgálatokat és alávetettséget formálta meg, egymagában véve a jog és erő olyan kompozíciója volt, mely biztosította a középkorban a társadalmi osztályok összes életföltételeit. Az egyházzal szövetkezve organizálta az elzüllött Európát és amikor a földhöz kötött szolgálatok változatos hierarchiáját teremtette meg — hűbéri védelem alá helyezte a társadalmi békét és termelést, illyképen tehát hasznos volt és a népek érdekeit szemlélve nem erkölcstelen. A hűbéri kötöttség megszűnt, mert nem fogadhatta magába az emberi fejlődés amaz új csoportosulásait, melyek az ipart, kereskedelmet,

művészetet és tudományt szolgálták. Lehullott mint túlérétt gyümölcs a fájáról és új eszméknek adott helyet, amelyek megalapozták az új századot.

A francia forradalom progresszív ereje eldöntötte a XIX. század sorsát. Anglia demokráciája forradalmát már száz év előtt megívta, de azért a szomszéd agrárforradalma ellen 20 évig szította az ellentállást. A század harmincas éveiben egyszer, ő maga is az ipar nagy mozgalmaival találta magát szemközt, mely mozgalmak Owen és a chartisták nyomása alatt őt is a nagy szociális reformok terére sodorták. Ilyképpen tehát a földtulajdonnak Franciaország által megalapozott szabadsága Anglia ipari munkássága által kiharcolt rmmkaszabadságában találta meg a hasonló hatású filozófiai elemet.

Ha egyáltalán szó lehet arról, hogy a XIX. század szellemében megnyilatkozó általános igazságokat kutassuk és lehetőleg egyszerűsítsük, ugy ezt a tulajdon és munka szabadságában találhatjuk fel. Ez lesz a század folyamán a liberalizmus azontana, melyet egyformán készítettek elő Smith Ádám és az enciklopodisták.

A francia földrengés távolba ható rezgései voltak a 1807 és 1816. évek jobbágyfelszabadításai Poroszországban, majd a német államokban, az 1848. évi jobbágyreformok Ausztria államaiban és Magyarországon. Az orosz jobbágyreform épp oly kezdetleges és végre nem hajtott agrárreform volt, mint a. Romániában 1864-ben publikált Cuza-féle reform. Mindkettő megbosszulta magát. Oroszországban 1905-ben tört ki egy vesztes háború után a

forradalom és kényszerítette ki Stolipin mélyreható reformjait. Eománia az 1807. évi parasztlázadások után akarta megszerkesztett legelőtörvényeivel és mezőgazdasági munkástörvényeivel helyrehozni azt, amit elmulasztott a század folyamán.

Oroszországot és Romániát kivéve, a múlt század derekán, Európa minden államában az individuális mezőgazdasági termelésen alapuló paraszt-demokráciák erősödtek meg. A földtulajdon-szerzés szabadsága az újkori demokráciák egyik alappillére lett. Poroszországban az 1816. évi újabb alkotást, mint az 1807. év alkotásainak reakcióját fogják fel, amely általában megszorította a jobbágy-megváltás lehetőségét és így kezdő oka volt az Elbetől keletre kialakult latifundiális üzemszervezetnek. Ausztria és Magyarország jobbágyreformjai nagy egészében becsületes agrár reformok voltak; legalább 10 millió új szabad kisbirtokot teremtettek meg. Különösen radikális volt a földreform Magyarország keleti részében, Erdélyben. Itt az ország kétharmad részében a szász telepítések által birt földön és az ország őslakói, a székelyek földjén egyáltalában nem is volt intézményes hűbériség és jobbágyrendszer. Régi agrárdemokrácia alapozta meg e területek egész alkotmányjogi és közigazgatási berendezését. A tulnyomólag románság lakta földön, a jobbágyfelszabadítás valósággal meghaladta a franciák agrárforradalmának méreteit. E kis területen a magyar állami földtehermentesítési pénzalap elszámolása szerint közel 1.700.000 hold (egy hold 1600□-öl) területű jobbágybirtok lett kiosztva 1848-ban. Egész Magyarország területén kö-

zel ötmillió és 200.000 hold. Tehát jóval több, mint Franciaországban 1792-94 évig végrehajtott földosztásnál. Szerbia és Bulgária agrardemokráciája a török uraiom visszaszorítása nyomán fejlődik ki. A hűbéri megkötöttség eltávolításával a patriarchális törzsi leköttetés erősödik és akadályozza a legújabb korig a földtulajdon szabadságának.

Kérdés, milyen utat tett meg a földtulajdon szabadsága Európán keresztül, míg eljutott az orosz forradalom mai kollektív földbirtok rendjéig. Mikor kezdődik a föld és munka szabadságának reakciója és melyek azok a behatások, melyek az ipari liberalizmus nyomán a földbirtoknál is észlelhetők. Mi az oka annak, hogy Anglia, amely megteremtője az ipari manchester liberalizmusnak, merev és elzárkózó konzervatív földbirtokpolitikát követ; míg Franciaország radikalizmusa ugyanitt a világ legkonzervatívabb parasztbirtokos osztályát teremti meg, mígnem eljut legnagyobb nemzeti szerencsétlenségéhez, belső propagatív erőinek teljes megszűnéséig. Látnunk kell Németországot, mely az újkori szociális forradalmi tan megteremtője és mégis polgári törvénykönyvet kodifikál a múlt század végén, mely megvédi a feudalizmus maradványait, a hitbizományi, lovagi és rendi birtokokat, sőt paraszt hitbizományok eszme mezejére tereli az újkori többi kodifikációt, a svájci, a magyar polgári törvénykönyveket. Teszi ezt azért, mert a liberális földbirtokpolitika vívmányaiként üdvözölt telekkönyvi rendszere útján a föld nyilvántartásának olyan eszközét teremtette meg, amely mozgósította a földet és azt a jelzáloghitel közvetítésével mozgósított „papír-

parcellákká” alakította és lökte a nemzetközi kapitalista forgalomba.

Kezdjük észleleteinket Angliával és Franciaországgal, mint amely két birodalom homlokegyenest ellenkező érzület és gondolatvilágon fölépült mezőgazdasági termelési rendet valósított meg. Szemléljük Középeurópa, majd Kelet és a Balkán földbirtok-jogrendjét, mert a XIX. században alapozódnak meg mindazok az építmények, melyeket az újkori civilizáció bástyáinak tanultunk ismerni.

Maine egy hasonlata szerint a társadalmi intézmények olyanok, mint a patak medrében található kavicsok, annál inkább vannak lecsiszolva és kerekdedebbek, mennél messzebb esnek a forrástól, mennél hosszabb utón gördültek le. A nyugati civilizációnak keletre szárnyaló áramlata sok tekintetben teljesen átalakulva hozta át a földtulajdon intézményeit Közép- és Keleteurópába. Ez ne ejtsen tévedésbe. E század dicséretére legyen mondva — demokráciát akart — melynek következménye a tulajdonnak sok egyén közötti megoszlása és az életviszonyokban való egyenlőség kivívása.

Vizsgáljuk mindenekelőtt Anglia földbirtok intéstúcióit azzal a figyelemmel, mellyel egy oly ország társadalma iránt viseltetünk, mely egyidőben szélső radikális és konzervatív lehet, mely abban a hirében, hogy mindig egy századdal meg tudja előzni célszerű reformjaival az erőszakos felforgatás pusztításait, a zöld sziget országát napjainkban majdnem az anarchia karjaiba taszította.

Miután Anglia a 17. században politikai forradalommal a polgárságot a közhatalom részesévé

tette, ez az újonnan megalapozott demokrácia függetlenítette magát a földtől a 18. században már. de még inkább a 19. században. A föld meggazdagodott bérlői épúgy, mint a kolóniák, vagy City ipargazdagjai a falusi levegő arisztokratikus szelleméért rajongtak csupán, mely politikai és társadalmi sikerek kulcsa volt. Így történhetett, hogy a felső osztályok már korán és könnyűszerrel visszafoglalták elvesztett pozíciójukat. El kell ismerni, hogy ehhez a tényhez Anglia mezőgazdasági kultúrájának példátlan emelkedése fűződik.

Macaulaytól tudjuk, hogy a XVI. század végén egész Anglia fele területét alig haladta meg a mezőgazdaságilag művelt terület, a többi része erdő és mocsár volt. Enfieldnél, ahonnan London gyárkéményeinek kődét látni lehetett, 25 kilométer területen csak három ház volt. A mocsarakban hiúsót bölény tenyészett. A megerősödött királyi hatalom a felső osztályokra támaszkodva, az expanzív terjeszkedés útjára irányította a gazdasági termelő erők figyelmét. Hatalmas koncepciójú kereskedelem és gyarmatpolitika eltompította az osztályküzdelmek életét. A kisbirtok elkopott, feleslegessé vált és megszűnt tényező lenni.

A földbirtokosok a flandriai gyapjúkereskedelem sikereitől vonzatva juhlegelőkké alakították a kiskgazdaságokat. A bérlők szántóin, Anglia világhíres exportcikke, a gyapjúposztó érlelődött. Megindult a kisajátító áradat a közfödek ellen, a „commons”-t, a szegények vagyonát elsodorta az áradat. A föld demokráciája helyébe a szövőipar demokráciája nyomult be.

Az angol földbirtokrend csakis így tudta megőrizni legújabb időkig konzervatív irányát, mely nem egyéb, mint tarka variációja a feudalizmus, magánjogi szerződés szokás és szabad versenynek.

London városának ma is nevezetes előjogahogy a „Queen's Remembrances” értelmében, hűbéri alávetettsége jelképe gyanánt a korona kincstartójának patkószeget és vasat szolgáltat be a bérelt földért. Ez nem egyedülálló jelenség.

A római jog az egész művelt Európát uralma alá kényszerítette, sőt a XX. század legújabb kodifikációi, a svájci, német és a magyar éppúgy a római jog alapjain épültek fel, mint a Code Napoleon, a szász vagy osztrák törvénykönyvek. Az angol jog minden romanizálástól ment maradott. Az angol jogtudós a „merketable title” vagy a „good holding title” lelkiismeretes vizsgálatánál teljesen érthetetlennek találja az ingatlan átruházásának könnyű és gyors forgalmát biztosító középeurópai törvényeket. Az angol jog megmaradóit a maga hűvös megközelíthetlenségében, mint a szigetország az első Zeppelin megérkeztéig. Így bírhatta a legújabb jkorig Anglia földbirtokának $\frac{1}{4}$ részét 874, Skócia $\frac{1}{2}$ részét 580 és Irland $\frac{1}{2}$ részét 774 birtokos anélkül, hogy a Parish council act és small holdings act szerény radikalizmusánál tovább ment volna az angol törvényhozás. Egészen Lloyd Georgenak 1909-ben kezdeményezett földadó törvényéig nem is történt semmi elhatározó lépés.

A zöld sziget, Irland, a nagy absentista földbirtokosok országa, csak politikai vonatkozásaiban érdekelte Anglia közéletét. Pedig mióta 1874-ben

megtartott választások utat engedtek az ír parlamenti képviselőknek, az egyre-másra beterjesztett home rule-javaslatok, mint lázrohamok gyötörték az angol társadalmat. Az angol politikai világ nem akarta megérteni az ír földreform gazdaságpolitikai jelentőségét. A Gladstone-féle 1881. évi törvény (an act to the amend the Law relating to the occupation and Order of the Land in Ireland), kísérletet tesz ugyan a bérlők jogainak megvédésére, a jog átruházás, kártalanítás kérdéseinél, de a törvény rendelkezéseiben ott húzódik meg az akkori angol világnézet, mely a földtelen páriák szociális helyzetét a „kivándorlás elősegítésével” akarja javítani.

Az angol földbirtokrendező bizottság emmiens feladata, hogy hajójegyet váltson, a kivándorlókat fogadja és őket segítse. „Összeseperni a szemetet és a sarokba dobni”, ez az angol társadalmi politika, mondja az angol társadalmi élet egy kiváló ismerője.

Mióta Lavergne megírta munkáját az angol mezőgazdaságról, szokás az angol konzervatív latifundiális birtokrendszert a francia radikális kisbirtokrendszerrel párhuzamba állítani. Vizsgálják főképpen a nagy- és kisüzem termelőképességét, az ország politikai, gazdasági, sőt nemzetközi életére való befolyását.

Franciaország forradalmi birtokreformja alapozza meg az újkori Franciaországot. Nincs ország, mely oly radikálisan és oly mesterségesen alakította volna át egész birtokrendjét és tette volna azt társadalmi intézményei maradandó alap-

jává. És mégis úgy tűnik fel, hogy a földbirtok alakja és a politikai intézmények egymásra való hatása itt jelentéktelen. Az egyenlőség és szabadság elve, amelyet a földbirtokra is alkalmaztak, mintha a kisbirtok társadalmában hamis csengéssel bírna.

A francia forradalom agrár forradalom volt. Paris külvárosi népességeinek mozgalmához a tulajdonképeni lázadó erőt a parasztság adta meg.

Ismeretesek a nagybirtokok, az emigráns, egyházi és községi javak majdnem mechanikus feldarabolásai. A lerombolt kastélyok tégláit és a halastavak talaját egyforma pontossággal osztották meg az egyenlőség nevében. Hogy e birtokfeldarabolás számszerű eredménye mi volt, azt teljes pontossággal megállapítani azért nem lehet, mert az 1870. évi közműn alatt a levéltári anyag nagy) részben megsemmisült. A páirek kamarájának 1825-ben lefolytatott vitája a hitbizományi intézményről azonban sok adatot szolgáltat. Hivatkozás történt itt Corvetto gróf 1816-ban gyűjtött adataira,, mely szerint az új parcellabirtokosok száma 10,414.121 lett volna az adóquoták alapján. Azóta ez adatokat de Passy kutatásai némileg módosították és redukálták.

Későbbi kutatások (Foville, Fl. de Saint Genis), körülbelül megegyeznek abban, hogy az egyházi és testületi birtokok 666.000, az emigráltak birtokai 110.000, a dominális birtokok 100.000 új tulajdonos között osztattak szét. Azt 1825. évi parlamenti viták 6 és fél millió birtokost állapítottak meg, 1850-ben 7½ millió, 1875-ben 8 millió a birto-

kosok száma. Azóta a birtokosok száma körülbelül stagnál. A francia pénzügyminiszter 1923-ban be-
terjesztett kataszteri adatai szerint 7,520.922 tulaj-
donos bir 13,444.226 birtokot. Fl. de Saint Genis
szerint (Prop. rurale en France) a francia föld
49,388.304 hektárjából 0,211.456 hektár törpe,
7,543.347 kis, 19,217.902 középirtokosé, 9,398.057
nagyirtokosé (50-200 h. ár), végül 8,017.542 hek-
tár 200 hektáron felüli birtokosé.

A törpe- és kisirtokosok osztálya, mely any-
nyi vérrel alapította meg Napoleon dicsőségét, az
európai háborúkból négy millió embervesztéssel
tért vissza parcellája mivéléséhez, közel félszázadon
át alaktalan, passzív tömege volt az új Francia-
ország állami életének.

Erről a tömegről írja Marx, III. Napoleon
államcsínyjét erős túlzással bírálva, hogy a par-
cella tulajdon barlanglakókká változtatta az új
parasztbirtokosokat. Tizenhat millió paraszt (a nők
és gyermekek beszámításával) barlangokban ta-
nyázik, amelyek igen nagy részének csak nyilasa
van ... a hivatalos kimutatások négy millió kol-
dusához, csavargójához, gonosztevőjéhez és prosti-
tuáltjához, akik Franciaországban élnek, más öt
millió szegődik, akik valamennyien az örvény szé-
lén lebegnek, örökösen szöknek a faluból a vá-
rosba és onnét vissza a faluba. Mindez miért? Mert
a rohamos földfeldarabolás még nem jelentette a
föld mivélésének szeretetét, a tudást és szakértelmet,
a parcella-birtok jó kihasználását, a parcellabirtok-
os belekapcsolódását a francia gazdasági élet
egész vérkeringésébe. Évtizedek teltek el, míg a föld-

höz jutott kisparcellabírlókosok megépíthették házaikat, míg a hűbéres községből kialakulhatott a francia polgár község.

A francia kutatások igazolják azt a tényt, hogy 1846 óta a városi lakosság növekedő, a falusi lakosság apadó irányt követ. A városok népessége és a falu tömegei lalán sehol oly külön életet nem élnek, mint itt. A falu nejm is akar, vagy nem tud beleavatkozni a politikai életbe. A nagy forradalom mimáig újra élő enthusiasistá, a nagy tőke és ipar exponensei, a városok könnyen fűthető tömegei, vezették Franciaország közéletét a múltban és vezetik a jelenben. Éppen ezért a politikai irányzatok mindenike teljesen elfelejtkezett a parasztról. Nem érnek reá azoknak az okoknak vizsgálatába bocsátkozni, hogy mi okozza a kisbirtokos-osztály propagatív erejének csökkenését.

A forradalmi hagyományok szentsége visszatartotta attól, hogy a Code civile híres 826. §-át a kényszerfeldarabolással vizsgálat alá vegyék, nem érdekelték eléggé az atomizált kisbirtok nagy terhei, hiányos hitele, a kisbirtokos határ, birtokháborítás, örökösödés zavartságából eredett perei és annak költségei. Mindenki természetesnek találta a kisbirtok sokszor 25%-ig terjedő örökösödési adóját.

Hasztalan hangzik fel a század vége felé a hármas csapás jajkiáltása, a „morcellement, fractionnement és dispersion”, mely a kisbirtok-gazdálkodást kezdte lehetetlenné tenni, az „associations syndicales” félénk kísérletén kívül nem merték korlátozni az individuális mezőgazdasági termelést.

Minden közösség az ember szabadságának lekötése, a forradalom kátéja szerint, nem értették roef a közös legelő vagy erdő nagy szociális értékét — nem merték a tagosítás intézményét megvalósítani-

Ribot 1898. évben homestead törvényével, mely a 8000 frank értékű házas birtok megkötését létesítette, szakítani látszott némiképen a százéves irányzattal, de ez kisszerű kísérlet maradt. A baj mélyebben gyökerezett. Maga a törvény indokolása is elismeri azt, midőn konstatálja, „hogy a bérlők, felesek, napszámosok, szóval a mezőgazdasággal foglalkozó népe sségből közel kétmilliónak nincsen egy talpalatnyi földje, a földbirtok pulverizációja dacára.

Bár a francia paraszt 1892. év óta agrár vámvédelem alatt termelt, „nagyon meg kell hajoljon. hogy a terhek alatt a földet núvelhesse”.

És Franciaország mezőgazdasága 30 év óta produktív képességében époly változatlan, mint ahogy stagnál népének szaporodása.

Franciaországban 1886—1906-ig 87 département közül 61-ben megfogyott a népesség. Az első hivatalos népszámlálás (1846) óta 1906-ig a vidéki népesség 26.65 millióról 18.96 millióra (75%-ról 59%-ra) szállt alá. Hasztalan teremtette meg a „retour a terre” jajkiáltás az 1908. évi agrártörvényt, a népesség az 1921. évi jelentések szerint megdőbbentően fogy.

A Millerand-minisztérium 1822. évi jelentése szerint 1.830.000 család gyermektelen (16%), egygyermekes 3,268.000 család (28%), kétgyermekes 2,776.000 (24%) és csupán 2.176.000 háromgyer-

mekes (32%). Az utolsó tíz évben a benszülött franciák száma 2,195.563-mal apadt.

Íme a jövő Franciaország perspektívája. Lásuk Németországot.

Az 1910-ben Németországban életbeléptetett általános polgári törvénykönyv átmeneti rendelkezései között van egy szakasz, mely a német feudalizmus minden földbirtokpolitikai maradványát kiveszi az általános rendelkezések alól. Sértetlenül kívánja fenntartani a szuverén fejedelmi házak házi törvényei alá tartozó birtokokat, a hitbizományokat, a hűbéri és törzsbirtokokat: (Stammgüter). Tévedés lenne azonban a német birtokrendet eszerint megítélni. A német államok birtokpolitikája már a XIV. században alakult és azóta minden agrár evolúció ahhoz a különbséghez fűződött, mely az Elbotól nyugatra és keléire eső részek között fennáll. Délen és nyugaton századok óta a kis- és középparasztbirók domináltak, míg északon és északkeleten a nagybirtok. Amott a kisparaszt korán szabadult a feudális uralom hatása alól, a városokba és ipartelepekre özönlött, emitt a jobbágyfelszabadtás után is a nagybirtok lekötött zsellére maradt.

A német birodalom 5.7 milliónyi gazdaságából 369 haladja meg az 1000 hektári, és ebből Í340 Poroszországra esik. Itt érte el a hitbizomány is legjelentősebb alkalmazását. Ez a porosz hitbizományi rend, mely a háborús ellenfelek leggyűlölködőbb támadásainak célpontja volt, mint a „junkertúra” főfészke, voltaképp. egy egészséges közép-birtokosrend megalapozása Poroszországban a terület 7%-a van lekötve a hitbizományok átlagos

nagysága a 2000 hektárt nem haladja meg és összterületük 46.6%-a erdőbirtok, amely üzem természete nem ellenkezik a lekötéssel védeti állandósággal. A kisbirtok itt jelen ékeny szerephez nem juthatott. A német agrárirók (Sering és Oppenheimer) e jelenséget főképen az 1816-ban kibocsátott jobbágyfelszabadító rendelet, a „Deklaration” azon intézkedéseinek tulajdonítják, amely megszorította a földesúri birtok megváltását és ilyképen több, mint 100 000 jobbágy-telket származtatott vissza a földesúri tulajdonba.

A német nyugati részek kisbirtok rendjét, főképen az itt nagy jelentőségre jutott gyáripart egészítette ki a kelet mezőgazdasági nagy üzeme. De Németország is osztozott az újkorban jelentőségre jutott iparáltarok sorsában. Acél-, festék-, kémiai ipara vezetett a világon, de mezőgazdasága válságba jutott, amely a nagy- és kisüzemet különböző vonatkozásban, de egyaránt sújtotta.

Igaz, hogy a század vége felé nagyarányú telepítési politikát alapozott meg és hajtott végre a keleti részekben. E telepítések csak másodsorban szolgáltak agrárpolitikai célokat. A poseni lengyel birtok-hegemónia megtörése volt a cél, amely a veszített háború után a telepések elűzésével végződött.

E telepítési politika igen nagyarányú volt, 1886-1915-ig 453.000 hektárt használt fel, 21.714 telepés hely betöltésére.

A bajorországi mozgalom, mely a földbirtok túlságos felparcellázását akarta akadályozni és a „Güterschlachtereit” ellen hozott rendszabályokat, a

több államban, így Hannover, Westfalen stb. újra életre kelt Höferecht áramlat, mely belekapcsolódott az Amerikából útra indult homestead védő irányzatba, mind ugyanazon közgazdasági erők hatásának eredménye. A kisbirtok feldarabolása, eladósodása az, amit meg akartak akadályozni. Részleges kényszerrendszabályokkal akartak gátat vetni egy olyan elementáris folyamatnak, amely az egész, európai termelés közös ható jelensége volt és amely eredőjét a földbirtok rendszerén és annak belső mechanizmusán kívül bírta. A földtulajdon szabadságához fűződő lehetőségek robbantották fel Németországban is a közföldeket. A községi legelők. és erdők, az „Allmendek” épp úgy, mint az angol „commons” felosztásai mélyen megzavarták a községek kisembereinek mezőgazdasági életét, a termelésben való elhelyezkedését és azt az etnikai kapcsolatot, mely őket a községhez kötötte. Egyes írók, így Oppenheimer, a nagy amerikai kivándorlást, főképpen a faluból való menekülést az „Allmendek” feldarabolásának tulajdonítják, amelynek romjából egyesek kiemelkedtek, de a nagy tömeg földfelel páriává süllyedt. E kollektív termelő közösségek keleti Poroszországból nagyrészt eltűntek. Bajorország, Württemberg, Baden, Hannover, Hessen csak újabban akarják a maradványt konzerválni.

Egészben véve Németországot épp úgy, mint ipari versenytársát, Nagybritániát, az expanzív ipari politika kötötte le, ennek rendelte alá agrár társadalmának érdekeit. Az exportpolitika állította a belfogyasztás szolgálatába a német nagybirtokot és néptelenítette el a falu kisgazda társa-

dalmát érlelte lassan hatalmas válsággá az ipari munkásság szervezkedésében azt a fordulatot, mely végül is társadalmi forradalomig vezetett. Ez Németország agrárpolitikai képe a háború előtt.

A régi osztrák-magyar monarchiában egységes agrárpolitikáról soha sem lehetett szó már a két birodalom közjogi helyzeténél fogva és Magyarországnak biztosított törvényhozási autonómiára való tekintettel sem.

Ausztria és Magyarország közgazdasági életét már a XVIII. században eldöntöttek az osztrák birodalom tanácsadói és uralkodói, kik Magyarország öneélu gazdasági politikáját nem tűrték meg, azt beleillesztettek egy birodalmi egységes gazdasági irányzatba, Ausztria iparéletének egyoldalú támogatásával.

Ausztria Mária Terézia korában kezdett iparos állammá fejlődni. Elvesztvén Sziléziai, a császárok következetes gazdasági törekvése az volt, hogy erőteljes cseh-morva éss osztrák-német ipari életet teremtsenek.

Az osztrák tartományokat ipari védő vámok támogatják. Nagy szövőgyárak alakulnak a dinasztia vagyoni érdekelttségével Bécsben, Cseh- és Morvaországban, államsegéllyel munkásokat telepítenek.

Magyarország példanélküli kizsákmányolása kezdődött így meg. A magyar mezőgazdasági termelés csak annyiban fontos, amennyiben az osztrák és cseh gyárakat versenyképessé teszi. Így pl. a magyar gyapjú nemesítése csak Szilézia elvesztése után támaszt érdeklődést

A Felvidék, a mai Szlovenszkó, Erdély szé-

keiy és szász, iparosai visszamaradnak dacára annak, hogy a természeti viszonyok, vízierők, meglevő munkáselem praedestinálják az erőteljes ipari fejlődésre.

Az 1746-ban felállított bécsi Commerzienratb erőszakos beavatkozással akadályozza a magyar ipar fejlesztései, eltiltja olyan nyers termékek kivitelét, amelyekre az osztrák iparnak van szüksége. Az osztrák iparcikkek, ha Magyarországra vitetnek belföldiek, ha magyar iparcikkek Ausztriába szállíttatnak, idegenek és így harmincszázalékos illetéket fizetnek. E folyamat végig kíséri Magyarország újabb fejlődését és gyarmat színvonalára süllyeszti termelését. Az 1867. évben Ausztria és Magyarország között megkötött úgynevezett kiegyezés a pénzügy-, hadügy-, külügy- és vámterület közösségét fenntartotta. Magyarország egész u.jabbkori alkotmányos életet azok a válságok töltik ki, melyek az állami önállóság atributumait voltak hivatva kieroszakolni. Magyarországnak nem sikerült önálló gazdasági, vám- és külkereskedelmi, pénzügyi és honvédelmi politikát saját érdekei szem előtt tartásával folytatni. Ily képen végeredményében, amint egész politikai élete, úgy egész mezőgazdasági termelése elsősorban Ausztria ipari és kereskedelemügyi érdekeihez volt láncolva.

Ezen szempontok szerint kell tehát külön Ausztria és külön Magyarország újabb agrárpolitikáját elbírálnunk.

Az osztrák ipari termelés érdekeivel csak a nagybirtokrendszer egyezett meg. A nagy ipari termelést különösen a jól felszerelt cseh és morva és

részben a magyar nagybirtokok látták el nyersanyaggal. Iparos népe és általában városainak élelmezése szempontjából egyenesen reá volt utalva a magyar birtok gabonatermesére. Az osztrák nagyiparnak érdekében állott a nagybirtokrendszer minden áron való fenntartása.

A kisbirtokok lulnyomólag Dalmáciában, Tirolban és Bukovinában fordultak elő. Az 1896-ban közreadott földbirtokstatisztika szerint és az 1902-ben készült üzemi statisztika szerint a 100 holdon felüli kötött terület Csehországban 37,7%, Morvaországban 34,4%-a az összes területnek. A Schwarzenberg hercegi család 177.038 hár kiterjedésű hitbizományt bírt, úgyhogy 14 nagybirtokos kezében Csehország területének 11,3%-a volt, Morvaországban 11 nagybirtokos 8,2%-át bírta az ország területének.

Az 1848-ban végrehajtott jobbágyfelszabadítás a birodalom nagybirtok-rendszerén nem változtatott lényegesen. A volt jobbágyok a megváltás során mint szabad tulajdonosok illeszkedtek bele a termelésbe, mely a kisbirtokot éppen nem részesítette előnyben. Felső, és Alsó-Ausztria területén egymásra estek áldozatul az úgynevezett paraszt havasi gazdaságok,” az „Alperwirtschaftok”, a nagybirtok terjeszkedésének, mely vadászterületekké alakította át azokat. Olyan irányú folyamat ez, mint amely a skót kisbirtokot feláldozta. A kisbirtokos osztály népessége az ipar és kereskedelmi termelésben talált elhelyezkedésre. Csak a huszadik század elején kezdett az osztrák gazdasági politika nagyobb figyelmet fordítani a kisbirtokos osztály helyzetére. Szövetkezeti és gazdasági szervezkedést inaugurált

és hiteltbiztosító” törvények keretében kereste a megoldást. A paraszt telkek pusztulását a „Höferecht” a paraszt telkek egységét védő törvénnyel igyekeztek megakadályozni. A háborút megelőző években kezdett az osztrák közvélemény az „Allmennek” elpusztulására figyelni. A közös legelők és erdők feldarabolása, elpusztítása itt is mélyreható szociális válságot okozott. Schiff adatai szerint Tirol-, Krajna-, Karintia-, Alsó-Auszíriában és Bukovinában 2.7 millió fektár kiterjedésű ily kollektív tulajdon természetével bíró üzem állott még fenn a század végével. Ezek szervezésévei és gondozásával kezdettek foglalkozni. Főképpen a szabad tulajdon visszahátasaképpen jelentkezett felosztások ellen léptek fel.

Az osztrák agrárreform jelenségek nélkülöztek az átfogó egységes irányzatot. Itt sem tudták felismerni azt a belső összefüggést, amely egy ország gazdasági életének különböző nyilvánításait összefűzi. Az egész gazdasági *élet* indusztriálizálódása elterelte a figyelmet azon szociális életjelenségektől, melyek a falu kisemberei között észlelhetők. Erre legjellemzőbb példa éppen a kisbirtok jogközösségeinek szétrombolása volt, mely itt' is meglátította a falu társadalmának kapcsolatát. Az osztrák mezőgazdasági üzemstatistikák kötött birtokként kezelték ezeket, figyelmen kívül hagyva azt a szempontot, mely e jogközösségeket, mint ideális kollektív termelő egységeket, éppen a földtelen nép gazdasági céljaira tartotta kívánatosnak.

Magyarország földbirtokrendjével a közép-európai földbirtokreform áramlatok középpontjában áll.

Magyarország régi helyzetét Reclus, a nagy francia földrajztudós jellemezte legáltalában a következő megállapításával a Nouvelle Geographie Universelleben: „La Hongrie et la Transylvanie jouissent d'un avantage considerable, celui d'avoir une véritable unité géographique. Le Royaume de Hongrie est une des parties de l'Europe qui présentent l'ensemble de plus homogène et le plus compact.”

„C'est avec anxiété que l'on attend le grand changement d'équilibre qui peut manquer d'avoir lieu dans l'Europe danubienne; mais quelque soit le sort futur des pays de l'Orient, la nation établie dans l'immense arène qu'entourent les Karpathees, aura toujours la plus large part d'influence dans le territoire conquis et défendu par elle.”

Az ezeréves régi Magyarország a közép Duna medencéjében terült el, mely három egymást, kiegészítő egymásraltaltról áll: a Nagy- és Kisalföldből és Erdélyből. A trianoni szerződés csak az Alföldet, a régi ország egy harmadát hagyta meg Magyarországnak.

Az európai nagybirtok-rendszerek egyik képviselője Magyarország volt a múltban. Agrártermelése tulnyomórészen Ausztria. Csehország és Németország gyáripárát látta el nyerstermenyekkel. Sajátságos alárendelt közjogi és közgazdasági helyzetében a nagybirtok-rendszer egyoldalúságából nehezen tudott kibontakozni. Épp úgy, mint a cseh vagy morva nagybirtok, a magyar föld is az osztrák birodalom indusztriális termeléshez volt kapcsolva. A nagybirtok termelési rendje a nagy gyáripár ooefficiense. Sem a nagyvállalatokban érdekelt di-

nasztiának, sem az osztrák gyáriparnak nem érdeke a változás.

A magyar nagybirtokrendszer nem a feudális erőszak ténye, de a cseh. osztrák gyári expansio egyenes követelménye.

A megszüntetett jobbágyrendszer 1848-ban az ország népességének feltűnő nagy kontingensét változtatta át független termelővé. Az állami zárszámadások adatai szerint, a volt földesuraktól Magyarországon 271 millió korona kárpótlás ellenében 3 évfélmillió hold földet, Erdélyben 107 millió korona kárpótlás fejében 1,615.000 hold földet vettek el és osztottak ki 16-25 holdas kisbirtokokban a volt jobbágyoknak.

Hogy ennek dacára egyes ország részeiben, a latifundiumok kiterjedése szembeűnő nagy maradt, annak oka többféle volt. A Dunántűli nagy latifundiumok, valamint a tiszántűli kerületek nagybirtokai területén aránylag gyér népesség, kevés felszabadítandó jobbágy volt. A nagybirtok kevesebb embert foglalkoztat, mint a kisüzem. Így a jobbágytelkek, bár számuk tekintélyes volt, a nagybirtok területéhez viszonyítva még mindig kis kiterjedésűek voltak. A mai Szlovenszkó területén a nagykiterjedésű erdőségek vagy földesűri tulajdonban maradtak, vagy községek és kézbirtokosságok tulajdonává váltak. Csupán Erdélyben alakult ki némiképen a kisbirtok-rendszer.

A kisbirtok további sorsa Magyarországon sem volt más, mint bárhol a szabadtulajdon elvi behatása alatt. A jobbágy kisbirtok tovább porlódott, vele együtt a középirtok is a latifundium részint

mesterséges megkötöttségénél fogva, részint a nagybirtok tőke dinamikájánál fogva, megerősödött.

Hitbizománya 92 volt a régi Magyarországnak, az egész terület; (36,856.000 hold) 4.1% -a, azaz 2,291.000 hold, tehát sem számbelileg, sem területileg nem nagy szám, azonban egyenlőtlen elosztásban, öt olyan vármegyéje volt, melynek területéből több mint 10%-ot foglalt le a hitbizomány és öt hitbizomány kiterjedése több egyenként 100.000 holdnál. Ellenben a földtelenek száma igen nagy és feltűnő az, hogy a földtelenek között a magyarság számaránya volt a legrosszabb. Ennek oka a jobbágyfelszabadítás volt, mely főképpen a nemzetiségi vidékeken teremtett új kisbirtokrendszert a magyar faj rovására.

E földbirtok-megoszlás, főképpen azonban a kisbirtok rohamos felporlódása és a középbirtok elgyengülése az új Magyarország legégetőbb problémájává vált. A jobbágyfelszabadítást követő félszázad Magyarországon is súlyos válságban tartotta a mezőgazdasági termelést. A kisbirtok a jobbágykorszakot követő gyermekbetegségei után kezdett fokozatosan üzemképes lenni. A nagybirtok függeléke volt az osztrák iparpolitikának, éppen azért hiányos vámvédelemben részesült. A nagybirtok, bár helyenkint az ország népesedését károsan befolyásolta, okozója volt a Dunántúli nagy kivándorlási folyamatnak, végeredményében nem akadályozta a kisbirtok terjeszkedését oly mértékben, mint azt hirdetni szeretik, mert csak a tizenkilencedik század végével kezdettek a föld utáni kereslet és az

azt akadályozó körülmények nagyobb mozgalmat előidézni az országban.

A félszázad, mely 1848 év óta lejárt, szükségéess volt egy egységes mezőgazdasági politika megalkotásához.

A telekkönyvi és földadókataszteri intézmények jogbiztonságot teremtettek és a földhitel ügyét is szolgálták. A tagosítás intézménye, az erdők állami felügyelete lendületet adott a termelésnek, állami parcellázó intézet alapításának hála alatt az utóbbi évek alatt legalább 1.200.000 hold parcellázott fel kisbirtokokra.

Az erdők és legelők társulásai, úgy látszik, itt sem vonhatták ki magukat az általános európai áramlatok hatása alól. Több mint három és félmillió hold közös legelő, sőt közös erdőség darabolatott fel és lett okozója ugyanazon jelenségeknek, melyeket Ausztriában és Németországban észlelhetünk, a birtoktalan mezőgazdasági népelem lezüllesének, elproletárosodásának.

Tárgyunknál fogva külön érdeklődésre tarthatnak számot a balkáni államok — Románia, Szerbia és Bulgária — háborúelőtti agrárpolitikája.

A régi Románia a latifundiális nagyüzemrendszer hazájává alakult már a török urak alatt. Az európai irányzatoknak az orosz birodalommal csaknem egyidőben engedve, 1884-ben végrehajtották a jobbágyfelszabadítást, összesen 463 ezer 554 jobbágy kapott 1,737.714 hár földet elvileg, mint szabad tulajdont. A háborút megelőzően azonban a román 1820. évi földreform-javaslat in-

dokolása szerint az összesen 8,285.000 hár művelhető földterületből 4,379.773 hár 100 háron aluli kisbirtok, 3,905.227 hár 100 háron felüli nagyobb birtok, tehát 47%-a az összes művelhető földterületnek.

A nagy és törpebirtok között mutatkozó nagy ellentétek lehetetlenné tették a jobbágyfelszabadítás tényleges végrehajtását, A föld megváltása 15 éven át lett volna törlesztendő, de a parasztok erre képtelenek voltak. E megváltási szerződéseiket a legutóbbi időig folyton megújították. A hűbéri kiváltások lényegében véve fennmaradtak a tizeddel és botbüntetéssel együtt. A kevésszámú kisbirtokos csakhamar mezőgazdasági munkássá alakult át, a közös legelők és erdők hiánya proletárizálta a falu népességét. Az 1907-ben kitört román agrár-forrádalom véres elnyomása után a megijedt román közvélemény a lázadás okait kezdte vizsgálni és a román írók: dr. Sabin, Spiru Harel rámutattak, hogy „a falusi lakosság nyomorultabb proletár, mint bárhol Európában”, hogy nagybirtokos trösztök elvonják a parasztoktól a legelőket (1907-ben 259.400 hektár volt egy tröszt kezében). Az új törvények főképpen a legelők kérdésének rendezésével és a mezőgazdasági munkabérek szabályozásával foglalkoztak. Románia maradt a nagy búzatermő üzemek legerősebb biztos alapja, az extenzív mezőgazdaság és abszolutista nagybirtokosok hazája.

A földbirtok rend ezzel ellentétes fejlődését látjuk Szerbiában és Bulgáriában. Azonban míg a háborúban győztes Szerbia újonnan nyeri területeivel

négyszeresen megnövekedett, Bulgária értékes területeket veszített el. Mindkét szláv állam az abszolút kisbirtok rendszer alapján építette fel állami életét, a török imperiális uralom alól való kiszabadulása után.

A régi Szerbia földterületeiből a legutolsó hi telt érdemlő adatok szerint (La Serbie a lexposition Universelle de 191.1 Belgrád) 2.775.600 hár terület állami tulajdon, 2,055.000 ;hár magán és községi tulajdon volt. A magánosok és községek tulajdona lényegében véve egy és ugyanazon sajátos birtokrendszernek támogatói, melyet szokás a szlávok külön birtokrendszerének, a zadrugának nevezni, épügy, mint az orosz mirt, orosz jellemzőnek.

E zadrugák a esaládvagyon elvén épültek fel. A család fogalmát annak a legtágabb körre való kiterjesztése utján majdnem a törzs fogalma val egyértelműnek vették. E házközösség intézményét, mely a török uralom alatt elzárkózottságával és kölcsönösségével a faj megóvásának leghathatósabb eszköze volt, az egész újkoron át megmarad* jogintézmények egész sorozata támogatta A fiú öröklés, a homestead, végrehajtás alól való mentesség, kamat-tilalom, mindehhez a primitív földhiteleservezet, telekkönyvek hiánya és az „Uprava Fondana” olyan patriarchális demokráciát teremtettek, melyet még a szláv népeknél sem lehet máshol fel találni.

E társadalmi és gazdasági intézményei az új korban, még a török uralom bukása után is, lehetlenné tettek minden haladást. Az újkor haladó

mozgalmai politikai ütközőponttá tették Szerbiában a házközösségi intézményét.

E kis nép primitív életét élte a világháborúig, egyedül állatai és kukoricája exportjára támaszkodva földművelésének középkori berendezésében.

Bulgáriában az 1908. évi birtokstatisztika szerint az összes művelhető föld területéből 3,350.660 hár, tehát 42.1% testületi és állami birtok, 4,625-787 hár, tehát 37.9% magántulajdon. Itt ugyanazzal a jelenséggel találkozunk, mint Szerbiában. A kisebb jelentőségű zadruga mellett a község birtoka, sőt az állam birtokainak nagy kiterjedése tartják lekövetve a mezőgazdaságot. A szabad forgalmú birtokokból 0.10%-nál nem több az, amely 100 háron felül van. Az agrárdemokrácia az országban haladtabb, mint Szerbiában. A nép fogékonyabb és a mezőgazdasági indusztriára hajlamosabb,

Legutoljára hagytuk Oroszországot.

Ha Oroszország jellegzetes földpolitikai szerkezetét vizsgáljuk, természetes, hogy a mir az, a mely mindenek felett szemünkbe ötlük. A szláv gondolat a mirben mindig a szlávság géniuszának megnyilatkozását látta. A falu földközösségét újabb tudósok kezdetleges adóigazgatási gépezet egy részének tüntetnek fel. Az adóigazgatás egyenesen a falun vetette ki az adót, a falura bízta annak elosztását és behajtását és a falu egészét egyetemlegesen tette felelőssé azért. Ez az adópauszálé, vagy adószolidaritás tulajdonképp a mir lényege. Lehetetlen a vonatkozó nagy irodalmat ismertetni. Engels, Csicserin, Simkovic, Keuszler vagy a többi

saját világfelfogása, csak saját átgondolása szerint helyezték el a mint a gazdasági vagy társadalmi rendszerek valamelyikébe.

Tény az, hogy minden nép ősi agrár képződménye a faluközösség. Ezt a legmeggyőzőbben Laveleye és a magyar Tagányi mutatta ki. A primitív társadalmi és gazdasági élet e nyilvánulása hamarabb vagy lassúbb tempóban enyészett, el. Néhol, talán a néplelek sajátságos természetébe kapaszkodva, erőteljesebben élt, sőt fejlődött, mint a zadruva vagy mir.

Az 1863. évi jobbágyfelszabadítási kísérlet itt még azzal a sikerrel sem járt, mint Romániában. A mir nagyrészen okozója volt e sikertelenségnek. Aki Uszenszkij „A parasztok és nemesek elzülése Oroszországban” című világhírű művét végig olvasta, talán némiképp bepillantást nyer a szláv misztériumba és ezzel együtt a mir jelentőségébe. A nagy orosz gazdasági passzivitás leginkább a falu sorsrendelte évi hájár felosztásában, a munka és termelés közösségében találta kielégülését.

Prayer adatai szerint Oroszország egész területe 437 millió hektár (400 millió desjatina). Ennek fele termő terület, másik fele erdő. A jobbágyfelszabadításkor 116,854-.855 desjatána került kizárólagosan parasztművelésbe, a többi korona, állami, testületi birtok. És e jobbágyföld 81.4%-a a mir kötelékeiben maradt, csak 18.6% volt úgy ahogy. magánművelésben. Mikor az 1905. évi agrárreformradalom, a Pugacsev százharminchét év előtti parasztforradalmánál borzalmasabb erővel irányította

reá a figyelmet a földre és azokra, akik azt művelik, csak természetes, hogy az új orosz agrárreform éppen a mir ellen, a letargiát fentartó, minden egyéni kezdeményezést és haladást kizáró mir ellen fordult. Goremykin és Stolypin agrárreformja nem volt egyéb, mint a jobbágyfelszabadítás közgazdasági folytatása. A mir megszüntetése egyéni kilépéssel, vagy a falu szavazatainak többségével, a szérszóri; kisparcellák egyesítése tagosítással, az állami és cári telepítés mindez az észszerű fokozatos haladás útja volt, amelyet Stein Hardenberg nyomán Németország épp úgy végrehajtott, mint a hatvanas években Ausztria, vagy Magyarország, Frayer adatai szerint 1806-13-ig 21,057 561 desjatina ment át 1,945.250 paraszt egyéni tulajdonába. Nagy számok, de mily óriási útja volt hátra az észszerű haladásnak. Maga az agrártörvény célját a képpen jelöli meg, hogy az politikailag érett, gazdaságilag erős, haladóképes parasztsztyalt akar teremteni.

II.

A XIX. század ipari demokráciája és állam-szocializmus jelenségei.

A XIX. század második felében egy új tényező avatkozott bele a termelésbe és vette így irányító befolyása alá a földbirtok alakjai, raivelését és ehhez fűződő összes társadalmi hatásokat. Ez az expansív ipari fejlődés volt, mely a kapitalista gazdasági élet felfokozott lendítő erejét zúdította az agrár társadalomra. A nagy-, közép-, vagy kisbirtok teóriái, a munkaviszonyok, mind befolyása alá kerültek. Világrészek éreztették hatásukat minden kis termelőegységgel szemben. Az imperialista gyarmatpolitika megrázta a világ termelését. Rousseau természetembere eltűnt, avagy nagyvárosok felé tolul. Az agrár termelő tudtán kívül a világtermelés közmopolita részvényesévé válik.

Az ipari fejlődés az egész világon hallatlan mérvű. Anglia a háború előtt évenként 227 millió tonna szenet termel, ebből csak 45 milliót exportra, a többit gyáripára és hajói fogyasztották el. 12 millió tonna szén termelésű és 5½ millió tonna import vasércet dolgoz fel. Szövőgyárainak száma

7000-en felül van, több mint 1 millió munkással, 5 millió lélekkel, amely ebből él, 39 nagy városa van, 100.000 lakost meghaladó. A népesség 77%-a városokban él. Hajóúr-termelése 1917-ben 1.16 millió tonna, míg a világ összes termelése 2.7 tonna. Külkereskedelmi forgalma több mint 13 milliárd

Ez a „vas- és szén-szíkla” termelése.

A német ipari expansio az Egyesült-Államok és Anglia után következik a sorban. Széntermelése évi 150 millió tonna, fémipara több mint egy millió munkást foglalkoztat, cukortermelése legnagyobb a világon. Iparból 20½ millió ember él, 33 nagyvárosa van 100.000 lélekszámon felül. A német kivitel 1910-ben jóval felülhaladta a 10 milliárd márka értéket. Kémiai és villamossági ipara monopóliumszerű helyzetet ad.

Sajátságos Franciaország helyzete. Népessége régi idő óta stagnál. Ugyanez áll nagy egészében iparára épp úgy, mint mezőgazdaságára. Nincs szene elég, 32 millió tonnát termel és 8-10 milliót importál. Kivitele 1913-ban 6875 millió, bevitele 8508 millió frank értékű volt. Népsűrűsége sem elegendő. Posztó-, csipke-, női divat-ipara világpiacra kerül, de egészben véve ipari termelése nem expansívképes. Hanyatló nemzet? Nem, csak stagnáló. Ilyen ipari termelése is. Igen, de szomszédai és versenytársai tízszeres gyorsasággal szárnyalják túl minden téren. Ez nagy világösszeütközések oka lesz.

Az európai ipari államok egyelőre uralják a tempó irányítását, de az Amerikai Egyesült-Államok is beleavatkoznak a versenybe.

Az európai helytelen birtokpolitika és a túlfeszített ipari termelés nyomán proietárosodó lakosság mind tömegesebben tolul az ígért földjére — Amerikába. A kivándorlás kezdi a nemzetek életerejét kikezdem. Irlandiak, svédek, magyarok és olaszok áradata indult el és szaporítja a bányai, de földművesmunkások számát is. Az Egyesült-Államok gabonatermelése rohamosan nő. Az 1870. évtől 1880-ig a gabonatermő terület 13 millió hektárral nőtt meg, viszont az Egyesült-Államok közlekedési eszközei gyors és olcsó szállítási díjakat tudnak biztosítani. A mezőgazdasági termények ára esik.

Az az ország, melynek fejlődő vagy éppen expanzív erejű nagy ipara van, meg tudja állítani a kivándorlást, sőt itt a nagyipar és a tőke felszívja ereje egyenesen bevándorlást idéz elő, így Angliában, Amerikában és Németországban. Ez az oka, hogy a kivándorlók kontingensét Európa elmaradottabb egyoldalú agrárországai adták, így Magyarország, Oroszország és a Balkán. Magában Ausztriában, Csehország, Alsó- és Felső-Ausztriában és Stájerben alig van számottevő kivándorlás, míg az extensív agrár területek, Galícia, Istria, Dalmácia, nagyarányú kivándorlást produkálnak.

Magyarország helyzete politikai alárendeltségből foly. Vele szemben Ausztria ipari monopóliumot élvez a vámok védelme alatt. Magyarország egyoldalú termelésre van szorítva. Kivándorlással fizet végül is. A gabonatermelést Bécs tőzsdei körei irányítják. A papirbuza jóval több búzát mutat fel a tőzsdei forgalomban a természetnél és emennek árát

az ipari érdekek körei tetszés szerint szabályozzák. Egész búzával spekuláló gárda szervezkedik. A közös vámpolitika, önálló pénzügyek hiánya súlyosan nehezedik az agrár termelésre éppen akkor, mikor a magyar búza kiszorul Angliából. Belgiumból, Hollandiából.

Az Amerikai Egyesült-Államok nagy gabona-exportja most már védelemre kény szeritette Németországot és az osztrák-magyar monarchiát. Németország 1879-ben magas agrár védvámokat; léptetett éleibe, a keleti marhavész eimen elzárta Ausztria-Magyarországgal szemben halárait. Ennek következése az volt, hogy ez utóbbi államok is elzárkóztak Romániával szemben, mely bár a krími háború után az orosz protektorátust megszüntette, de fenmaradt felei te a török fenhatóság a „ferman d'investiture” szerint. Románia vámpolitikájával fokozatosan mentesítette magát ez alól is, Franciaország és Angolország ellenszegülése dacára. A kereskedelmi Önállóságra jutott Románia 1886—1890-ig vámháboriit viseli az osztrák-ma gyár monarchiával.

Ellenben Szerbia, mely ez utóbbi hatalom jóakarátának köszönhetette a berlini kongresszuson elért önállóságát, egyelőre barátságos kereskedelmi politikát folytatott.

A század végén Franciaország, Anglia és Németország versenye a Balkán-félszigeten is megnyilatkozott. Ausztria-Magyarország, földrajzi közelsége dacára, tért veszített,

Íme ez Európa ipari termelésének futólagos képe. Az indiustrialismiis üli orgiáját és hatása alól

nem vonhatja ki magái a falusi viskó lakója épp-
úgy, mint a nagybirtok ura.

Nagyhatalmi érdekek, a nagyipar, a kapita-
lista világ óriási ereje avatkozott bele az agrár ter-
melőrétegek gazdasági prosperitásába, mely gyűlö-
letet nevelt és vészes idők eljövételét engedte sej-
tetni. A világ evolúciója ipari. A technikai készség,
kereskedelmi élelmesség, közlekedés és a tőke gigan-
tikus hatalma veszi uralma alá a civilizációt.

A vas és szén hatalma túlnő a föld magántu-
lajdonához fűződő erőkön. A földmivelés másodren-
dősége devalválja az agrár államok politikai jelen-
tőségei is. Új irányt vesznek az eszmék és társa-
dalmi erők küzdelmei. A merkantil demokrácia sze-
keréhez fűzi az agrár demokráciát, de közben őt az
ipari munkásság kollektív ereje támadja meg, meri
a nagy ipari termelést, a demokráciát nyomon kö-
vette az ipari szocializmus szervezkedése, melyhez
Marx tanításai adták Közép-Európában minden-
esetre a tudományos alapot és a tervszerűséget.

A jobbágyfelszabadítást a városok demokrá-
ciája, az ipar. kereskedelem gazdasági érd okéi segí-
tették kivívni. A hűbéri jogok megszűnte egy egész
tömegét a földtől elszakadt „proletároid” elemnek
szorította a városokba és ipari centrumokba. Itt
átalakultak a gyárhoz kötött jobbágyakká, mely
patriarchális kor munkaszervezeténél kegyetlenebb
volt. Itt az expanzív tőkegazdálkodás ritmusait kö-
vették kisszerű existenciális életükkel. A iestüleii
élet. a közösség érzésének szolidaritása helyébe a
szakszervezeti kapcsolatok léptek. Az ipari terme-
lés jobbággyá tette rt munkást, de ő sem vonhatta

ki magát a munka szervezetében megnyilatkozó erő alól. A szervezett munkaerő politikai hatalmi tényező kezdett lenni már a század vége felé.

Az ipari munkásság szervezkedése nagy sikereket ért el. Átalakította az egész ipari munkabéris viszonyt. A munkásvédelem törvényei a modern nagy ipari termelés kísérő jelenségei lettek.

Az industrialismus természetes hatása az, hogy a termelő Európa szociálpolitikai fejlődése határozott iránnyal az állami beavatkozás felé tört. Ez egyelőre legkifejezettebben Németországban kezdődött meg, mert Franciaország és Belgium csupán a társadalom erőteljesebb ellenőrzését sürgették.

Az agrárdemokrácia későn veszi észre e jelenségek valódi okait és érzi meg tulajdonképeni következményeit. A jelenségeknek egész láncolatára volí szükség, hogy a mezőgazdasági termelés magához térjen és reformokat sürgessen. Heves gazdasági harcok kezdtek átvenni az egyes államok politikai arénáját. A vámpolitika, hitel, munkáskérdés jelentőséghez jutottak. Egyes államok még mindig bizonytalan tapogatózásban vagy egymás törvényeinek szolgai másolásában merültek ki.

Úgy látszik, hogy az egyenlőség és szabadság alkalmazása a földbirtokra, amely tétel a gazdasági liberalizmus alapintézménye, megrendítette a földbirtok társadalmát. A földtulajdon abszolút szabadságát hirdető forradalmi elvek a középeurópai államok agrár mozgalmában ellenhatást váltottak ki. Egyik legérdekesebb kísérő jelensége az agrár politikának, hogy alig szabadul ki a föld a hűbéri

kötöttségéből, máris hódít újabb megkötésének gondolata. A porosz hitbizományok 60%-a (1277-ből 761), 1850 utáni alapítás épügy, mint Magyarország 94 hitbizományának $\frac{2}{3}$ -a. A kisbirtok abszolút tulajdona mellett fennhagyták a paraszttelek egységét védő homestead törvényeket. E védelmek nem óvták meg a paraszlbirtokot. Felmerült a parcella-minimum terve is. Általánossá vált az újabb korban az a nézet, hogy a szabad tulajdon oly kinövéseit kell állami beavatkozással megszüntetni, melyek egyenesen veszélyeztetik a mezőgazdasági népességet. Az újabbkori kodifikációk (német, magyar, svájci), mindannyian negatív tartalmát emelik ki a szabad tulajdonnak, „ami mások jogait vagy közérdekét nem sérti, az a szabad tulajdon”. Mini Helgoland szigetét a tenger, úgy ostromolja a tulajdon szabadságát egy magasabb etikai érdeknek nevezett erő, a társadalmi érdek, a közérdek. A kisajátítások, erdő, mező, víztilalmak, gazdálkodás ellenőrzése, mint beavatkozás, egyelőre névtelen kollektív közület, a „közérdek” nevében.

A mezőgazdasági népesség nagy tömegeinek megmozdulása tette figyelmissé az állarnpolitikuskokat arra, hogy az újabb agrárpolitika egyenesen antiszociális irányú. Ez különösen szembetűnő a közföldek felosztásánál észlelt jelenségeknél. Ezek egyformák Angliában, Poroszországban, Badenben, vagy Magyarországon. Sajátságos, hogy csupán Angliában vált ez nagy politikai kérdéssé. Addig, míg a 7.000.000 acre terjedelmű ily közföld felosztatot, „Bills of Inclosures of Communs” folytán foglalkoztatták 1801-1876-ig az angol törvényho-

zást. J. Stuart *Mill* hatalmas elmével ismeri fel a jelenségek alapokait. A közföldek tagosítása csak civilizált formája az erőszakos foglalásnak. „Teremteni értékes birtokot a gazdagnak és a szegényt kiszorítani a legeltetés jogaiból, melyei tényleg élvezett, megsemmisíti a földhöz tartozás minden érzékét.”

Németország, Ausztria és Magyarország már elkésett reformtörekvésekkel siettek segítségére a pusztuló törpebirtokos és mezőgazdasági proletárelemnek. Azok a korlátozó rendszabályok, melyek a kollektív tulajdoni alakulatok együtt tartásának szükségét hangoztatták, hatástalanok maradtak. Az ipar és a város nem bocsátotta többé vissza a falu emberét.

A XIX. század vége már Európaszerte az új agrárreformok korszakának kezdetét jelentette. A nagyüzem munkásválságokkal küzdött, a kisüzemi közterhek alatt roskadozott, a középbirtokososztály szétporoklott. Ide-oda hullámzó mezőgazdasági projektárítás alakult, mely némely helyen egyenesen ethnikai ehaltozásokat okozott, így a lengyel munkásság a Ruhr-medencében, vagy a vándorló tót munkások a magyar Alföldön.

Azok az állami reformok, amelyek tulajdonképpen az industrializmussal szemben az agrárreakciót jelentették, Európában nélkülözték az átfogó koncepciót. Figyelmen kívül hagyták azokat az egységesen ható okokat, amelyek mindenütt ugyanazon bajok forrásává váltak. Érdekes végigpillantani a század régi agrár törvényhozásán. Anglia megmaradt a maga nagy birtokrendszerén, small

holding telepítési törvénye kisméretű volt, agrárpolitikája lényegén semmit sem változtatott. Franciaország a Ribot-féle reformmal homesteadot akar teremteni, de ez inkább demonstráció marad. A szövetkezetek, szindikátusok, hitelreform kérdései helyi bajokat voltak hivatva orvosolni. Poroszország a poseni telepítéssel akarja kisbirtokos társadalmát erősíteni. A hannoveri, oklenburgi, westfaliai „Anerbenrecht” általános szabályától távol tartja magát. Ausztria a havasi gazdálkodás és vízszabályozási a Landeskulturrath-ok mezőgazdasági képviselőinek forraulázásáért merül ki. Magyarország nagyarányú telepítési politikát iktat törvénybe, de végre nem hajtja. Tagosítási, erdő- és legelő-törvényei, mezőgazdasági munkásvédelmi törvényei jelentőse alkotások, de nem lendítik ki agrárpolitikájának hibáiból. A Balkon-államok agrárpolitikája egy oly primitív társadalomra támaszkodik, min; kereskedelmi és ipari élete. Egyike sem birt kibontakozni még a patrimonialis közjogi rendből és a gazdasági élet olyan elmaradottságából, mely egyáltalában lehetetlenné tett minden haladást. Csupán Oroszország fog bele a japán háború után átgondolt parcellázási és telepítési akciójába, de ezzel az előrehaladott európai államokat akarja beérni. E reform tisztán mechanikus, de különben is már elkésett.

Nem használ Franciaországnak sem, hogy forradalma a legideálisabb kisbirtokdemokráciái alapozta meg. *Bívn* a földbirtok forgalma szabad, Ribot köze! két millió *földnélküli földmunkásról tesz* említést 1898-ban. Anglia és Németország az ipar molochjába lökik népfellegeiket. Így tesz Ausztria

is, míg Magyarország népe kivándorol. Az ipari államok egymás közötti versenye egymás ellen uszítja az agrár termelő államokat. Mindkét gazdasági irányzat egyformán termeli a proletárt, mely szervezettségével, sajátságos pszihéjével belemarkol a háborútól kimerült társadalmak életébe.

A helyzet általános képe ez:

A XIX. század végén a feudalizmus nagyjában eskomptálva van, de helyette éppen a szabadság védőszárnyai alatt a kapitalista gazdasági szervezkedések és ellenszervezkedések befolyásolják a mezőgazdasági termelést.

Akár Angliát nézzük, hol a kötött nagybirtokrendszer korrekтивumot kapott az örökölhető kisbirtokrendszerben, akár Franciaországot, hol a nagy forradalom teremtett kisbirtokrendszert, akár a német indusrtializmussal egyensúlyozott birtokrendszert, vagy az osztrák-magyar monarchiát, a Balkán termelési rendjét, egyeéges jellemvonás afc industrializnius fejlődése, melynek kollektívista szociális utópiái érlelik a „tömegek lelkét”. A kollektívista társadalmi szellem az államhatalom megszerzésére tör.

A jövő szociális építőmesterei meglepő akadályokra találnak a kollektív termelési rend hirdetésénél.

A marxista építmény egyik remélt alaptámasza, az agrárpolitika, sehogy se akar beleilleszkedni az építménybe, — sőt egyenesen veszélyezteti azt. A kisbirtokosok tömegei, sőt a birtoktalan — de egyéni tulajdonra váró földtelen tömeg nem érti meg, visszautasítja a szociális földtulajdoni. Az

1894. évben tartott írankíurti programtól le egészen az 1924. évi salzburgi pártgyűlésig mindenütt idegemi fogadják a tömegek a föld, mint termelő eszköz, szocializálását.

E jelenség befolyásolja döntően az egész agrárfejlődést és a jövő összes eshetőségeit. Ez vezet le a kollektívista tömegérzést a magántulajdon barázdáiba.

III.

Az agrárrevolúciók és azok eredményei.

A világháború oly tömegérzéseket hozott felszínre, melyek új irányt adnak a kornak.

Középeurópában alig félszázestendő a parlamentarizmus — a demokrácia pedig erőtlén. Az új irányok ellenséges áramlatai borítják el mindkettőt. Az áramlatok nem az egyéni szabadság, munka és tulajdon biztosítékait követelik. Valami zavaros, ellentmondó vágyakozás az, ami előretör, de amelynek jelszava a tömegek boldogításának tana, a kollektív termelés és talán a kollektív fogyasztás is. A világháború mechanikája valójában ez útra kényszerítette a tömegeket. Észlelni lehet ez érzésnek homályos vagy hatékony nyilvánulásai Oroszországtól — Angliáig a gazdasági és politikai küzdelmek forgatagában, sokszor fölismerhetlen jelszavak mögött, máskor brutális előretöréssel.

A háborúban a rekvirálások, zsákmányolások, a hadseregek frontmögötti, mezőgazdasági és ipari üzemei — elhalványították a magántulajdon gondolatát. A hadszíntér mögötti polgári területen is csak a hadviselés érdekei irányították a gazdasági

termelési. Az élelmiszerek, tüzelőanyag, lakás a földtulajdon állami ellenőrzés alá került. Az államszocializmus gondolatával telt meg a tömegek lelke. E tömegérzésnek engednek a központi hatalmak, mikor előbb Ausztria, majd Németország, végül Magyarország a földbirtok forgalmát állami ellenőrzés alá veszik. Természetes védelme ez a hadrakeli földműves osztálynak az ingótoke spekulációja ellen.

A közszellem ilyen előkészítése után a gyári munkásság szakszervezeteire támaszkodva, a magántulajdonnak üzent elsősorban hadat. A tőke legyőzésének egyik hatalmas fegyvere Marx tanításai szerint a termelőeszközök kisajátítása, a gyár-ipar mellett szervezkedett munkásság falanszterszerű termelése a kollektív üzem számos lehetőségét nyújtja, Ez kiirtotta a munkás lélekből az egyéni tulajdon érzését, Ez a gyáripari munkáspsziché állította előtérbe a földtulajdon problémáját.

És mégis, bár a földreiormtörvények minde-nike forradalmi alkotás, Oroszországot kivéve mindenik az egyéni tulajdon alapulvételével épül fel. A kollektív üzem és kollektív termelés teóriáit tehát nem alkalmazzák. Az orosz kommunista államszövetség az egyéni tulajdon elvi tagadásával szembeállítja ezzel államszerkezetét, társadalmi és gazdasági szervezetét, iskoláit, mondhatnók egész doktrinär rendszerét.

Páratlan jelenség az újkori civilizáció történetében a kollektív termelés, mint uralkodó idea, egy 160 milliós birodalomban.

Az orosz földforradalom története ma már közismert a legutolsó időkig minden fejlődésében. A történelmileg ismert parasztlázadások minden bír-
vággy át, oktalan dühét képviselte. A nagybirtokra reáuszított „földműves szegények” szovjetje egy pillanatig sem volt tisztában a kollektív termelés elvi alapjaival, céljával. A föld szocializálódása alatt nem értettek mást, mint a nagybirtokosok elűzését a fölszerelés széthordását.

Nansen megállapítása szerint a termelés irtózató csődje mulatta be a kollektív mezőgazdasági termelés utópiáját. Elpusztította pl. Ukánia termelését, hol az orosz 296 cukorgyárból 205 folytatta üzemét. Ezek, mint szocializált üzemek, beszüntették a termelést.

Az orosz forradalom világrészeket fenyeget, mert innen várja a kommunista földtulajdon minden híve az elementáris mozgó erőt, mely Marx tanait megvalósítja.

Az orosz forradalom „néptörvényei”, agita-
cionális eszközei, „vöröshadserege” és az egész terrorista módszere hü, de kisebbített kiadásban megjelentek Európa közepén is, Bajorországban és Magyarországon. Magyarország Kerenszky-forradalma az 1918-ban végbement forradalom volt, amelynek legelső akciója a föld felparcellázásának hirdetése,

A magyar forradalmi minisztérium egy nép törvényt bocsátott ki, mely több szemponton kívül azért is nevezetes, mert az utódállamok a maguk

földbirtok-törvényeinek konstrukciójánál azt alapul fogadták el.

Ez a törvény mondta ki először azt, hogy az egész ország minden földterülete felparcellázandó és kiosztandó az erre jogosult szociális rétegek között (földnélküliek, munkások, cselédek, leszerelt katonák stb.) Mindenkinél legalább öt holdi üres igénye van. És 200 holdnál nagyobb birtok nem állhat fenn.

Ez a szélsőségig vitt kisbirtok-rendszer a magántulajdon irányait fogadta el, de már kompromisszumot kötött a kollektívista ipari szocializmussal. A „néptörvénybe” belefoglaltak egy olyan rendelkezést, amelynél fogva ott, ahol a gyors kiosztásnak nehézségei vannak, a birtokot „szövetkezeti gazdálkodásba” kell adni. Ez alapon rohanták meg némely helyen a nagy gazdaságokat a mezőgazdasági munkások és vették azokat birtokba.

Ha tanulmányozzuk a bolsevik-uralom óriási anyagát, teóriáit és praktikus kísérleteit, körülbelül abban sűrűsödik ki a kommunista termelési doktrína, hogy a szocializált gazdasági üzemet nem önállóan, más gazdasági üzemeiktől elvonatkoztatva kell megítélni, hanem úgy, mint a nagy szociális termelés egy részét. Amíg a kapitalista rendszer mellett minden gazdaság külön állítja fel a maga kalkulációját és az ország nyersanyagszükségletére való tekintet nélkül, tisztán spekulatív alapon állapítja meg, hogy milyen terményeket kíván előállítani, addig a kommunista társadalom számára termelő mezőgazdasági üzemek az egész ország ga-

bona-, hús-, tej-, tojás-, baromfi-, sörárpa-, cukorrépa-, napraforgó-, repcemag-, stb. szükséglete szerint határozzák meg, hogy mit termeljenek. Ugyancsak az egész országban rendelkezésre álló munkaerő, beleértve a városi lakosság időleges mezőgazdasági munkáját is, szolgál alapul az egyes gazdaságokba beosztandó mezőgazdasági munkáslétszám megállapításához. Egy egységesen kidolgozott szétosztási terv szolgál alapul a gazdaságüzemek vetőmag-, erotakarmány-, szén- és gépiállományához is. Ezekkel a rendelkezésre bocsátott eszközökkel keli a gazdaságoknak a legnagyobb eredményt kihozni, tehát úgy, hogy a rendelkezésre álló munkáslétszámot a leggazdaságosabb munkával tudja kihasználni, hogy az üzemi felszerelést a gazdasági lehetőségeknek megfelelően fejlessze és hogy az összeredmény, beleértve a munkások lét-éltartására kiadott terményeket is, a legnagyobb legyen. Ez a kommunista termelés teóriája. Ehhez képest az új orosz földtörvényjavaslaí is az orosz polgári törvénykönyv javaslattal kapcsolatban megállapítja, hogy a föld állami tulajdon cs az magán tulajdon nem lehet. E kódex első része a föld használatáról szól, második része a szovjetgazdálkodásról, harmadik a telepítésről. Ezzel ugyan az egyesek használatát is, a magángazdálkodást is, sőt a törzsöröklés elvi alapján a használat öröklését is, de ezt csak átmenetnek tartja a „kommün” gazdálkodáshoz.

Az orosz forradalom még korán sincsen túlromboló fázisain, még nem képes konstruktív erő-

tényező lenni. Nagy meglepetéseket tartogat a világ számára. Az európai civilizációt menteni akaró népek nyugtalanul figyelik működését

A földtulajdon kollektív formája azonban megbukott. A termelés szocializálása eltűnt, csak külföldre szánt „propaganda export”-képen szerepel. A parasztság milliónyi, tömegei könnyen tolták félre a fantasztákat és vették a tömegézés dinamikai erejével birtokba a barázdákat, mini egyéni tulajdont.

Anglia, az európai politika nagy egyensúlyozója, az európai kontinens másik feléről irányítja a mai Oroszország elleni küzdelmet.

Éppen azért, mielőtt Középeurópa agrári orradalmait megvizsgálnék, az orosz kollektív tulajdon és az egyéni tulajdon eme gigászi küzdelmének műhelyét, e nagy világbirodalom agrárpolitikai helyzetét kell megismernünk, amely birodalom az orosz birodalomhoz hasonlóan századok óta mint a lairundiális földbiriokrendszer reprezentánsa szerepel. Milyen változást hozott a birodalomra a háború és béke, a gazdasági élet földrengésszerű megváltoztatása? Milyen irányítást várhatnak innen földrészünk kulturnépei az erők e roppant küzdelmében?

Az angol földreform jelenkori mozgalmában három fő politikai pártot, illetve irányzatot lehet megkülönböztetni. Egyik „The Land nationalisation Society” a földvásárlók szövetsége, második a „Single Tax” hívei, a földérték megadóztatásának követelői, harmadik végül, kik kisajátítást sürgetnek, a „Commonwealth Land Party” párt hívei.

A földvásárlók több törvényjavaslatot nyújtottak be az alsóházhoz 1921, 22, 23-ban. Legutoljára Philip Snowden útján. E törvényjavaslatok lényege az, hogy az angol örökbérleteket rovízió alá veszik, a földtulajdonostól megvásárolják a tulajdont, öt az évi bérlet 20-szorosával kártalanítják, a mely kártalanítás 5%-os és harminc év alatt törlesztendő állampapírok közvetítésével történék.

A második csoport, amely Henry George tanításait követi, az adóztatok politikai egyesülése, a földérték adó bevezetése útján véli a földreformot megvalósíthatónak. Nem aszerint adóztat, amint az ingatlan hasznosítatik, de amennyit ér. Ez lenne az egyetlen adó. Ennek keresztülvitele demokratiszálná a földet, megtörné a mai földmonopóliumot.

Végül a harmadik pártalakulás a radikális Outhwaite által alapított kisajátítók pártja, a közjó pártja (The Commonwealth Land Party), mely a föld tulajdonát közös tulajdonná nyilvánítja. Ez lényegében véve bürokratikus állami szocializmus gondolata.

Mint mindenütt Középeurópában, a földreform mozgalmak elsősorban politikai hiálalom kérdései. Az angol pártküzdelmek írják elő az irányzatok megerősítését, vagy gyengülését.

Az angol munkásszakszervezei kongresszus 1923-ban kiadott jelentése megállapítja a munkásosztály földbirtokpolitikájának irányait. E jelentést a munkáspárt igen fontos tényezői fogadták éi (Heyder Madsen, Outhwaite, Munay). Elfogadják a kártalanítás elvét, a földjradék adót, mint eszköz:

arra, hogy az ingatlanok köztulajdonba jussanak. A Labour Party kidolgozott programja az tehát, amely a legtöbb figyelmet igényel, a törekvése, hogy az adó hatásai folytán előállott alacsony földárakat az állam használja fel arra, hogy az ingatlanokat összevásárolja és fokozatosan a községek kezelésébe bocsássa.

A Labour Party jelentése szerint az Anglia és Wales 149,361.352 km. területéből a földművelésügyi minisztériumban mint szántóföldet 104,103.172 km. tartanak nyilván. Ehhez fűzi megállapításait a föld forgalmi ára és adózási ára között mutatkozó különbségnél, melyeket terjedelmes tabellákkal támogat, mely szerint az adóérték a forgalmi érték egy ötödénél is kevesebb. Végül eleven ható tényezőként emiitjük meg a Lloyd-George 1909-ben keresztülvitt földreformját, melyet 1920-ban keifették újra életre. Ez 20% értékemelkedési adót irt elő, amelynek alapján elrendeltetett az ország általános értékbecslése (földadókataszter). Nagy egészében az angol földreform-mozgalmak, pártalakulások, melyek egymással heves harcban állanak, még valósággal homályos princípiumokkal érvelnek és ha nem is követjük az angol parlamenti élet egy kiválóságának azt a megállapítását, hogy Angliának nincsen kialakult földbirtokpolitikája, tény az, hogy a jövő földreform irányai még kibontakozóban vannak, az egyéni tulajdon alapelvei még megdönthetetlennek látszanak.

Áttérve a keleti és középeurópai földreformokra, megállapíthatjuk, hogy azok az alapelvek.

igénybevett kisajátítási eszközök, a tempó olyan változatos képét viselik, hogy azokat igen nehéz, közös szintérre helyezni. Vannak mérsékelték és radikálisok. Vannak szociális irányú, nacionalista, offenzív és defenzív földreformok. Vannak a tömegek folytonos diktátuma alatt álló agrár politikák, vannak átgondolt és mérséklő evolueionális törekvések.

E földreform-törvények végrehajtásánál, amint alább láini fogjuk, jellegzetes különbségek állanak fenn éppen a kisebbségeket illetően. A balti államok és Lengyelország főképp a német kisebbségeket, a Magyarország területéből növekedett közép-európai és Balkán-államok a magyar kisebbségeket támadják és használják ki törvényeiket azok kisajátítására. Németország, Ausztria és Magyarország, úgyszintén Bulgária, nem ismerik e tendenciát.

Mérsékelt a földreform szociális méreteit tekintve, Németországban, Ausztriában és Magyarországon.

Magyarországon közérdekből van kisajátításnak helye a törvényben felsorolt jogosnak elismert igények kielégítésére. A felparcellázott terület részben a vagyonváltság kereteken marad, a nagybirtok átlag js 20%-a a tárgya a kiosztásnak. Németországban ott van helye kisajátításnak, ahol 100 hektáron felüli nagybirtok területe a megművelt összterület több mint 10%-nál nagyobb. A reformot magánérdekű szövetkezetek hajtják végre, kormányellenőrzés alatt.

Úgy Német-, mint Magyarországon az állam,

illetve szerveinek elővételi joga van az eladott földbirtokokra vonatkozóan.

Egészen különleges figyelemre tarthat számot az osztrák agrárpolitika fejlődése és mint legújabb alkotás az 1925. évi lengyel agrártörvény. Amannak egész újabb történeti fejlődése az alpesi erdő és legelő területek tulajdona, illetve használatának visszaszerzésére irányuló törekvésekből áll. Az 1853 évben kibocsátott császári pátensek által a kisbirtokosok részére elrendelt jogosítványok az ingatlanok szabad forgalmának princípiumai alatt veszendőbe mentek, az „Almendek”, a „Gemeinschaftok” jogviszonyai a legellentétebb megítélés folytán olyan zavart teremtettek a kis paraszt-üzemben, mely a birodalmi törvényhozás ismételt beavatkozását tette szükségessé, (vadászterületek összevásárlása, legelő-, erdő-feldarabolások stb.) 1908 és 1910-ben egymás után alkották meg a tartományok birtokrendezési törvényeiket, ezek végrehajtását azokban a háború megakadályozta. Nem számítva a háború alatt kibocsátott ingatlanforgalmi rendelkezéseket, végül is 1919 május 31-én kihirdetett törvény (Wiederbesiedelungsgesetz) akarta az erdő- és legelőgazdaságok jogviszonyait gyökeresen rendezni. A törvény két főrendelkezést tartalmaz. Először lehetővé teszi, hogy az 1870 óta összevásárolt parasztbirtokok újra kisbirtokká alakuljalak, másodsor a megmaradt kisbirtokok újra visszajuttassalak legelő és erdő használathoz.

Lengyelország 1925 július 20-án alsóházában megszavazott új törvénye azért nagyfontosságú, mert mérsékli eddigi törvényalkotásait.

Az új törvény kizárólag gazdasági célokat tart szem előtt. Ellentétben a korábbi törvényekkel, nem az állami kisajátításra helyezi a fősúlyt, hanem szabad teret enged az eddig tiltott magáneladásnak. A kisajátítás csupán végső eszköz, a cél az, hogy a törpebirtokosok és a földnélküliek földhöz jussanak és ez csak akkor következik be, ha a birtokos sem maga, sem az e célra rendelt állami földbank útján a parcellázást a meghatározott időn belül keresztül nem viszi.

A birtokmaximum az 1920. évvel szemben változást szenvedett, amennyiben az ország egész területén 180 hektárban állapított meg, az iparvidékeken 60 hektárban és csak kivételesen, a novogrodeki, polesiei, volhyniai vajdaságban és a viluainak egy részében 300 hektárban, de ott is csak azok részére, akik igazolni tudják, hogy Őseik 1795. év. tehát Lengyelország végleges felosztása óta gazdálkodtak az ország területén. A magtermeléssel és állattenyésztéssel foglalkozó kiválóbb mintagazdaságok kivételesen mentesíthetők a törvény következményei alól, de az így mentesített terület nem lehet nagyobb 550.000 hektárnál az ország egész területén. Az erdők és a haltenyésztésre szolgáló vízi területek nem esnek kisajátítás alá.

Rendkívül érdekes a parcellázásra kitűzött 10 évi haladék. A következő tíz éven át évi 200.000 hektár parcellázandó és ha valamely évben ezt a területet ki nem merítik, a maradék hozzácsatolandó a következő évihez. Abból a célból, hogy a terület parcellázása az egész országban arányosan történjék, minden év január havának elsején közzéteszik

hány hektár parcellázandó minden járás területén. Ha ezt a mennyiséget november 1-ig szabad kézből el nem parcellázzák a birtokosok, akkor a földreformminiszter a következő év január 10-ig névszerinti kimutatást tesz közzé a parcellázandó birtokokról. A parcellázásra kijelölt birtok tulajdonosa még az év december 1-ig kap lehetőséget, hogy birtokát szabad kézből adhassa el az erre jogosultaknak s csak ha ez meg nem történik, áll be az áh iami megváltás.

A kisajátított birtokok megváltási árát azon vallomások alapján állapítják meg, melyet a birtokosok a vagyonszállás kivételére benyújtottak. Az erre vonatkozó előírások azonban a gazdasági helyzetben beállott változásokhoz képest két évenként revízió alá esnek. A váltásösszeg helyesbítését különben a tulajdonos bírói úton is kérheti.

Földszerzésre elsősorban a törpegazdaságok tulajdonosai jogosultak birtokuk kiegészítésére, azután a bérlők és mezőgazdasági alkalmazottak, a hadviseltek és hátramaradottak, a földművesiskolát végzettek. A helyi lakosság mindig előnyben részesül. Az egyházi birtokok felosztásánál ezekre csupán az illető egyházhoz tartozó hívek tarthatnak igényt. Ez a görögkeleti vallású ruténeknek tett engedmény,

Az így létesítendő vagy kiegészítendő parasztgazdaságok terjedelme húsz hektár, a fentemlített vajdaságokban. Pomerániában és a hegyi vidékeken harmincöt hektár, a városoknál létesítendő kert-

gazdaságoké öt hektár, a munkásparellaké egy hektár..

A parcellázásoknál 60-70 hektáros központi mintagazdaságokat is létesítenek s ezeket árverésen adják el.

Az állami és az állam által kisajátított birtokok parcellázásánál a figyelembe vett igénylők foglalóul a következő díjakat fizetik: a földnélküliek és törpebirtokosok a vételár öt százalékát, az önálló gazdaságok birtokosai, akik kiegészítésre vesznek földet, továbbá a mintagazdaságok vevői huszonöt százalékát. A hátralékos vételárt a földnélküliek és a törpebirtokosok negyven éven át, a kiscgazdák húsz éven át, a mintagazdaságok szerzői öt éven át törlesztik. Indokolt esetben az állami földbank (Bank Ziemi) 2500 zloty-ig terjedhető kölcsönt is ad a gazdálkodás megkezdésére (házépítés, leltárbeszerzés, stb.).

Mindazok a mezőgazdasági alkalmazottak, akik legalább tíz éve szolgáltak a birtokon, végkielégítést kapnak, úgyszintén a nyug- és kegydíjasok is.

Visszatérve az egyes agrártörvényekre, általában szeretik meghatározni a földtulajdon maximumát.

Az egyes törvényekben foglalt rendelkezések nem azt kötik ki, hogy milyen kiterjedésen alul nincs helye a kisajátításnak, hanem, hogy milyen kiterjedésen túl kötelező a kisajátítás. E maximum különböző ez országokban. Csehszlovákiában egy birtokos tulajdonában legföllebb 150 hektár szántóföld és összesen legföllebb 250 hektár föld marad-

hat. Lengyelországban ez a szám 60 és 180 között váltakozik, de kivételes esetekben emelkedhetik 800 hektárig. Ó-Romániában, a hegyes vidéken, minden 100 hektáron felüli terület és a sík vidéken 200 hektáron felüli terület kisajátítás alá esik, némely esetben 500 hektárnyi terület is maradhat a birtokos tulajdonában. Erdélyben, a régebben magyar területeken, a birtokosoknak meghagyott terület kisebb, mert hegyvidékeken minden 100 holdon felüli és a síkvidéken 200 (kivételesen 500) holdon felüli terület feltétlenül kisajátíttatik. A törvény szándékos pongyolasága folytán a meghagyható birtok terjedelme egészen 5 holdig, sőt azon alul is alászáll, Litvániában minden 80 hektárt meghaladó birtok kisajátításnak van alávetve.

A kisajátításra vonatkozó felfogásban mutatózó alapvető eltérések következtében maga a kisajátítási eljárás is lényeges különbséget mutat egyfelől Németország, Ausztria és Magyarország, másfelől Csehszlovákia, Románia és Litvánia államai-ban. Az előbbieken a kisajátítás csak eszköz a szükséges föld megszerzésére, a törvény tehát általában nem korlátozza a földbirtokos jogait, csak amennyiben tényleg kisajátítás alá kerül valamely magánbirtok. Az utóbbi csoportban a nagybirtok megszüntetése van kimondva és az állam tulajdona proklamálva. Csehszlovákiában külön törvény határozza meg azoknak a földbirtokosoknak a kötelességeit, akiknek a birtoka jogilag már az állam tulajdonába ment át, bár a tényleges átvétel még nem történt meg. Az első (1918-ki) román törvény a földbirtokreform céljából alakult helyi parasztszö-

vetkezeteknek meghagyja, hogy a lefoglalt birtokot ideiglenesen vegyék tulajdonba, míg végleges elosztásukról az állam nem intézkedik.

A Balti akarnok, Észtország és Lettország ismét más álláspontot foglalnak el a kisajátítás kérdésében, mint az eddig említett két államcsoport. Itt nein azok a birtokok vannak kisajátításnak alávetve, amelyek egy megszabott kiterjedést meghaladnak, hanem azok, amelyek egy bizonyos társadalmi osztály tulajdonát alkotják.

Határozottan a nemzeti kisebbség ellen fordul a lett agrárreform. Lettországból még az orosz uradalom idejéből visszamaradtak maradványai a régi skandináv tulajdonjogi jogi formáknak. Minden egyes darab földnek megvolt a maga jellege. Minden egyes kategóriának a tulajdonos állásának megfelelően volt bizonyos külön joga, mely megfelelt a nemesi rend, illetve a parasztsztyály külön jogának. A lett agrárreform felhasználja ezen kategóriákban rejlő megkülönböztetést, a parasztbirtokokat megkíméli, míg a nemesi földbirtokot teljesen kisajátítja. E nemesi birtokok német, lengyel és orosz kisebbségi birtokok. A kisajátított földbirtokosnak meghagytak ugyan 50 hektár terjedelmű földterületet, melyet azonban csak akkor kap meg, ha az egész birtoka már előbb az állam nevére írtott ós csak azon a helyen, ahol azt neki az agrárhatóságok kijelölik. Az eredmény az, hogy parasztbirtokok — melyeknek nagysága egyes esetekben a hatszorosa a földbirtokos megmaradt földjének — érintetlenül maradtak és a parasztbirtokosok még akkor is, ha birtokaiknak egyes, gazdaságilag

össze nem függő részeli szabad kézből eladni kényszerülnek, a gazdasági udvart a, házzal és gazdasági épületekkel megtarthatják, míg a földbirtokos alig valamivel áll jobban, mint egy kezelője a parcellázott földbirtokának. A német, lengyel és orosz nemzeti kisebbséghez tartoz.) földbirtokosok ez esetben viselni kényszerülnek az agrárreform főterhét. Tisztán társadalmi reform az 1922 november 22-iki finn agrártörvény. E törvény lehetővé teszi minden egyes finn alattvalónak, hogy földbirtokhoz jusson. De földet csak akkor szerezhethet, ha nincs elegendő saját földje, vagy eladható földbérlete, hogyha hatósági támogatás nélkül tud magának földbirtokot szerezni; hogyha a földműveléshez szükséges ismeretekkel rendelkezik. A földterület kisajátítására azonban csak akkor kerülhet a sor, ha a szükséges földterület sem az államtól sem pedig szabad kézből való vétel útján be nem szerezhető. Az államnak és községi agrárbizottságnak a feladata az, hogy a földigényjogosultaknak lehetővé tegye a szabad kézből való vételt. A földigénybejelentés elsősorban az igényjogosult; lakóhelye szerinti földterületre irányulhat. Csak miután sem itt, sem más kerületekben uem nyílik az alkalom szabad kézből való vételekre, tehet szó kisajátításról és pedig elsősorban az ott-honi, azután más kerületben. E szabályozásnál ki van zárva minden lehetősége annak, hogy a kisajátítás oly célokat kövessen, melyek a kisajátítással sújtható földbirtokos kárára szolgálhatnak. A földigényjogosultság helyhezköötöttsége szűkebb körre szorítja a földbirtokosok körét, kiktől kisajátítási célokra föld követelhető. ezáltal azután a

jogosult földosztás is szűkebb körre szorul és így ki van zárva minden visszaélés ott, hol minden alattvalónak egyenlő, még pedig bírói utón érvényesíthető és panaszolható igénye van a telepre.

Az egyes államokban uralkodó kisajátítási rendszer elvi eltérései megvannak a kisajátítási kártérítés kérdésének kezelésében is. Németországban, Ausztriában és Magyarországon, hol a kisajátítás/csupán a földszerzés céljából igénybe vehető végső eszköznek tekintik, a kártérítés megállapításánál általában ugyanazokat az elveket követik, mint a közérdekből való kisajátításnál régebben. A szabály tehát az, hogy a kisajátított föld teljes értéke fizetendő a tulajdonosnak. A német törvény 15. szakasza kiköti, hogy a kártérítés megfelelő legyen, de a háború következtében beállott értékemelkedést figyelmen kívül kell hagyni. Az osztrák törvény világosan megállapítja, hogy a kisajátított föld új birtokosának nem szabad a régi bin okos rovására meggazdagodni, míg a magyar törvény úgy intézkedik, hogy a kártérítés a kisajátítás időpontjában létező értéket vegye alapul, valódi és teljes legyen, ez alól csak azt a kivételt ismeri, melynek éle a földspekuláció ellen irányul az elővásárlással kapcsolatosan.

Ennek a csoportnak mindhárom államában a kártérítés a lehetőségekhez képest készpénzben fizetendő.

Lengyelországban a kisajátított birtokok vételárát aranyértékre szóló hitellevelekben fizetik ki a kormány által megállapított árfolyam szerint, mely azonban hetven százaléknál alacsonyabb nem

lehet vagy pedig felében készpénzzel és felében az említett járadékkötvényekben, melyek ez esetben névértékben számíttatnak. A kötvények ötszázalékos kamatozásúak. Az eredeti kötvénytulajdonosok ezeket felhasználhatják adó- és örökösödési illetékek kezelésére is.

Az államok másik csoportjában, ahová Cseh-szlovákia és Románia tartozik, a kártérítés kérdését egészen más elvi alap szerint fogják fel. Itt szó sincs arról, hogy a kártérítés a kisajátított birtok teljes tőkeszerű értéke vagy jövedelmezősége értékében legyen megállapítva. A kártalanítás itt teljesen fiktív, átlag 50-ed része a valódi forgalmi értéknek.

Az államok azon csoportjában, amelybe Szerbia, Észtország és Lettország tartozik, kártérítéssel foglalkozó külön törvényeket egyáltalában nem hoztak, egyelőre mellőzik a kártalanítást.

Az összes államok között egyedül Magyarországot bízta a földreform végrehajtását a kormánytól teljesen függetlenített bírói hatóságra, felállítván a legfőbb bíróság tagjaiból a „földbirtokrendező bíróságot”.

A német földreformot magánjellegű szervezetek, a Siedlungsgenossenschaftok hajtják végre, hol az állam megbízottal van képviselve.

A cseh földreformtörvény végrehajtó szerve, a földhivatal (Bodenamt), tisztán bürokratikus szervezet, amely mellé egy különböző politikai pártokból összeállított igazgatótanács neveztetett ki

Az összes földreformok lényegében véve szociális tendenciát fejeznek ki. mindannyi a háború

katonáit, özvegyeit és árváit helyezi elsősorba. A katonai telepítések túlzásai ott mutatkoznak a cseh légionárius katonaszökevények és a szerb komitácsik, az úgynevezett dobrovoliácok (jó katona) protegálásában,

A legtöbb törvény közös jellemzője, hogy a nagybirtokot általában megtámadják. Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia még a volt Habsburg-dinasztia vagyona ellen is fordulnak külön rendelkezésekkel. Ezek az összefoglaló elvi szempontok, melyek szerint az egyes agrárreform-törvények megalkottattak. De vannak más jelenségek is, melyek főképen a törvények végrehajtásánál mutatkoznak, melyek azon atmoszféra következményei, amely atmoszférában az egyes államok élnek és fennmaradásukat biztosítani akarják.

IV.

Az osztrák-magyar monarchia utódállamai és agrár-reformjuk.

Közép-Európa jövő társadalmának kialakulásában kétségtelenül döntő tényezők az osztrák-magyar monarchiából alakult vagy megnagyobbodó! utódállamok.

Készleteden kell, hogy foglalkozzunk ez államok belső szerkezeivel. Ez államok megalkotóit agrárreformja annyira összefűződött az állami és társadalmi élet fejlődésének jövő feltételeivel, hogy belső konstrukciójuk ismerete nélkül agrárrevolúciók iránya meg sem érthető. Itt van mindenekelőtt a cseh állam. Csehszlovákia terjedelmes történelmi alapot ad kisajátítási akciójának. Egy felhivatalos jelentés, melyet Pável, a földhivatal titkára szerkesztett, elmondja, hogy az 1620 november 6-án lezajlott fehérhegyi csata után ment végbe az első „agrárrevolúció”, amelynek eredménye az, hogy a Lichtenstein, Colloredo. Huerti stb. családok nagybirtokhoz jutottak. Ezt az agrárrevolúciót a császár és a német nemesség hajtotta végre. Ezért van szükség a mai reformra, kiált fel a föld-

hivatal titkára, egy olyan reformra, mely „forradalmi és konstruktív”, A politikai felszabadulást kell hogy kiegészítse a „mezőgazdasági felszabadulás” E néhány szó jellemzi leghűbben nemcsak Csehszlovákia, de a másik két Balkán-állam irányzatát is. Mi ez a Csehszlovákia? Csehszlovákia új és eddig ismeretlen államalakulat felbukkanását jelenti ama nagy áradatban, melyek felszínre hozták az alvó Lengyelországot, megnagyobbították a kis Romániát és Szerbiát. Egészen új földrajzi fogalom ez, melyet meg kell tanulnia Európának.

„Csehszlovák” egység, csehszlovák nyelv és csehszlovák nép egyáltalában nincs. A tót nyelv más, mint a cseh nyelv, a cseh és a morva az északi szlávokkal, a tót pedig a déli szlávokkal rokon, bár a csehek mindenáron a testvériséget szeretnék igazolni.

A nemzeti kisebbségek a „csehszlovák” köztársaságban jelentékenyek. A csehszlovák köztársaságban 1921 február 15-én talált népességből (összesen 13,604.080 állampolgár) cseh és tót volt 8,759186, orosz 459.349, lengyel 75.656, német 3,122.390, magyar 745.935, zsidó 180.332. Ez az állam nincs alapítva sem az önrendelkezés alapelveire, sem a nemzetiségi alapelvekre, de nincs katonai vagy politikai erőre sem, hanem gazdasági eredmények elérése céljából. Megkapta Ausztria természeti erőit és ipari gazdaságát és Magyarországot természeti kincseinek nagy részét. Hivatva volna elhárítani a kis országok balkanizációját. Magasfejlettségű ipari és kereskedelmi lakossága elterjesztheti összeköttetéseit keleti és Közép-Euró-

pában. Mindez nem valósulhat meg, mert Közép-európa eme „yanke”-ei nem bírnak amazok szabadságszeretetével. Ez okozza ez állam kedvezőtlen közgazdasági életét.

Az angol kereskedelemügyi minisztérium jelentése a cseh köztársaság 1925. közigazdasági évének gazdasági viszonyairól általánosságban megállapítja, hogy a cseh ipar fokozott erőfeszítéseket fejt ki az elvesztett piacok visszahódítása érdekében. Az elmúlt évben *a legtöbb gyár fokozott termelést erőltetett, hogy ezzel csökkentse az előállítási költségeket.* Ez másrészt szükségessé tette, hogy *haszon nélkül, erőltetett eladások történjenek az exportpiacokon.*

A cseh textilipar helyzete igen súlyos. Az előállítási költségek még nem alkalmazkodtak a valuta mostani vásárló erejéhez, amit részben a szükséges nyersanyagok után fizetendő magas vámoknak kell tulajdonítani. A cseh ipar termelése külföldi piacokra van utalva, úgyhogy a virágzó kivitel egyik fő életfeltétele ennek az iparnak. *A gyapjúiparban számos gyár fokozta termelését, de cikkeit nem tudta normális áron elhelyezni,* ami különösen a morva gyapjúipart érintette súlyosan. A magas adók és az általános pénzhiány szintén akadályul szolgálnak.

A szénbányászat a szénbányatulajdonosok szövetségének egyik jelentése szerint a következő bajokban szenved: a) magas munkabérek, b) magas szállítási költségek, c) súlyos adóterhek. Az üvegipar nagyon megsínyli a német versenyt is.

A fémipar tekintetében a jelentés megemlíti,

hogy a 27 kohó közül 1924-ben mindössze 10 kohó voli. üzemben.

A felvidéki ipar termelése alig 40-50 százaléknál érte el a békeszínvonalat. Az egész felvidéki iparnak alig tizenöt százaléka használja ki teljes termelési képességét. A múlt év kezdete óta a fake-reskedelem teljes pangásba jutóit. A gyapotipar kénytelen (érmékéinek legkevesebb hatvan százalékát exportálni. A normális piacok azelőtt Magyarország, Románia és Lengyelország voltak, Magyarországgal a kereskedelmei a behozatali engedélyek rendszere akadályozta. A román kereskedők hosszú lejáratra hitelt kívannak, ami az ottani legutóbbi tapasztalatok szerint igen magas kockázat lenne. *A lengyel piacot védővámok zárják el.*

A felvidéki malmok a maguk termelési képességének mindössze 23 százaléka erejéig dolgoznak. A malomipar rossz kilátásai következtében a múlt évben 459 malmot leszereltek, míg 687 malom időnként szüneteltette üzemét.

Természetes, hogy földreformja — főképen annak végrehajtása — hű kifejezője az új állam még össze nem forrt politikai és társadalmi halmazállapotának, ellentétes faji és osztály küzdelmeinek. Ez áll legfőképen az újonnan szerzett részekre.

A szlovenszkói agráregyesület 1925. évi jelentésében elmondja, hogy a hatósági ellenőrzés mellett szabad kézből történt eladások útján a földreform sokkal simábban és az érdekeltekre nézve kedvezőbb módon volna végrehajtható.

A földreformnak a földhivatal útján való végrehajtása ezzel szemben mindkét félre hátrá-

nyos, mert egyrészt a földigénylők a bürokratikus eljárás folytán csak évek múlva lesznek a nekik kiutalt ingatlanok telekkönyvi tulajdonosai, másrészt a földtulajdonos a megítélt kártalanítási összeget nem kapja meg készpénzben. A földhivatal a lefoglalt területek kártalanítási összegének eddig alig egy negyedrésztét fizette ki.

A földreform adminisztrációja évenként 29 millió cseh koronába kerül, amelyet a kisembereknek kell megfizetni, annak a tizenkét százalékos pótléknak formájában, amelyet a földhivatal az érdekelt földtulajdonosnak járó átvételi ár után szed b;e. A földigénylőknek a földreform-törvénynek rendelkezései alapján emellett még 15 százalékot kell fizetniük a telepítési alap javára és ugyanannyit azoknak a veszteségeknek fedezésére, amelyek az államkincstárt a kisajátítás folytán lefoglalt nagybirtokot terhelő vagyondézsmanál érik. A cseh földreform-törvény tehát kerek 42 százalékkal drágítja meg a kisembernek ítélt földet.

A lefoglalt erdőbirtokokból eddig 100.000 hektárt államosítottak és bár ezáltal az állami erdőbirtokok területe már 800.000 hektárral emelkedett, az 1925. évben még 207.000 hektár, az 1926. évben pedig további 286.000 hektár erdőterületet szándékoznak államosítani. Ez a politika is súlyos terhet jelent az állam pénzügyeire, mert a költségvetés adatai szerint az állami erdőbirtokok hektáronként 90 cseh koronát szolgáltatnak be az állampénztárnak, amivel szemben az elmaradt adók és a kisajátított erdőbirtokok tulajdonosainak fizetendő kártalanítási járadék összege évenként 156 cseh ko-

róna, vagyis az évi veszteség hektáronként 66 cseh koronára rúg. A földreform céljaira igénybevetett területen foglalkoztatott mezőgazdasági alkalmazottak közül a földhivatal alig 38.000 emberről gondoskodott részben földkiutalással, részben végkielégítéssel vagy nyugdíjjal. A kiutalt földterület 25.000 hektár, végkielégítés címén 62 millió cseh koronát fizettek ki, a nyugdíj pedig évi 3.50 millió cseh koronára rúg.

A cseh területen végrehajtott földreform jellegzetes iránya, hogy a nagyüzemet fennhagyva a legnagyobb számmal egészen törpegazdaságokat teremt 0.2 hárig. A földhivatal jelentése szerint 0.2 hárig 53.55%, 2-4 harig 28.44, míg pl. 8—10 hárig 4,30%-ban állapítható meg a kiosztott földterület Ellenben a tót-szlovák területen a nacionalista telepítési politika tömegesen teremt az önálló cseh és tót kisbirtokokat. Egészen különös specialitású az úgynevezett maradékirtok-intézmény. Ezek nagyobb területű földbirtokok — nagyobbbrészt középirtokok —, melyeket az állam, községek, testületek, igen nagy számmal magánosok kapnak tulajdonul vagy bérleti alapon. A földtulajdon szocializálása helyeit, így egyéni tulajdon-alakulatok keletkeznek új donációkként. Legnagyobb hibája ez akciónak az, hogy túlnyomólag ajándék-jellegével bírván, károsan befolyásolja a közgazdasági életet (mesterséges földéhség). Csehszlovákiában 1924-ig 61 ezer hektár földből 858 ily maradék birtok létesült a szlovenszkói agrár egyesület memoranduma szerint.

A Bodenamt hivatalos jelenlései szerint (III.

füzet, 135-136. oldal) már 1923. év végéig 415 maradék birtok osztatott ki és pedig 19 *állami*, 16 községi, közjogi testület 9, szövetkezet 12, volt gazdatiszt 70, más alkalmazott 24, humanitárius egyesület 2, ezenkívül 123 bérlő és 55 magán személy használatában. Csere céljaira fordítottatott 40, 301 eladott vagy légionáriusoknak osztatott ki.

A cseh telepítési alap 65 millió cseh korona. Ez az alap akként alakult, hogy minden eladott ingatlan 10 %-a fizettetik az érték után, minden bérbé adott ingatlan értékének $\frac{1}{4}$ %, ezenkívül büntetéspénzek, végül 15% pótlék, amelyet a feldarabolt nagybirtok alkalmazottainak ellátására befolyó vételárakhoz számítanak. Ezt kiegészíti az állam egy 20 milliós dotációval.

Ez az alap természetesen egy századrészt sem fedezi a hiteligényeknek.

A cseh kritika reámutat arra is, amire az angol jelentés fentebb utalt, hogy a cseh cukoripar, a szeszipar súlyos válságba jutott a területek feldarabolása folytán. Ez károsan befolyásolta a külkereskedelmi mérleget, különösen káros a folyamat a cukorgyártásnál, hol a legtöbb esetben a cukorgyár és a szükséges mezőgazdasági terület eladására kényszeríti a földhivatal a tulajdonosokat azzal a jelszóval, hogy a cukoripart vissza kell vezetni a kis földművelők körébe.

De lássuk az új Romániát.

Románia a két dunai vajdaság egyesüléséből 1861-ben alakult fejedelemség, 114 és fél ezer négyzetkilométer területet félszázad alatt majdnem megháromszorozta. 1878-ban megszerezte a régi

Dobrudsát, 1913-ban a *Kvadrilatert* vagy *Újdobrudzsátt*, a világháború után Magyarország keleti harmadát és Bukovinát, előzőleg, az orosz forradalom után, Besszarábiát. Területe most 298.000 négyszögkilométer, lakossága pedig az 1912-ben összeszámlált. 7 és félmillió emberről kilenc és félmillió főnyi új lakossal 16 millióra szaporodott. Ebből 66.32 százalék (10,785.1.74) román és zsidó (5,234.132) idegen, elsősorban magyar, azután orosz-ukrán, német, bolgár, török és szerb. Kisebb nemzetiségei Dobrudzsában és Besszarábiában vannak még. Kifejezetten nemzetiségi állam, mert a világháború előtt nemzetiségei csak tizenkét százalékot képviseltek.

Az erdélyi románság még a békeszerződés előtt, 1918 december elsején, a gyulafehérvári nemzetgyűlésen kimondta Romániához való csatlakozását, de egyúttal egy határozatot is szerkesztett az egyesülés feltételeiről, melyben a legdemokratikusabban biztosította a többi nemzetiség szabad kulturális fejlődését és az egész terület autonómiáját. E határozatokat a király is szentesítette, de végrehajtásukra máig sem került sor és az az elkeseredett harc, mely évek óta, de leginkább a liberális párt újra kormányra jutásától fogva tart, éppen a határozatok nem érvényesítése miatt folyik.

Az állam fő gazdagsága mezőgazdasági termelésében és bányatermékeiben lenne.

A földreform folytán a helyzet itt a következő: a régi Tulajdonos nem művelte meg földjét, melyről tudta, hogy nem marad az övé, az újnak sem felsze-

relése, sem kedve nincs a munkához. A búzaföldeknek csak negyven százaléka vetették be, úgyhogy a statisztikai hivatal jóslása szerint sok ideig nemcsak hogy kivitelről szó sem lehet, hanem a várható formés a belső szükségletet is alig fedezi.

A nagy fakészletek évek óta kivágva rothadnak, mert a vasutak lezüllöttsége folytán nemcsak kiszállítani nem lehet, hanem teljes válságban van a belföldön is a tűzifaellátás. Csak Erdélyben 50.000 vagonra becsülik — pénzben kifejezve egy milliárdra — a kivágott és részben feldolgozott tölgyfamenyiségei.

A román pénzügyminisztérium statisztikai hivatala 1925. második évnegyedre vonatkozó jelentése az ország kiviteléről, „*minden téren visszaesést tüntet fel.* Élőjószágban, terményekben és ezek feldolgozott termékeiben, valamint fában és petróleumban, Románia legfontosabb kiviteli cikkeiben április-június hónapokban, az előző évnegyedhez hasonlítva, visszaesés mutatkozik. *Búzából a kivitel az év második negyedében mindössze három tonnát tett ki 72.000 lei értékben; rozsban egyáltalában nem volt kivitel. A kukoricakivitel a tavasszal felhalmozott nagy készletek ellenére sem mutat fel lényegesebb emelkedést; a kivitel az első évnegyedben 168.476 tonnát tett ki, 1516 millió lei ér lékben, a másodikban 175.997 tonnát 1583 millió lei értékben. A termény kivitel értéke az első évnegyedben 2072 millió lei volt, a másodikban 1742 millió. Esett a liszt kivitel is; az első évnegyedben kivittek 10.225 tonna búzalisztet 184 millió és 312 tonna rozslisztét 5.3 millió lei értékben, a második évnegyedben pe-*

dig csak 301 tonna búzalisztet 6.6 millió lei értékben; rozslisztet egyáltalában semmit. A tűzifakivitel 250.129 tonnáról (187.5 millió lei) 247.481 tonnára (185.6 millió) csökkent. A faszénkivitel 5353 tonnáról 4918 tonnára csökkent. Az épületfakivitel 7836 tonnáról (50.9 millió lei) 5614 tonnára (36.6 millió lei) esett vissza.

Románia királynője Kynes nagy időszaki lapjában, az M. Guardian-ban hű képét festi országa helyzetének. — „Ha egy idegen keresztül utazik a mi országunkon, — ez a királyné festette kép — bizonyára az lesz az első benyomása, hogy nem túlságosan jó és kielégítő közigazgatás viszi az ország dolgát. A vasutak lerongyolódtak, a közlekedés hiányos, a földben és a földön levő kincsek kiaknáztatlanok, a földeket „csak igen kevésbé művelik meg, a bányák gazdaságát nem hozzák fel a földszinre, az egyetemek túl vannak terhelve, az iskolák pedig még nincsenek felépítve vagy újjáépítve.

Ha állami költségvetésünket vizsgálja meg, szemébe tűnik a módszer és az egység hiánya . . . A háborús károk még mindig nem vették figyelembe, a függő adósságokat nem konszolidálták és még sok más gyarlóság tűnik fel jobbról is, balról is.

— Románia területe és lakossága megkétszereződött — s ez a nagy ország még ma is négy különböző kormányzat alatt él. Erdélyben és Bánátban még mindig a magyar, Bukovinában az osztrák, Besszarábiában az orosz és a régi királyságban a román rezsim a mértékadó. A vasúthálózat négyféle, melyek közül az egyik Fiume, a másik

Lemberg. a barmadik Odessza, és a negyedik Galae felé gravitál. Mégis ezeken a vasutakon kell termékeinket a Duna torkolata és a hat szomszédos áliam határállomása felé irányítani. Elképzelhető, mily irtózatossal nehézségekkel jár ez.”

Eddig a királyné ismertetése. És nem túloz.

Nagy gazdagság természeti kincsekben — és tömeg-kulturátlanság, és inferioritás. Ez az ország, amelyet Franciaország teremtett, ma az államalkotó fajnál sokkal műveltebb néprétegek, a kisebbségek vállaira nehezedett — elfojtván minden magasabb szellemi erőt, hitet az emberiség örök ideálja iránt.

A román földreform kritikájának idején, mikor az agrár törvényjavaslatok vitája folyt a román parlamentben, a reform megítélésében elfogult volt minden román politikus. A törvény feltétlen szükségességét hirdette minden felszólaló — csupán a faji és vallási kisebbségek köréből támadtak féltékeny ellenzések, melyeket azonban hamar elnémítottak. A törvény végre lett hajtva és annak végrehajtása körében észlelt jelenségek olyanok, melyeket nem mert volna megjósolni a legszenvedélyesebb ellenzője sem a reformnak.

Egy előkelő román folyóiratban, a „Convorbiri Literari”-ban Mihaileanu tanár tesz átfogó és tárgyilagos észleletéről tanúságot a földreformmal szemben.

Mihaileanu e cikkében abból a tételből indul ki, hogy ez az agrárreform, amelynél, mint a kormány tagjai külföldi hírlapok képviselői előtt is büszkén emlegetik, „merészebbet a világon sehol sem alkottak”, lényegében semmi egyéb, mint a ma-

gántulajdon sérthetlenségének az úgynevezett társadalmi igazság nevében való egyszerű megtagadása, amely Romániában ingatagga tette az egyéni tulajdon biztosságát, a gazdasági élet ez alapfelléfelét. Az úgynevezett bányatörvényben (a legea minelor-ban) pedig nagy lépési tett a magántulajdon kommunizálása felé, amennyiben az altalajt állami tulajdonnak nyilvánította e törvénnyel.

A bányatörvény e rendelkezése felkeltette a petroleum váll álatokban érdekelt külföldi töke aggodalmát és bizalmatlanságát is szemben a román kormányzat gazdaságpolitikájával, amelynek képviselői előtt a bányatörvénnyel kapcsolatosan az egész agrárreform a magántulajdon olyan elkobzásának tűnik fel, mint akárcsak Oroszországban. Külföldi gazdasági körök nyilatkozatait idézi e felfogás általánosságának igazolására)és aztán rámutat azokra a nehézségekre, amelyeket az fog okozni, hogy az elhelyezkedést kereső külföldi töke erőteljesen igazoltnak látszó vélekedés miatt el fogja kerülni Romániát.

A román kormány magántulajdon-ellenes gazdasági politikája nem fog megállani a bánya- és az agrártörvényeknél, hanem akaratlanul is tovább fog csúszni azon a lejtőn, amelyre e két törvénnyel lépett. Kényszeríteni fogja őt erre az általános választói jog által teremtett helyzet. A radikális kisajátítási törvény ellenére sem volt földtulajdonhoz juttatható az úgynevezett igényjogosultaknak mintegy kétharmada. Nem valószínű, hogy a földnélkül maradottaknak ez a nagy tömege belenyugszik sorsába és többé nem követel földet. A paraszt-

párt és az erdélyi román nemzeti párt megkísérelti, de meg nem valósult fúziója alkalmával egy új politikai programot szerkesztettek, amely egyik pontjában „a parasztbirtokok további fejlesztését” tűzte ki célul. E célkitűzés nem egyéb, mint egy új kisajátítás bejelentése.

Az 186-1-i alkotmány egyenesen kimondja, hogy „a magántulajdon szent és sérthetetlen”. Nagyrománia 1922-i alkotmánya csak annyit mond ki, hogy az alkotmány „a magántulajdont” garantálja, — tehát nyitva hagyja a kaput egy további kisajátítás felé. Még jobban kinyitja ezt a kaput az, amit az alkotmány a közhasznú célok érdekében elrendelhető kisajátítások feltételeiről megállapít. E rendelkezés kifejezése annyira tágan értelmezhető é⁵⁵ annyira nélkülözik a szigorú szabatosságot, hogy nemcsak a legszélesebb körű további kisajátításoknak, nem szegik útját, hanem a magántulajdon teljes elszociálizálásának sem.

A román Mezőgazdasági Tanulmányi Egyesület emlékiratba foglalta észrevételeit és javaslatait a termelés fokozására vonatkozólag. E tanulmány nemcsak gazdasági tekintetben érdekes, hanem politikai szempontból is. Az emlékirat főbb szempontjaival a következő:

A régi Románia 1916-ig a búzatermelés ós kivitel tekintetében Oroszország után a második helyet foglalja el Európában. Évente 150.000 vagon búzát adott el külföldön, aminek mai értéke tizenkétmilliárd lei, vagy egymilliárdkétszázézer arany frank. Ahhoz pedig, hogy ezidőszert is külföldre szállíthasson 150.000 vagon búzát, mint a háború

előtt: négymillió hektár területet kellene búzával bevetnie a mai kétmillió hektár helyett. A belső fogyasztás és vetőmag céljaira ma már kétmilliókétszázezer hektár területet kell bevetni és hektáronként legalább ezer kgr. termésnek kell lennie. Hozzáteszi még, hogy „mi a kisgazdák országa vagyunk, melyben a parasztgazda csak magának dolgozik”.

Más szóval a nagybirtokok, középirtokok, az okszerű mintagazdálkodás és belterjes búzatermelés megszűntek és megbénultak az agrárreform miatt.

A búzatermés csökkenése megdrágította a kenyeret, tönkretette a malom- és gazdasági gépipart és az élet ilyenén megnehezítése következtében több más iparág is megbénult. A nagybirtokkal együtt megszűnt az eladó állatkontingens nagyrésze, véget ért a fajállattenyésztés, a zsír és húsrak tulmaga emelkedtek, a lei árfolyama alázuhant.

Az a gondolat komolyan nem vehető, hogy kötelezni kell azokat a parasztokat, akik a földosztás rendjén féláron jutottak földhöz, bizonyos mennyiségű búzatermelésre. A kisgazda gazdasági berendezkedésében a túlnyomóan búzatermelés nem eléggé haszonhajtó. Jövedelmezőbb az állattenyésztés. Ha az agrárreform révén földet kap a paraszt és ha van hozzá igásmarhája, gazdasági épületei és felszerelése: legfeljebb annyi búzát termel, hogy addigi tengerikenyerét búzakenyérrel cserélje fel és vetőmagja maradjon. Pénzt többet és könnyebben szerez állateladással.

Az új kisbirtokosok egyáltalán nincsenek ab-

ban a helyzetben, hogy a gazdasághoz szükséges telket, beruházást, eszközöket stb. megszerezhessék. Tehát vagy bérbeadják, vagy parlagon hagyják a kapott földet. Viszont a birtokaiktól megfosztott birtokosok udvarait gyom veri fel, gazdasági épületeiket az idő viszontagságai teszik tönkre, gazdasági gépeiket pedig a rozsda eszi meg. Ezen az ufón is milliárdok pusztulnak el, ami nem utolsó sorban szintén az állani gazdasági erejét gyengíti és károsítja. Ez Románia helyzete.

Lássuk a szerb birodalmat.

Az utódállamok közül kétségkívül az S. H. S. királyság a vegyesebb összetételű. Az alig három millió lelket számláló ország, Szerbia, a trianoni béke útján több mint hatszor akkora területet kapott és a réginél összehasonlíthatatlanul nagyobb kultúrát kívánt magába olvasztani.

A nagyszámú nemzetiségekről nem is szólva, három délszláv nyelv, a szerb, a horvát és a szlovén uralkodik, három kultúra küzd egymással, legalább öi állameszme él elevenen tobzódó erővel, a kultúra fokait tekintve, legalább négy évszázad rétegeződése. A délszláv államterület nem egység, sem földrajzilag, sem gazdaságilag, legalább hét, egymástól teljesen elkülöníthető részre szakad: Szerbia, Macedónia, a Vajdaság, Montenegró, Bosznia és Hercegovina, Horvátország, Dalmácia, Szlovénia.

A háború előtt Szerbia 48.000 négyzetkilométer terjedelmű volt, tehát csak valamivel nagyobb a magyar Dunántúlnál (a berlini kongresszus előtt

37.000 négyzetkilométer), lakossága alig ütötte meg a három milliót.

Az új délszláv állam területe 250.000 négyzetkilométer, lakossága 12,300.000 lélek, körülbelül 6 millió görög-keleti, 4,500.000 római katolikus, a többi mohamedán,, kis részben protestáns és zsidó. A 12 millió lakos közül 9,600.000 a délszláv. A Bácska, Baranya és a Bánság, az u. n. Vajdaság 1,300.000 lakosi számtál, melyből maga a szerb statisztika is 710.000-et ismer el magyarnak és németnek (382.000 a magyarok, 318.000 a németek és 80.000 az egyéb nemzetiségnek száma). A szerb népszámlálási adatok szerint is a magyarok a Vojvodina (Vajdaság) lakosainak 28 százalékát, a németek 23 százalékát teszik. A Jugoszláv államalakulat soha sem fog egységgé összeolvadni. Vallásfelekezeti, faj, történelmi tradíciók, műveltség olyan korlátokat emeltek, melyeket nem rombolhat le a volt Ó-Szerbia szegényes kis intelligenciája:

Egy Jugoszláviában 1925-ben megjelent német nyelvű szakmunka adatai érdekesen világítják meg a jugoszláv agrárreform következményeit is.

Az agrárreform következtében a cukorrépa-termés a háború előtti 6000 vagonról 3500 vagonra szállott le, ami megfelel félmilliárd dináryi jövedelemcsökkenésnek. Az állam ezáltal cukoradóban 100 millió dinárral károsodott s azonfelül szükségessé vált 2500 vágón külföldi cukor behozatala, amiért a külföldnek 300 millió dinárt kellett fizetni. A 63 szeszégető azelőtt 140.000 hektoliter abszolút alkoholt produkált, amiért az állam hektoliterenként 50? dinár fogyasztási adót szedett be. Ily cí-

men ezelőtt 83 millió dinár folyt be az állampénz-
tárba s most ezt a jövedelmet is lényegesen csök-
kentette az agrárreform . . .

A lóállomány a régi Vajdaságban a Magyar-
országtól lecsatolt területen az 1920. évi 311.373 da-
rabról 1923-ban 280.657 darabra szállott alá. Ha-
sonlóképen süllyed a szarvasmarhák és a sertések
állománya is.

Különösen szembetűnő azon igazságtalanság,
melyet a német és magyar községekkel szemben kö-
vettek el. kisajátítván azok legelőit, rétjeit, sőt szán-
tóföldjeit is több ezer hektárnyi terjedelemben. Csak
természetes, hogy a szerb családok birtoka ment
maradt ily operatív beavatkozástól.

A kivándorlásra nézve a következő számok
vetnek világot. A kivándorlók száma 1924-ben ki-
tett: Észak- és Dél-Szerbiában 582, Vojvodinában
3970, Montenegróban 225, Horvátországban és
Szlavóniában 2538, Dalmáciában 1165, Szlovéniá-
ban 779 és Bosznia-Hercegovinában 111, összesen
tehát 9370. Vojvodina 42%-al szolgáltatta a legna-
gyobb kivándorlási arányt. A 3970 kivándorlóból
Vojvodinában esett: németekre 2094, magyarokra
1144, románokra 129, összesen tehát 3367, (84%)
kivándorló, míg a hátralevő 603 kivándorló meg-
oszlik a szerbek, a bunyevácok és tótok között
Hasonlítsuk össze ezen adatokat a Vojvodina lakos-
ságával, mely az 1921-i népszámlálás, szerint kiletí
401.173 szerbet, 112.738 bunyevácot (katholikus
szerbek), 75.835 egyéb szlávot, 328.173 németet,
382.070 magyart, 74.099 románt és 6112 egyéb nem-
zetiségűt és azonnal szembetűnik, mennyivel múlja

felül a németek, magyarok és a románok kivándorlási számaránya a szláv népekét a megszerzett új államjogi területeken.

Nem lenne teljes a kép, ha meg nem említénők a megcsonkított Magyarország helyzetét. A trianoni béke rendelkezései szerint életképtelenné kellett hogy váljon Magyarország. A 18. században megcsonkított Lengyelország példájára, második, végleges feldarabolását készítették elő a békeszerződés rendelkezései, melyek lassú elvérzését akarták.

Ez az elvérzés azonban nem következik be. Az ország dunai helyzete, központi fekvése, népének életereje fölvette a küzdelmet. Az igazságtalan és kegyetlen tehertöbblet dacára halad a megerősödés útjain. Míg pl. Románia és Csehország kereskedelme és gazdasági élete a külföld kritikáját hívta ki — Magyarország fokozatos haladását állapítják meg elfogulatlan tényezők.

Az angol külkereskedelmi minisztérium az 1924/25. évi magyar gazdasági viszonyokról jelenti, hogy milyen rendkívül fontos az újjáépítő munka, amely a jelentés időszakának folyamán a legmeglepőbb eredményeket mutatta fel. A magyar gyártmányok jelenlegi piaca nyolc millió főnyi lakosságra szorítkozik. Éppen ezért az országnak idegen piacokra van szüksége, hogy mezőgazdasági és ipari cikkeit elhelyezhesse.

Az újjáépítésből folyó kikerülhetetlen áldozatok tekintetében megjegyzi, hogy bizonyára sor kerül az erősebb és egészségesebben megalapozott kereskedelmi vállalatok szelektálására, de teljesen

alaptalan az az aggodalom, hogy nagyobb kereskedelmi válság fenyegetne. Jó jele az általános stabilitásuk és a fokozódó bizalomnak a bankbetétek meggyarapodása. Az 1924-25. év nagy előrehaladást jelent az ország gazdasági megszilárdulása felé, ami jogosult reményt kelt a gazdasági viszonyok további megjavulására.

A mezőgazdasági termelés állandó javulást mutat; a parlagon maradt terület 1920-ról 1924-re 11 millió holdról 0.7 millió holdra csökkent. A mezőgazdasági termelés összes értéke a háború előtti időkben átlag 1699 millió aranykorona volt; 1920*ban ez a szám 1197 millióra csökkent, de már 1923-ban 1367 millióra emelkedett.

A Nemzetek Szövetségéhez Smith főbiztos» 1925. év végén tett jelentésében Magyarország külkereskedelmének a naptári év első nyolc hónapja alatt bekövetkezett alakulását az 1924. évre vonatkozó megfelelő számadatokkal együtt, az alábbi táblázatban mutatja ki:

	1924			1925		
	Bevezetel	Kivitel	Különbség	Bevezetel	Kivitel	Különbség
	millió aranykorona					
Január	37.6	32.3	— 5.3	63.4	35.2	— 28.2
Február	44.1	30.8	— 13.3	58.8	39.9	— 18.9
Március	51.4	44.5	— 6.9	57.7	52.2	— 5.5
Április	59.0	51.4	— 7.6	52.6	46.6	— 6.0
Május	57.4	45.5	— 11.9	52.4	52.5	+ 0.1
Június	48.6	35.4	— 13.2	47.4	46.1	— 1.3
Július	59.9	40.2	— 19.7	53.4	50.7	— 2.7
Augusztus	54.3	34.5	— 19.8	62.7	71.0	+ 8.3
	412.3	314.6	— 97.7	448.4	394.2	— 54.2

Az augusztusi kereskedelmi mérleg a háború óta először tüntet fel aktív egyenleget — mondja a jelentés —, ez ebben a hónapban a háború előtt is csak kivételesen fordult elő. Ez kétségtelenül a kiváló termésnek a következménye és minthogy a naptári év utolsó hónapjai a magyar kiviteli kereskedelem szempontjából a legkedvezőbbek, mindenkép azt lehet remélni, hogy az idei év a kereskedelmi mérleg legkisebb passzívumával fog záródni, mely a háború óta előfordult, sőt esetleg a háború előtti állapotot is meg fogja közelíteni.

A fenti számadatok az összes kereskedelemnek, az 1924. évvel szemben, majdnem 16%-os emelkedését tüntetik fel.

A terméseredményekre vonatkozó adatok és ezekre a terményekre vonatkozó becslések alig maradnak el sokkal a végleges adatoktól, noha a becslés inkább némileg óvatos. A legutóbbi adatokat az alábbi összeállítás tünteti fel, az 1923-ra és 1924-re vonatkozó számokkal együtt. Ezekből a számokból az tűnik ki, hogy az 1925. évi eredmény távolról a legjobb, amit a magyar mezőgazdaság a háború óta elért.

	1923. évi	1924. évi	1925. évi
	végleges ideiglenes		
	adatok:		
	Millió méter, mázsa		
Buza	18.4	14.0	18.3
Rozs	7.9	5.6	7.9
Árpa	5.9	3.2	9.4
Zab	3.9	2.2	3.4
Tengeri	12.5	18.8	23.4
Burgonya	13.3	15.3	23.0
Cukorrépa	8.6	12.7	15.2

V.

Az új parcellabirtokok.

Közép-Európa agrárrevolúciójának vizsgálatánál a jövő kialakulására döntő hatással fog bírni az, hogy mily mértékben, mely számban keletkeztek nagybirtokok romjaiból kisgazdaságok vagy parcellabirtokosok. Mindenekelőtt tisztázandó az a kérdés, hogy a tömegfeldarabolások csakugyan konszolidált kisüzemeknek adtak-e életet? A nagybirtokok helyét elfoglalták-e már a kis állandó jellegű termelő egységek? A rendelkezésre álló számszerű adatok nem mindenben összevágók. A különböző hivatalos kiadmányok között is nagyfokú eltérés van.

Támaszkodva a tisztán számszerű adatokra, melyek az időszaki európai sajtóban, különösen a Manchester Guardianban közreadattak, a következőkben alkothatjuk meg az új birtokmegoszlás képét:

Kiindulva Oroszországból, Levine-nek közreadott adatai szerint (Manchester Guardian 1922/6. szám) 36 tartományban 22,848.000 desj.-ból 21 mil-

lió 407000 desj.-t osztottak fel a forradalom alatt, úgyhogy most az egész Oroszországban 86% a mezőgazdasági ingatlanoknak és 80%-a a fölszerelésnek a parasztnál van.

Estlandban a „Rittergut” ellen intézett roham eredményeképpen 1920-1921-ben 20.000 új kisbirtokosnak osztottak ki 20-25 desj. földet. Az egész elkobzott nagybirtok 2,219.699 desj. (M. G. 7. sz.) Több mint 50.000 kérvény vár elintézésre, de ha minden kérvénynek eleget tennének, akkor sem lehetne több kisbirtokról, mint 40.000-ról szó. Éppen azért gondosan ki kell válogatni az arra való elemet.

Lettlandban 360.000 hárt osztatik fel 40 000 család között. Eddig 100.000 hektárt osztottak fel legnagyobbbrészt leszerelt katonák között.

Lengyelországban az első földreformtörvények ezert körülbelül másfél millió 1-5 h.-ral b ró kisbirtokos és 700.000 földellen mezőgazdasági munkás elem vár kielégítést. A felosztandó földterületként 1,500.000 hekt. volt előirányozva. (M. G. 6. sz) Különös hevességgel indult meg a kisajátítás Posenben és a volt Galiciában, de az akciók ellanyhullak. A feldarabolandó birtokok sorrendjének megállapítása, a kisajátítást kizáró mintagazdálkodás konstatálása rendkívül bonyodalmas eljárást vont maga után az 1925. július 20-i új törvény indokolása szerint. A katonai telepítések külön nehézségeket okoztak. A legfőbb akadály pedig az volt, hogy a törvényhozás figyelmen kívül hagyta a reform pénzügyi részét. Ilyen körülmények közt az

első földreform-törvény óta eltelt hat év alatt a földosztás és katonai telepítés együttvéve alig jaltott 500 000 hektárt a kisemberek kezére.

Németországban a német földbirtoktörvény indokolása szerint 13 német birodalmi államban 2 millió 150.000 h ár kiterjedésű az a terület, mely a törvényben kontemplált nagybirtok kontingensen felül lévén, föltétlen kisajátítandó.

Az osztrák 1919 máju3 31-iki törvény eredménye az osztrák statisztikai hivatal közlése szerint (1924. V. évi SO. oldal) elég mérsékelt. Egészen 1924 június 30-ig a következő számban rendeltettek el kisajátítások, illetve hagyattak jóvá egyezségek:

	Kisbirtok és házhely szama — terület	Ferdő és levele szama — terület	szolgálat
Alsó-Ausztria	87 1633	519 1136	—
Felső-Ausztria	6 44	197 268	33
Salzburg	32 897	56 5089	18
Steier	109 1389	209 1144	21
Karinthia	16 123	212 726	13
Tirol	3 102	9 1401	—
	253 4190	1202 9764	85

Magyarországon a legutolsó hivatalos jelenté« szerint 1921. évi június hó 20. napjától 1925. évi június hó 30-ig kiosztottak 147.606 házhelyet; törpe- és kisbirtokra pedig í elosztott 704.634 kat. hold 573 négyszögöl; ezenfelül kishaszonbérletek alakítására átvétetett 577 községbe» 104.776 kat. hold 1464 négyszögöl.

Földhözjuttatás végett megváltási eljárás megindítását kérték 3470 községben.

Ezenfelül elővásárlási jogát gyakorolta a Földbirtokrendező Bíróság 190 esetben 14.690 kat. hold 143 négyszögöl területre. Továbbá ingatlant eldaraboltak 271 esetben 61334 kat. hold 1105 négyszögöl területtel. Ebből 31.862 kat. hold 1533 négyszögöl eldarabolása folytán földhöz jutott 7804 egyén.

Cseh, Morvaországban és Sziléziában a Bodenamt hivatalos kiadványai szerint ez ideig 733.189.5 h ár mezőgazdasági föld lett lefoglalva, ezenkívül más művelésű terület 1,614.133.99 hár, 101.119 hár föld ki lett osztva 128.557 bérlő között.

Erdő az 1922-ben kiadott kormányjelentés szerint Csehországban 139.055.23, Morva és Sziléziában 37.516.30, Szlovákiában és Ruzska-Krajnában 108.581 hár lett lefoglalva, illetve államosítva. Községek részére erdő összesen 8-10.000 hár lett átadva.

Csehszlovákiában egy 1920 augusztus 26-án megtartott miniszteri tanácskozásról közzéadott jelentés szerint 340.000 holdat adtak egyelőre bérletbe. A földhivatal 1923 jan. 24-én közzétett munkaprogramja szerint az egész Csehszlovákia 14,048.323 hárban számított területéből 3,963.064 hektár lesz kisajátítva. (Berichte aus d. neuen Staaten Wien 1924 jan. 18.) E mennyiségből a Magyarországtól elfoglalt Szlovenszkóban 700.000 hár terület esik a kisajátítandó kontingensbe. Sasa Vozenilek földhivatali tanácsos beszámolója szerint Ó-Csehországban 570, Morvaországban 240, Sziléziában 540. nagybirtokot darabolnak fel, a Cas egy jelentése szerint Cseh, Morvaországban és Sziléziában. 236

ezer 186 hár, Szlovenszkóban 251.925 hár egyházi birtokot sajátítanak ki.

Romániában a földbirtokreform-törvény indokolása, Garoflid miniszter beszédében foglalt adatok és ezzel kis eltéréssel egybehangozón a Manchester Guardian 7. számában közzéadott jelentés szerint 5,845.000 hár birtokot osztottak összesen ki. (Ó-Romániában, Besszarábiában, Bukovinában és Erdélyben.)

Ó-Romániában a földreform útján mindenekelőtt 2,728.000 jutott 5 háron aluli parcellákban a kisbirtokosoknak. Ehhez hozzáadva az 1916. év előtti kisbirtokokat, és pedig 4,379.773 és még újabb kisajátításokat, a kisbirtok területe lesz itt 7,267.809 hár, a nagybirtoké legelőkkel együtt 1,027.191, tehát 13 %-a a használható földterületnek.

Besszarábiában az 1916. év előtt összesen 1,513.153 hár területű nagybirtokból kisajátított 1,203.100 hár. nagybirtok maradt 310.052 hár, Bukovinában 405.000 hár községi és 115.000 hár nagybirtokból a reform után 30.000 hár maradt nagybirtoknak. Erdélyben a közzéadott román hivatalos jelentések szerint 100 holdon aluli birtok 8-855.743 hold volt, ellenben 100 holdon felül 6,026.882 h., i.e. hát 41.25%-a az összes területnek. A hivatalos jelentés elmulasztja azonban közreadni, hogy Erdélyben az 1,068.823 hold kincstári birtokot nem is számítva 2,176.278 hold közbirtokosságok és községek közös tulajdona, mely területből a volt román határőrök Beszterce-Naszód és Krassó-Szörény megyében 700.000 h. területet bírnak. A magánnagy-

birtokok közül is 548 713 hold erdőterület, úgy-hogy a fenti számításiul legalább 3 000 000 kat. hold levonandó a mezőgazdaságilag művelhető nagybirtok terjedelméből. E földbirtokból 1922. év végéig 892.856 igénylő között kiosztottak 1,200.000 holdat. (M. G. ? . szám).

A jugoszláv kormány 1922. évi jelentése (M. G. 6.) szerint Horvát-Szlavonországban 363 nagybirtokot osztottak fel 428.619 hold terjedelemben 151.527 földműves között. Ebből 23 546 leszerelt katonáknak, Bosznia-Hercegovinában 600.000 holdnyi területű földesúri birtok kerül felosztás alá. 1925. évből egy összefoglaló jelentést közöl a Jugoslovenski Lloyd 1925 évi szeptemberi száma. Eszerint az agrárreform céljára eddig 2 000 087 katasztrális holdat osztottak fel mintegy 200,000 földigénylő között. A felosztásra került földből 850.000 hold volt a szántó, 500.000 az erdő és 392.000 volt a Jegelő és nádas. A kimutatás szerint a 850.000 holdnyi szántóból a Bácskában 227.000 holdat parcelláztak fel. Ez azt jelenti, hogy a szántóból a Bácska egymaga több mint egynegyed részt adott. A Magyarországból elfoglalt területen nagybirtok nem marad. Jugoszlávia agrárpolitikája voltaképpen telepítési politika, a kisbirtokos Szerbia műveletlen Karszt vidékeiről hozott földművelőkkel kísérleteznek.

Végül Bulgáriában a földbirtoktörvény és kísérő jelentések indokolása szerint a 4,625.787 h. a. kiterjedésű magánbirtokból körülbelül 0.10% a 100 h. azon felüli birtok. A kiosztandó földbirtok lenne 660.000 hár. A törvény rendelkezései szerint 300

dekár (30 hár) területen felül nem lehet senkinek magántulajdonában földbirtok.

Észt és Lettországtól lefelé (Oroszországot nem számítva különleges agrárreformja folytán, és Finnlandra nem tekintve, melyre nézve számbeli adatok még nincsenek), Bulgáriáig tehát legalább 20-22 millió hektár föld került kisüzemi kezelésbe. A kisbirtokos osztály pszichológiai erőinek oly tömegkitörése ez, melynek kihatása Európa jövőjére döntő lehet.

Lássuk ezekután, mikép helyezkedik el, mint társadalmi erő, az új birtokososztály. Mikép organizálják demokráciáikat azok a hatalmak, melyek területüket, vagy területük nagy részét, a győzelmes háborúban nyerték. Hogyan alkalmazzák a nagy protektor, a francia nemzet demokráciájának hagyományait.

VI.

Az agrárrevolúciók és a kisebbségek.

A kiegyenlítő földosztás a francia protektorátus alatt álló államokban a legnagyobb egyenlőtlenségek okozója. A nemzeti kisebbségek imperialista hatalmaskodások fogságában élnek. Egyes nacionális vezetés alatt egy agresszív társadalmi rend alakul ki, melynek egyedüli célja a gazdasági elégtelenséget a kisebbségek ellen vezetni. Ez többé-kevésbé leplezett célzattal, de mindenütt megnyilatkozik.

Brunei, párisi tanár véleményében, melyet a nemzetközi bíróság számára az 1923. évi lengyel agrárreform különböző kérdéseire adott, három csoportját különbözteti meg az agrártörvényeknek. Az első csoport kifejezetten avagy tényleg egyedül a kisebbségi földbirtokok ellen irányul, a másodiknál az állam egy agrárreformszerű célt tart szem előtt, felhasználja azonban egyúttal az alkalmat, hogy a reform lehetőleg azon földbirtokot érje, mely nemzetkisebbségi kézben van. Amily mértékben reáttér az állam az utóbbi tereponra, oly mértékben csúszik le a jogos alapról (détournement de pou-

voir), mert amily kétségtelen a joga, hogy a reformot keresztül vigye, épp oly kétségtelenül hibás a kivitel módja, mert különbséget tesz a földbirtok tulajdonosai között és hátrányosan kezeli az egyes kisebbségi nemzetekhez tartozókat. A harmadik esetben az agrárreform: őszinte és jóhiszemű (sincere et bon sens).

Látjuk, hogy e dogmatikai osztályozás mily tág teret ad az eshetőségek elbírálására. Tény az, hogy a földreform mindenütt támadó ott, hol faji imperializmust szolgál, gazdasági, hol csak szociális céljai vannak. A győztes, vagy keletkezésüket és megnagyobbodásukat a győzelemnek köszönő új államokban a reform szociális gazdasági céljai teljesen háttérbe kerültek azért, inerte a francia politika százados imperialista törekvései irányítják mindenütt a földreformokat.

Az eredő okok között mindenekelőtt az évtizedek alatt jól kidolgozott teória áll, mely a kis nemzetek elnyomatását az emberiség nagy sérelme gyanánt kezelte és belevitte a világ köztudatába.

A francia és az újabb angol politikai irodalomban uralgó jelszó volt a kisnemzetek felszabadítása. Egész irodalmi tárház alakul ki, amely mind a szabadságuktól megfosztott kis népek sorsát festi le. (Ruyssen, Gabrys, Seignobos, Dominian, Toybee, Scotus Viator.)

A francia publicisztika osztatlan véleménye: szerint a német birodalom 1871. évi győzelme és megalapozása útját állotta a nemzetállamok további kialakulásának, illetve fejlődésének. Seignobos rezignáltán írja ezt meg 1913-ban. „Majdnem félszá-

zados az európai hatalmi csoportosulás és a elnyomott kisnemzetek épp oly mozdulatlanul fekszenek Európa térképén, mint amilyen mozdulatlan a politikai hatalom.”

A kisnépek felszabadításának gondolata még korántsem érett meg a háború végén. Ruyszen bordeauxi egyetemi tanárnak a kisebbségekről írott munkájából látjuk, hogy Közép-Európa feldarabolása nem volt az egyesült hatalmak programja. A hatalmak visszautasították a legutolsó ideig a feldarabolás tervét, féltették Európa jövő békéjét a felszabadítandó fél vad népek versengésétől, nem akarják e területet balkanizálni, hol eddig egy kombinált államszerkezet békét és rendet tartott fenn, vonakodtak elismerni az új parvenüt, Jugoszláviát, kétségek között nézték a csehszlovák előreírést, nem bíztak Románia jövőjében.

Az amputáció mindazonáltal végbement. A békekötés kilenc új államot kreált (Csehszlovák, Lengyel, Litván, Lett, Észt, Finn, Albán, Georgia és Irland) és hat régi állam területét növelte meg a nemzeti önrendelkezés teóriája alapján. (Franciaország, Dánia, Románia, Görögország, Jugoszlávia és Itália.) Egy új nemzetközi jogi teóriát kreált az államszuverenitás eddigi tana helyébe, a kisebbségek jogát, de ezt az új államok csak egy részében találta alkalmazandónak, a másikéban nem. A győztes nagyhatalmak elutasítják saját területükre nézve a kisebbségek védelmét.

Egy új ítélőszéket teremtettek a Nemzetek Szövetségében, azt azonban még nem sikerült a győztes államok ligájának gondolkörén túlemelni

Az új Európa államjogi és társadalmi politikai helyzetéből, ha nem is egyetlen, mindenesetre azonban nagyon figyelemreméltó következtetést vonhatunk le.

A nemzetiségi elv, a népek önrendelkezési elve» a francia kétszázéves felszabadító politika, szóval mindazon jelszavak, melyek a háború alatt a morális erőt adták a győztes hatalmaknak, győzedelmeskedett, de a felszabadított népek helyét az elnyomott kisebbségek foglalták el. Európa e bizonytalan államjogi helyzete mellett a gazdasági és társadalmi jogtalanságok szenvedéseit viseli

Akkor tehát, mikor a „Droits des Peuples“ megvalósult, az új kisebbségek elpusztulnak. A legtöbb földreform nem a társadalmi, hanem főképpen a nemzeti kisebbség ellen fordul. A nemzeti kisebbségek ma védtelenek.

A francia politika vezető ideálja „La France est une idée en marche” a szabadság szolgálatában. Ez a francia szellem a kisebbségi szerződéseket nem tarthatja elég védő eszköznek. Kivéve, ha szándékosan nem akarja védeni a kisebbségeket. Itt tehát a népek joga és az ember joga került szemben a francia érzélelmevilágtan.

A francia a felügyelet és vezetés alatt keletkezett vagy fejlődő államok mindenike kaput nyitott a francia forradalom vezető eszméinek. De ez az ideál torzított alakban kénytelen a nézőtérén mozogni, mert a kisebbségek egyenlőtlen elbánása a reformokat kísérő mohó erőszak átformálta, mint ahogy a vándorkomédiások a lopott gyermek tag-

jait kificamítják és mégis azt akarják ez államok, hogy a francia protektor reáismerjen a gyermekre.

A középeurópai agrárforradalmakat az imperialista békék támogatják. Az a törekvés, mely a világháborúban áthatotta a mozgósított milliókat, ma a békében tovább hat. A győzelmes vagy magukat győzelmesnek tartó csoportok saját törekvéseiket akarják az események középpontjává tenni és mellőznek minden más célt. Mikor érdekcsoportjukat egész népok, sőt korok középpontjává akarják formálni, e népek önrendelkezése jelszava alatt a faji gyűlölködés indulataival törnek a kisebbségekre.

A Balti-tengertől le az Aegei-tengerig a faji imperializmus a vezető gondolat és mindenütt ott, hol Wilson jelszavaival felszabadították a rab népeket, menekülő vándorokkal van tele Közép-Európa. Csehország, Szerbia, Románia seregestül űzték el már a békekötés előtt a magyar származású tisztviselőket. Magyarországnak 1925 tavaszán a Népszövetség tanácsa elé terjesztett jelentése (Mentor, concern, les effets des emoluments des fonctionnaires réfugiés sur le budget de l'Etat) 350.000 ily menekült magyar tisztviselő és családtagjairól számol be, kik évi 47—48 millió aranykoronába kerülnek a magyar államnak. Áldozatai ok az imperializmusnak.

Ez imperialista világszellem részesei mindazok az államok, melyeket Franciaország „felszabadító demokráciája” támogat és szenvednek alatta a társadalmak és fajok, melyek útjában állanak ennek.

Franciaország, mint a felszabadító demokrácia zászlóvivője, teremtette meg új Romániát, életre keltette halottaiból Lengyelországot, a balti államokat, megalkotta Wilson segítségével Cseh-Szlovákiát és nagy délszláv birodalmat helyezett az Adria mellé.

A csehszlovák, jugoszláv és román államok soha nem álmodott dicsőségben élnek. A csehek és jugoszlávok nagy szláv ábrándjaik felelevenítésén dolgoznak. Románia az ókorból meríti dicsőséges remélhető fennmaradásának okait. Mert a román politikai történetírás, bár nem egészen félszázad óta fedezte fel a „római eredet” teóriáját, miután egy küzdelmes korszakon keresztül az ismeretlenül maradt szegény rokon szerepét játszotta a gall és latin utódok között, ma 16 milliós birodalmat szervez.

A világháborúban az osztrák-magyar birodalom népeit nagyhatalommá összetartó Habsburg-ház és a Bourbonok által összekovácsolt francia nagyhatalom között dőlt el a hosszú harc. A francia királyság, majd a félholddal szövetkezik, majd az erdélyi fejedelmeket, vagy az északi protestáns uralkodókat fegyverzi fel a Habsburg birodalom ellen. És XIV. Lajos hódító és erőszakos rendszere átszarmasztotta politikáját a forradalomra is, hol Mirabeuban szólal meg, ki már a német egység megalakulása ellen ír és óva inti nemzetét, ne hanyagolja el a módokat és eszközöket, mellyel ez egység elejét vegye.

A jelenkori Franciaországot a nagy forradalom és az ezt követő háborúk vereszesége 100 éves i tétlenségre kárhoztatta. A lengyel és görög szimpá-

tiák gyakorlati eredményeket nem szültek — a román fejedelemség egységének megteremtése 1854-ben, még bizonytalan hatalmi politikából eredt.

A francia Sedan és az azt követő revanch-politika, az imperialista támadó szellem, mely a francia fajiság és államiság jellegét adja, új életre keltette a százados hódító törekvést.

A világháborúban ez már új jelszavakat is nyert. Az elnyomott népek felszabadítása mellett a tiszta demokrácia győzelmes előrenyomulását hirdeti.

Felszabadítani a német kiskirályságokat és fejedelemségeket a porosz zsarnokság alól, felszabadítani az osztrákok uralma alól az elnyomott népeket, felszabadítani a Balkánt, ez a jelszó, melyet a „népek felszabadítója” hirdetett, a világháborúban szövetkezvén a „népek nagy temetőjével” Oroszországgal.

A francia demokrácia öntudatát mindig azzal szerette erősíteni, hogy ő egyenesen hivatott a népek nagy tusakodásában az elnyomottakat támogatni.

Egyformán ápolta a lengyel szabadság-vágyat s a Balkán népek szimpátiáját. Mikor a világháború alatt az angol propagandasajtó kiadta jelszavait, hogy a háború célja a teljes győzelmen kívül az autokrata uralkodók eltávolítása és a szolgaságban sínylődő népek felszabadítása, — a francia szellem régen elő volt erre készítve.

Seignotos, a College de France hírneves professzora, 1919-ben a következőkben jelöli meg a célt „The Downfall of Aristokraty in Eastern Europa” cikkében, melyei sokat idéznek manapság. „Mi ga-

ranciákat keresünk a háború ismétlése ellen és nincs pacifistább rezsim, mint a parasztdemokrácia. A világ teremtése óta egy parasztközösség sem akart háborút.” Ezt a gyógyszert kell tehát alkalmazni a levert ellenségre. Atvinni a francia forradalmat Közép-Európa népeire. Ez ma a francia világpolitika törekvése.

Csoda-e, ha a csehszlovák, jugoszláv és román államok reformerjei a francia forradalom nagy demokrata hagyományait, intézményeit, eszményeit és tanait ismételve és állítgatják lábra, hogy az új gazdasági uralom megalapozásánál ez ad mindannyinak erkölcsi hátteret.

A „mezőgazdasági termelés szabadságát” is ki kell vívniuk az új államoknak, állítja a csehszlovák földreform egyik magyarozója, Kyness világlapjában. Ezért izennek hadat a nagybirtoknak, az egyházi, testületi, községi birtokoknak. Mert az államilag meghódított földet most magánjogilag is meg kell hódítani és pedig éppúgy az erőszak jogán, mint az előbbi.

E jelszavaknak van némi jogfolytonossága azon szabályok és jogrendszerek, politikai és hatalmi erők küzdelmeiben, melyek Európát vezérelték az elmúlt századokban. E „vezérlő alapelvek” némelyike valóságos igazsággá erősödött a népek lelkében a sok egyéb illúzió mellett. Ilyen közhely az, hogy a XIX. század demokráciájának gyökerei a francia forradalomba nyúlnak vissza. Azért törte össze Franciaország a feudális kor bilincseit, — mert egy jobb, az ember méltóságához illő társadalmi rendet akar.

Franciaország forradalmi demokráciája lenne tehát az, amely folytatja útját a feudalizmus maradványai között, a Junkertum fészkeiben, a nagybirtokok középkori rendjében? Ez a demokrácia lenne hivatva, hogy új életet öntsön az elvérzett Európába, sőt ez volna hivatva, hogy amaz új, keletről emelkedő viharfelhő ellen, mely a magántulajdon demokráciáját akarja romba dönteni, védőfalat emeljen?

Az eszmék és anyagi érdekek küzködéseiben, az állami és társadalmi rend ziláltságában, mely a mai Európát kivétel nélkül jellemzi, nem hisszük, hogy a politikai eredmények a célkitűzéssel összhangba kerüljenek, főképpen nem hiszünk ma már a francia demokrácia hivatottságában.

Magának Franciaországnak nagy gondolkodói állapították meg, hogy demokráciája elgyengült. Demagogikus túllicitálások és fenyegetőzések sokszor a mélység szélére vitték. A polgári társadalom felelősségérzete, mely célszerű inténciókat teremt, kezd elhomályosulni.

A háború végsőig vitt állami beavatkozása szétmorzsolta a tiszta liberalizmus minden hagyományát. A tömegek lelkét a bosszúállás szellemévei töltötték meg. A kiáradt folyó semmiképen sem akar visszatérni medrébe. A rajnai megszállás, a marokói háború új kitörései a lappangó tűznek.

Ez a szellem hatja at a protektorátusa alá vont új államokat is.

A megnevekedett militarista szellem szövetkezik a demagóg demokráciával. Főcélja a szövetkezésnek a hatalmi fölény megszerzése, a régi Európa

politikai, gazdasági, szellemi berendezésének összezúzásával. Franciaország kis államokká parcelálta fel Középeurópát, hogy azok protektorátusát megszerezhesse. Ezen az utón tovább akar haladni. Az eddigi birtokrendet, melyhez a hatalom és termelőképesség meggyökeresedett organizmusa tapadt — atomizálni akarja. Elgondolt agrárdemokráciát akar teremteni a romokból. Ezért vezet kíméletlen támadást a birtok mai rendje ellen. A nagy forradalom tételeit teszi célkitűzése alapjává. Nemcsak a latifundium esik a támadó vonalba. Minden egyházi, testületi, egyesületi, közösségi vagyon, kollektívtulajdon: alakulat, legyen az bár törpebirtokosok gazdasági kiegészítője, áldozatul kell hogy essék. Anélkül, hogy állami gondoskodás pótolná azok kultúrtevékenységét, vagy anélkül, hogy azok humanitárius feladatait átvénné az állam, szűnnek meg százados intézmények a „felszabadított” államokban.

A föld egyenlő kiosztását a mindenható állam, a „szegények” állama a szabadság és egyenlőség nevében végzi. Erőszakolt szerkezeteket törvény erejével látnak el plebiscitumok útján, anélkül, hogy sejtelmével bírnának annak, hogy elvont képzelgéseik hogyan hatnak.

Új és új rétegek kerülnek elő a mélyből, mint a nép önkormányzata. A nacionalista láz, az imperialista hajlam itt ez új államokban egyrészt tisztátlan bírvágy, másrészt demagóg nacionalizmus takarója

Régi tapasztalat, hogy valahányszor a nép

széles rétege önkormányzathoz jutott, akár parlamentáris jog kiterjesztéssel, akár forradalmi erőszakkal, uralmát mindig az elégedetlenkedők jutalmazásával kellett, hogy megkezdje. Tehát először el kell vennie a gazdagoktól — és kénytelen kiszárolni a szegényeket is, mert létének gazdasági és pénzügyi eszközeit onnan veszi — ahonnan könnyebben teheti. Így van ez az új államokban.

Egy agresszív állami rend fejlődött ki a protezsált, úgynevezett győztes kisállamokban, mely szembefordul saját polgáraival és nem képes védelmet nyújtani azok egymás közötti vitáiban. Nélküli az erő és jog egyensúlyát és ezt erőszakkal pótolja.

Romániában, vagy Jugoszláviában épp úgy, mint Csehszlovákiában, militarizált demokrácia működik, mint Spencer Herbert kalmár társadalmában, hol nemcsak „ukázzal utaznak, de ukázzal nevetnek” is.

A militarizált demokrácia erőteljesnek érzi magát. Az elűzött régi tisztviselők, otthagyt bírói és közigazgatási állásait hirtelen toborzott tömegek foglalták el. Csodálatos karrierek születtek, hol helyesírás szabályaival ellenséges lábon álló írnokok, falusi népszónokok, vagy leszerelt altisztek legfőbb bírósági tagok, magas politikai vagy közigazgatási tisztek viselői lesznek. Felsőmagyarországot, a mai Szlovenszkont hivatalt kereső és találó cseh zenészek, iparos segédek és állásnélküli kereskedelmi alkalmazottak népesítették be. Ugyanígy Jugoszláviát. És ez apró zsarnokok korántsem működnek „bon tyran”-ként. Esztelen makacskodással hatal-

maskodással és tudatlansággal zavarják meg a tömegek lelkét, összezavartatván a bírói és közigazgatási hatáskör, a fölebbezési fórumok, a végrehajtáson kezdődik minden intézkedés.

Azok, kik itt a közhatalmat gyakorolják bármilyen formában és bármilyen fokon, végeredményében az igazi érzésbeli demokráciát nem ismerik.

Ez a réteg nem látja a társadalomban az egymás fölé helyezettséget az értelmi képességek és vagyon különbözőségét, hanem csak egymás mellé helyezett individuumokat észlel. A kormányzat rendelkezéseit a középfokú hatóságok nem respektálják — az alsófokú hatóság emezét hiúsítja meg. Állami kinevezések nem foganatosíthatók, mert az elmozdított régi funkcionárius hivatalát nem hagyja ott. Gyakori a kettős bírói, polgármesteri állás pl. Romániában.

A nagy kiegyenlítő földosztás, mely a demokrácia legszebb vívmánya lenne, hatalmi eszköz. A „közérdekű birtokfelosztás” etikai hátterét festették meg ez államok földreformjaik számára. Közérdekből kívánatos a nagybirtok konfiskálása De éppen nem tartják be e közérdekű állami beavatkozások a törvényekben rendesen jól körvonalozott szükségesség és célszerűség korlátait. Az állandó nemzetközi bíróság a lengyelországi telepések kérdésében adott véleményében megállapítja, hogy a jogegyenlőség elvének szempontjában nem elegendő az, ha a törvény kifejezetten nem tesz különbséget a kisebbségekhez tartozók hátrányára, mert ehhez a gyakorlatban is érvényesülő jogegyenlőség is kíván-

tatik. Ez azt jelenti, hogy oly jogi megkülönböztetés, mely lényegileg a kisebbségekhez tartozókat sújtja, meg nem engedhető.

Ez törvényekben nem foglalt jogegyenlőség, mely a törvények végrehajtásánál nyilatkozik meg, alig ellenőrizhető. Következése ez a felelőtlenségnek, a hatalmi tobzódásnak, az államkormányzatok etikai süllyedésének. Minél kultúrátlanabb az irányító társadalmi réteg, annál szembetűnőbb ez.

Minél túlzóbb valamely demokrácia, meghozott törvényei annál esetlegesebbek, ötletszerűbbek. Bizonytalan áramlatok mozgatják meg, mint a görög cserép szavazókat. A valódi igény, szokás, tekintély hiányzik, az indulatok és szájas demagógok pótolják ezeket. A gyors és gyakori törvényalkotás ennek leghűbb jellemzője.

Csehszlovákia — eddig nem számítva az apróbb rendelkezéseket — 17, Románia 21 földreformtörvényt és törvényes rendeletet alkotott meg. Romániának van olyan törvénye 1917-ből, melyet a harctéren hoztak, vagy 1918-ból, melyet a népgyűlés a mezőn hozott. Csehszlovákia alapvető „törvényeket” bocsátott ki néptanácsa nevében. Jugoszlávia egyszerűen közigazgatásilag rendezi a földosztást. E törvények megváltoztatása könnyűszerrel történik, legtöbbször szakminiszterek útján.

Hasztalan látják el e törvényeket a demokrácia díszítéseivel, irányítják azt a „feudális középkor” ellen. A magaskultúrájú Magyarországból lemetezett területük ma a züllöttség és demoralizálás tüneteit mutatják. A birtokrend esztelen megzavarása az agrártermelést gyökerében támadván meg,

nehéz csapást mér a városokra, az iparra és kereskedelemre, a tudományra és a haladásra.

A francia militarista, megmérgezett demokrácia itt, mint olyan gazdasági és uralmi terjeszkedés lép előtérbe, mely áthidalhatlan válaszfalat emel a nyugat érzelmvilágával szemben. A középkor és újkor etikája között nincsen oly nagy különbség, mint ez új államok lelkivilága, Nyugat-Európa érzései között. Itt oly átalakulás előkészületei mutatkoznak, melyek a kelet felől fenyegető világszellemhez vezetnek. Az ázsiai világszellem ez, röviden bolsevik világszellem.

Annak a tételnek beigazolására, hogy e káros demokráciák gondolatvilága, tevékenysége és hatása miben sem különbözik az úgynevezett szovjetköztársaság életműködésétől, csak futólagos áttekintés elég. A nyilvánosan lerontott haza fogalma — mely mellett jól megél a nacionalista pánszláv érzés, az egyetemes testvériség hirdetése, mely figyelmen kívül hagyja saját társadalmának széles rétegeit — olyan dogmák vagy hitek, melyeknek nincsen belső erejük a szovjeturalom földjén sem.

A szovjetdemokrácia, vagy ha úgy tetszik, a kollektív tömegelek uralma, amit kommunizmus néven jelölünk meg, épp oly hazugság, mint hirdetni azt, hogy Közép-Európa utódállamait a demokrácia tiszta tanai irányítják. E tekintetben szembetűnő példákat szolgáltat az orosz szovjetköztársasággal szomszédos Románia belső politikai élete. Az úgynevezett parasztpárt programja, melyet Madgearu Virgil, a párt nagyképzettségű vezetője, adott ki „Taranizmus” cím alatt. E politikai pro-

gram a parasztpárt struktúráját, jövő politikai, közigazgatási, gazdasági tevékenységét teljesen az orosz szovjetgondolaton építi fel. Elkezdve a propaganda-iskolától fel az egykamarás rendszerig, mely a referendum elvének elismerésével a néptömegekre bízna a végső törvényhozó hatalmat, nem egyéb, mim gondos utánformulázása a tanácsköztársaság ideáljainak, melyet az író óvatosan parasztdemokráciának jelöl meg.

E demokrácia és a szovjetdemokrácia között lényegében véve nincsen különbség. Korunk nagy tévedése az orosz kommunista állami rend megítélésénél abban nyilvánul, hogy a termelő javak, közhatalmak szocializálását, szóval a szociális eszmény diadalra jutását befejezettnek tartja vagy legalább is uralkodó társadalmi rendként kezeli. Holott ez nem áll.

Az orosz-ukrán parasztforradalom nyomain épp úgy individualista termelési osztály alakul ki, mint ez Franciaországban történt száz évvel ezelőtt.

Épp ezért nem döntő jelentőségű a kommunista jelszó alatt vezetett földosztás különbsége, szemben a magántulajdont védő forradalmi demokráciával.

Egyik cézári despotizmus, másik demokratikus. Csupán az uralmat gyakorlók szűkebb vagy tágabb köre az eltérés.

Íme az orosz forradalom eltörölt vagy legalább is eltörölni akart minden közép joghatóságot, a testületi, községi stb. családi joghatóságot. A demokrácia is sietve lépteti életbe a legmerevebb, mindent .abszorbeáló centralizmust. A hatalomra jutott osz-

tályöntudat erőszakossága brutális, mint pl. a szerb államélet „dobrovoljac”, vagy cseh „légionárius” katonai uralma. Ezek mellett — vagy helyesebben ezek alatt, a polgári egyesülések autonómiája éppoly illúzió, mint a szovjet centralizmus önkormányzati élete. Megegyezik azonban a szovjet államrendszer társadalmi politikája a demokrata új államok politikájával abban, hogy bár folytonosan hangoztatja, mint az ideális jövő eszményképét, az összes termelőeszközök kisajátítását, — azt nem vitte, nem vihette keresztül. A föld individuális termelési rendjén megtört ez irányzat. Megtört a parasztság ellenállásán, mely éveken át inkább a termelés csődjét idézte fel — de távoltartotta magát a kollektív termelés támogatásától.

A forradalmak között érzésbeli, tömeglélekbeli azonosság volt mindig.

Hogy mentek végbe a javak tényleges felosztásai Franciaországban a 18-ik század végén? Ne támaszkodjunk a szkeptikus Tainre, vagy a lenéző Carlylre, az események vizsgálatánál. A forradalom nagy époszírója», az entuziaszta Michelet elmondja, mint szedték szét a régi családi birtokokat, mérték ki lánccal a földet és osztották fel a téglákat és bútorokat egymás között. A parasztember, ha egy pár fapapucsot akart magának készíteni, kiválasztott egy árbocnak való fenyőfát, azt tövénél felgújtotta és úgy fért hozzá. Az 1791. szeptember és október hónapokban három milliárd frank értékű nemesi jószágot osztottak ki. A kommunista földtulajdon eszménye a városi agyvelők hevülete maradt. A legtisztább magántulajdon alapozódott így

meg. Kautsky az orosz proletariátus diktatúrájáról 1919-ben közreadott művében bámulatos éleslátással jósolja meg a fejlődés irányait. Megállapítja, hogy a kisparasztok még soha sehol sem mentek át elméleti meggyőződés alapján a kollektív termelésre. A paraszt-szövetkezetek felölelhetik a termelés és gazdálkodás minden ágát, csak nem magát a talajművelését. A kisparaszi technikán alapuló földművelés mindenütt szükségszerűen az egyes kisüzemek egymástól való elkülönítésére és a földnek a magántulajdonban való megtartására irányuló törekvést szül. A forradalom Oroszországban ugyanazt eredményezi, amit az 1789. évi francia forradalom. Nem minden céltatosság nélkül mutatott erre rá az orosz kiküldött az 1922. évben Genuában tartott értekezleten. A feudalizmus elsöprésével világosabban és erőteljesebben juttatta kifejezésre a földhöz való magántulajdont, mint valaha. És az újonnan megalapozott magántulajdon védőjévé tette a parasztot. Éppen nem a kollektív üzem révén akarják megjavítani helyzetüket, hanem földrészük, tehát magántulajdonuk gyarapításával.

Ez lesz Oroszországban a proletárság diktatúrájának legbiztosabb eredménye.

A kommunista világrend lehangosabb jelszava, a kapitalizmus elleni küzdelem, meddősége a legérdekesebb további észlelet.

A régi kapitalizmus romjaiból elevenedik fel az új kapitalizmus. A bolsevizmus első rohama a gazdasági élet minden impulzusát kipusztította. Eltávolította a munka legfőbb mozgatóját, az egyéni hasznot és a nyereségvágyat kiküszöbölte. De mert

nélkülözvén mindennemű technikai organizációt, nem tudott adni mást, mint egyenlőséget, a nyomorúság és pusztulásból — megszűnt minden munkakedv. És most a kapitalista gazdasági élethez tér vissza Oroszország. Mit jelent ez? Egészen észrevétlenül kialakult az új tőkésék rendje. Valutaspekulánsok, közvetítő kereskedők, kik — bár a külkereskedelem államosítva van — mint ágensek nélkülözhetetlenek. A régi burzsoázia egyes tagjai is, óvatosan bár, de munkához látnak. Így a kommunista világrend apostolai kezdenek gyűjtött vagyonnuk hideg haszonélvezőivé válni — és máris mutatkoznak körvonalai annak az új tőkeuralomnak, mely az új Oroszországot irányítani fogja. Itt tehát a kommunista jelszó alatt a javak új felosztása ment végbe csupán. A kommunista orosz világrend épp olyan lezüllött demokrácia, mint Középeurópa utódállamainak állami és társadalmi élete. Lényegében véve tehát egy síkon találkoznak a magántulajdon elvi fentartását hirdető megnagyobbodott vagy új utódállamokkal és egyeznek törekvéseikben, mellvel a múlt század hagyományait akarják tönkretenni

Nem-e az eszmeazonosság jele a szláv államokból kiindult úgynevezett szláv zöld internacionálé gondolata, amely Bulgáriában, Szerbiában és Csehországban bír központokkal és azt hirdeti, hogy a kisbirtokosok mozgalmát egy Európában domináló nagy szláv demokratikus mozgalommá kell tenni. Főképpen a cseh Petko Stainor üdvözli e gondolatot, mint az egyetemes szlávtságot átfogó

gondolatot, mely a Népszövetség erejével teszi egyenlővé Európa szlávjait. A szláv parasztegység hirdetője a horvát Radies. Hol itt a határvonal Ázsia és Európa között?

Akárhogy minősítsük azt a jelentőségében még nem eléggé méltatott mozgalmat, mely ma Kelet és Középeurópa földjét támadta meg, egy bizonyos: *a demokrácia dezorganizációját okozhatja*. Namier azt a megkülönböztetést tette az ipari és agrárforradalom között, hogy az ipari munkás azt az ágat fűrészelte el forradalmi rombolásaival, amelyen ő ült, a mezőgazdasági munkás azt vágja le, amelyen más — t. i. a nagybirtokos — ül. Az eredmény egy lehet mindkettőnél, a termelés csődje, a magántulajdon bukása és végül a demokrácia összeomlása.

Ezért végzetteljes az a támadás, amely a nemzeti kisebbségeket éri az uralgó fajok részéről.

Egy, az International Labour Bëview 1922 szeptember havi számában megjelent agrár jogi tanulmány foglalkozván a balli új államok, Lengyelország, az osztrák-magyar monarchia utódállamainak újabb agrárpolitikájával, mint legszembetünőbb jelenséget kiemeli, hogy Németország, Ausztria és Magyarország legújabb agrártörvényhozása alapjaiban különbözik a többi államtól. Itt a reform racionálisabb, kevésbé támadó.

A szembetünő eltérések okait a tanulmány nem keresi, bár megállapítja Német, Magyarország és Ausztria törvényalkotásai között az érzület és intenciók azonosságát.

Nem nehéz rávilágítani az agrárreformok között mutatkozó eme eltérés okaira. A *legyőzött* államok belső rendjéből hiányzik az imperialista gyűlölet — legalább is hiányzanak a kisebbségek elnyomására irányozott ama tendenciák, melyek az új utódállamokat jellemzik.

Ez agrárreformok régen túllépték azt a határt, mely a földreform végrehajtásánál mint szociális cél jelentkezett. A nagybirtok konfiskálása után az egyházi, alapítványi, jótékony intézmények, majd a kisbirtok következett sorra — amennyiben a konfiskálendő birtok nem az államalkotó faj nemzeti-ségi céljait szolgálta, vagy a kisebbséghez tartozók tulajdona volt. Csehszlovákiában a katolikus vallású német és magyar egyházakkal keveredik az államhatalom konfliktusba a Husz-ünnepségek erőszakolása miatt. Magyar templomokat revindikál azon az alapon, hogy a fehérhegyi csata után foglalták el azokat. A magyar nagybirtok kisajátítása után csak kis részben jut szétosztásra, nagyobb részben mint „maradék”-birtok új nemzethű birtokosztály kapja azt ajándékba. Hasonlóan járnak el Romániában. Elveszik a magyar községek erdősegeit és legelőit, de ugyanolyan természetű földjét a román községeknek nem, mint Csik megyében és a naszódi községekben. Elveszik az úgynevezett abszentisták birtokait azért, mert már a békekötés előtt Románia által okkupált erdélyi területen kellett volna tartózkodniuk és távollétük abszentizmus, mely a birtok konfiskálására vezet. Az abszentisták a genfi Népszövetség tanácsához fordulnak, ez kitérő magyarázattal mellőzi a döntést. Közben az

utódállamok a magántulajdont — természetesen olyant, mely a kisebbséghez tartozót illeti — konfiskálják és nemzeti ajándécul nyújtják át hőseiknek. Románia a Nopcsa bárói család birtokával és a Farkadini-birtokkal ajándékozta meg Berthelot francia tábornokot, ki elfogadja ezt éppúgy, mint Massarik köztársasági elnök a József királyi herceg nagytapolcsányi kastélyát.

De az igazságtalanságok és jogtalanságok sorozata végigvonul a kisemberek felett is.

A kis államokból három-négyszeres területi megnövekedéssel nagy államokká előlépett új hatalmak nem bírják ellátni a bírói., közigazgatási, technikai és gazdasági teendőket. A történelmi és néprajzi különbségek, a területen érvényben állott más és más szokások, a nép eltérő gazdasági érettségének különbözősége, karikatúráit produkálják az úgynevezett birtokrendezési eljárásoknak. Egyenesen kegyetlen tréfákat engednek érvényesülni helyenként. (Romániában a magyar egyházaknak minimum fejében kiutalt temetők, legelőknak kiutalt termő szőlők, a nagydisznodi, Szeben melletti szász posztógyár kisajátítása mezőgazdasági célokra. Elkobozták a szatmári magyar leányiskolát és épületébe a nemi-betegeket helyezték el stb.)

Romániában a régi erdélyi fejedelmek adományaiból alapított és fentartott iskolák vagyónát foglalják le és a Népszövetséghez beadott panaszos beadvány szerint öt év alatt több mint kétezer magyar iskolát szüntetnek meg.

Legérdekesebb azonban az, hogy a törvény

szövege általában egy államban sem foglal rendelkezést magában, amely kifejezetten a kisebbségek ellen irányulna. Politikusok nyilatkozatai, törvény magyarázó rendeletek vagy kormánynyilatkozatok azonban sok helyütt kétségtelenné teszik e tendenciát.,

Az észti állambíróság plénuma egyik véleményében, amelyet az igazságügyminiszter kérdésére a törvény szövegének magyarázataképen lead — benfoglaltatik a következő: „Az állambíróság közgazgatási ügyosztályának véleménye szerint az 1919. évi törvény értelmében kisajátítandók lesznek az összes nemesi birtokok. Ezen vélemény fedti az alkotmányozó testületnek, mint törvényhozónak célját, amint az kifejezetten kitűnik a többségi pártok képviselőinek a törvény tárgyalása alkalmával elhangzott nyilatkozataiból, melyek szerint a nemesi birtokok kisajátítandók s azok állaga az észti állam és az odavaló őslakosság boldogulása érdekében felhasználandó.”

A cseh földbirtokhivatal elnöke pedig, — mint a *Venkow* című cseh lap írja — a prágai parlamentnek költségvetési bizottságában 1923 nov. 16-án a következő nyilatkozatot tette: „Masek képviselő állításaival szemben megállapítom, hogy soha sem hivatalosan, sem mint magánszemély nem állítottam, hogy az agrárreform végrehajtásánál nem leszünk tekintettel nemzeti szempontokra. Már magában véve az a tény, hogy az agrárreform száz-ezernyi hektár földterületet juttat kisembereknek, oly eredmény, melyet nemzeti szempontból is kell

méltányolni. Eredmény ez akkor is, ha cseh kézben levő nagybirtokról van szó, mert egy cseh nagybirtokos mellett (tehát nem helyett) tíz önálló cseh kisbirtokos-földműves létének veti meg alapját.”

Berg volt lett-belügyminiszter pedig azt írja egyik kritikájában, amit a kisebbségi német pártnak 1922. évben hozott rezolúciójáról a *Lawis* című lapban közzétett: „Teljesen értjük a német polgártársainknak és vezetőiknek nehéz helyzetét és gondolkodását, melyet hűen tükröztet vissza állásfoglalásuk is. A németek a háború alatt s az azt követő bolsevista uralom idejében különösen sokai kényszerültek túrni. A németek ellen irányuló agrárreform formálisan elűzte őket birtokukból.

Hivatalos rendelkezések egészen világosan elárulják a földreform célját pl. a szerbeknél. „Különös figyelemmel kell lenni a középbirtoknál akkor, ha ez nemzeti kezekben van, mert az agrárreform megvalósításánál sohasem szabad megfedkezni a nacionális momentumról, akár azokra nézve, akiket földdel kell ellátni, akár pedig azon birtokra vonatkozólag, amely az agrárreform által sujtatik. (Dr. Krnicz miniszter rendelete 1920-ból).

Politikai jelszó az, — hogy paraszt-demokráciát kell teremtenie és a túlzó nacionalista törekvéseknek a már meglevő paraszt-demokráciák is áldozatul esnek.

A németeknek a Népszövetséghez beadott panaszának adatai szerint (1921 nov. 7-iki kelettel) Lengyelország 1920 július 14-én olyan törvényt hozott, amely minden tulajdonjogi változást, mely 1918 november 11.-e óta ment végbe, semmisnek nyil-

vánít. Ez alig kifogásolható. A végrehajtásnál azonban e törvényt aképpen alkalmazzák, hogy minden régebbi pozeni telepítés megszüntetendő lévén, a kisparaszt-telep helyek kiürítéséhez fogtak. Valóságos népvándorlásszerű jelenség ez (170.000 lélek elvándorlása). Estland a „Rittergutokat” helyezi anatómia alá, felszerelésükkel együtt elkobozta a törvény szavai szerint, „mert el kell törni az elpusztítandó vadállat derekát”.

Mindezek között legjellegzetesebb az a támadás, melyet Románia vezet a demokrácia nevében a kizárólag kis- és törpebirtokos magyar kolonisták ellen. A Népszövetséghez beadott panaszok folytán és azok gyors elintézésének 1925. év végi tárgyalásáról meglehetősen ellentmondó tudósítások jelentek meg az európai sajtóban. Az ügy rövid, tárgyilagos ismertetése azért is indokolt, mert világos bizonyítása azon tételünknek, hogy az agrárreform elsősorban kisebbség-ellenes és csak azután demokratikus.

E kolonizációk Magyarország déli részében és Erdélyben keletkeztek, elkezdve a török hódoltságtól egészen a múlt század végéig.

Az 1800-as évek második felében tisztán gazdasági célokból történtek telepítések, többnyire uradalmak által azért, hogy kellő számú munkáskezet biztosítsanak, különösen a dohánytermelés céljaira, A telepéseket többnyire Csanádból vitték le Bácskába, Torontálba egyes nagybirtokosok; ekkor vették meg alapját a később kifejlődött magyar községeknek. E telepítések folyamán 151.685 kat. holdat szálltak meg és a telepítések céljára 38 és fél

millió koronát áldoztak. A legutolsó telepítési (örvény az 1904. évi V. t.-c, melynek hatása alatt 1914-ig 21 telepközség létesült, összesen 1873 gazdálkodó és 169 munkáscsaláddal. Ezek 40.773 kat. hold állami földet szállanak meg, a gazdálkodó telepek nagysága 15-37 kat. hold között váltakozik, a törpe gazdaságok 1½-5 kat hold között.

Egy évtizedes átgondolt demokratikus földbirtokpolitika ez, mely kisbirtokos generációkat nevel.

A román agrárreform különös rendelkezéseket léptet életbe a telepesek ellen. Már magában véve az a tény is, hogy a törvény a bánáti, erdélyi törzsvidéki és máramarosi részletre szól, beleütközik az egyenlő elbánás elvébe, amely pedig a trianoni szerződés sarkalatos pontja. A 10. szakasz rendelkezése szerint ugyanis „az 1885. január 1. után létesített telepek parcellái kisajátítatnak ama parcella határáig, melyet az illető vidéken a 92. cikkben megnevezett földosztásban részesülők javára való odaítélés tekintetében megállapítottak”, ez pedig legfeljebb 7 hold lehet. A törvény végrehajtási utasításában arra hivatkoztak, hogy a telepföldek telekkönyvileg állami vagyont képeznek. Noha tehát voltak telepes gazdák, akik már csak az utolsó egy-két részlettel voltak hátralékban, ezt figyelembe nem vették s irgalom nélkül megfosztották őket a telepeiktől, mindössze hét hold meghagyásával.

Az 1925. év tavaszi és őszi ülészakon foglalkozott e beadott panaszokkal a Népszövetség tanácsa.

Mello-Franconak a bánáti és erdélyi magyar

telepesek ügyében készített jelentése a többi között a következőket mondja:

— A kérvényezők kérelmükben a román törvényhozásnak főképpen két rendelkezését tartják szem előtt: *az 1921. évi július 23-iki — az erdélyi, bánáti, kőrösvidéki és máramarosi agrárreformról szóló — törvény 10. cikkelyét és az 1921. évi október 25-iki törvény 2. cikkelyének első szakaszát.*

— A tényállás megvizsgálása után úgy találtam, hogy *helyénvaló a kérdés*, vajjon az erdélyi agrártörvény 10. cikkelye és az 1921. évi október 25-iki törvény 2. cikkelye első szakasza kikötéseinek a kérdéses telepekre történt alkalmazása megfelel-e teljes mértékben a kisebbségi szerződés kikötéseinek.

— Románia képviselője — Titulescu — közölte velem, hogy *az érintett telepések száma 2285*. A kérdéses telepek összterülete *42.101 hold*. Ebből a területből az agrárreformról szóló törvény 10. cikkelye alapján *kisajátítottak összesen 24.015 holdat*, vagyis az összterületnek körülbelül *60 százalékát*. A telepek teljes vételára (kamat nélkül) a szerződések szerint *11,286.014 magyar korona*. A telepesek a kisajátított vagy kisajátítandó 24.000 hold ellenében az agrárreformról szóló törvény értelmében *bizonyos kártalanítást kaptak*; ezt a kártalanítást Románia képviselője körülbelül *300.000 aranyfrankra* becsülte.

— Románia képviselője azon a véleményen van, hogy *a telepesek igen nagy számát jogszerűen meg lehetne fosztani telepeiktől*, ha minden további nélkül alkalmaznák velük szemben saját szerződés-

sük határozmányait. Majd hangoztatta, hogy *kormányának egyáltalában nincs szándéka a visszavásárlás jogát érvényesíteni a telepesekkel szemben, mindaddig, amíg nem érintik az agrártörvény 10. cikkelyét.*

— Ilyen körülmények között felmerült az a javaslat, hogy vessenek számot ezzel a helyzettel és *emberséges kártalanítást ajánljanak fel a telepesek számára.* Nem lesz tehát szó arról, hogy módosítsák az agrárreformról szóló törvény 10. cikkelyének kikötését, amely teljes végrehajtásra kerül, csupán arról, hogy a 10. cikkely által sújtott telepeseknek anyagi elégtételt nyújtsanak.

— Románia képviselője közölte velünk, hogy kormánya ehhez a javaslathoz megadja hozzájárulását. Az az összeg, amelyet a román kormány a kérdés szabályozására tervbe vett, *700.000 aranyfrankot tesz ki.*

Ezt a megoldást a népszövetségi tanács elfogadta.

Kérdés most már az, hogy mekkora területért ajánlotta fel a román kormány a 700 000 aranyfrank kártalanítást. A telepek 40,763 kat. holdat tevő területéből egy rész Szerbiába esik, így ezt figyelmen kiviil kell hagynunk. Átlagban 24. kat holdas telepet juttatott a magyar állam a gazdálkodóknak, melyből most 17 holdat vettek el és csak 7 maradt tulajdonukban. Megközelítően pontos számítás szerint 25.000 kat. hold kisajátított földbirtok az, amelyért a megajánlott 700.000 frank kifizetendő lenne. Holdanként tehát kereken 28-29 frank esik és ez 18.000 leinek felel meg a mai valutáris érték-

ben. Tizennyolcezer leit kapnának az egyes telepek a tőlük elvett 17 holdért, amely Összeg ma legfeljebb egy fél kat. hold föld árának felel meg Bánátban és Erdélyben, most megállapítható forgalmi érték alapján.

Nem 700.000, hanem mintegy 24 millió frank felene meg az elkobzott földek vételárának.

íme, így konfiskálja Románia saját állampolgárai vagyont azért, mert azok magyarok és kénytelen ezt az Ítélező Népszövetség előtt elismerni. A kistelepések igazságával szemben még a demokrácia követelményeivel sem védekezhetik.

A földbirtokreformok kisebbségek-ellenes irányát azzal szokták védeni, hogy a kérdéses területeken a társadalmi kisebbség és nemzeti kisebbség, amely a földet bírja, egybe esik. Hogyan áll ez az oldala a kérdésnek:

Túlnyomóan a többségi nemzet kezében van a nagybirtok a kongresszusi Lengyelországban, továbbá Lengyelország keleti vidékein, Galíciában, Wolhiniában, Podoliában és Wilna vidékén. Ez utóbbi részeken a majdnem kizárólag lengyel-nagybirtokkal szemben az összes kisbirtok fehér-orosz, lengyel és kis mértékben német és cseh kezében van. Román a nagybirtok az ó-királyságban, míg Erdélyben majdnem kizárólag magyar, ugyanígy Jugoszláviában az újonnan szerzett bánáti területeken és Csehszlovákiában a volt Felső-Magyarországon. Erős lengyel színezetű a nagybirtok Litvániában, Lettország egyes részeiben; túlnyomóan német és orosz a Lettország többi részében, valamint Észtországban is. Hogy mindezen orszá-

gokbani a különböző nemzetiségek földbirtokállománya valamiképen érintve lett, mégha az agrárreform tisztán csak szociális és gazdasági szempontokat tart szem előtt, az természetes. De az agrárreformok legtöbbje egyenesen a kisebbségek elpusztítására tör.

Mindezen államokban a kisebbségek helyzete, magasabbfokú gazdasági és politikai érettsége százados fejlődés eredménye. Ez a kisebbség képviseli ez államokban az intellektuális fölényt, vezető képességet, szóval mindazt, ami a társadalmi együttműködést biztosítja, lehetővé tette a közigazgatást és kormányzást. Ez intellektuális kisebbség depessedálása, habár nacionalista jelszó alatt is — lényegében véve nem jelent egyebet, mint a tömegek nyers hírvágyának, romboló ösztönének előretörését, melynek eredményeit legszemléltetőbben az orosz gazdasági élet szenvedti át.

A társadalmi rétegek elhelyezkedése az egyensúly törvényszerűségével megy végbe. Azok erőszakkal megváltoztatása a geológiai tünetekhez hasonló szakadékokat idéz elő.

Lássuk csak az eredményeket a társadalmi együttműködés és kormányzat utain. Nincs kellő számú felkészült bíró, közigazgatási tisztviselő, tanár, kereskedő, iparos. A hivatali épületeket át lehetett venni — de a tekintélyt, az erkölcsöt, a tudást nem.

A kisebbségellenes politika az állami rendet ingatja meg azáltal, hogy felbontja a társadalmi és gazdasági élet harmóniáját. Ennek igen mélyreható

következései vannak. Mindezen országokban tulajdonképpen a vezető társadalmi rétegek alól vonják el a talajt.

A város és falu közötti elhelyezkedés, az ipar és kereskedelem, az egyházi élet, az egész népelet Θ különbözőségéhez fűződő progresszív és konzervatív erők és hajlamok hatása, az autonomikus élet és központi hatalom kölcsönhatása mind felborult, egy olyan társadalmi elgyengülés következett be, melyet folyton gyengítenék továbbra is.

Az életképes egyesülések, melyek a természetes cohaesio erejével teremtették meg a vagyont, üzleti találékonyság, ipari művészet társulásait, bennük és általuk a városi kultúrát — ma sorvadásra vannak ítélve.

Eltörölték a városok önkormányzatát, százados költségvetési jogát, kereskedelmi kamarák, ipar-egyesületek éppúgy, mint ügyvédi kamarák, államosították. Mezőgazdasági egyesületeket nacionalizálták.

Az, ami mini egységesítő etikai erő, fegyelem, kötelességtudás a dolgozó nép erő kifejtése gyanánt hatott és élt, mely ott lüktetett az önkormányzati életben, bíraskodásban — ma összeomlott. Wilson nemzetiségi elve utat engedett a fajok territoriális szervezkedésének, de nem képes megteremtteni azok etikai érdekazonosságát.

Ez különösen szembeötlő a Magyarországtól elszakított területekkel gazdagodott utódállamokban.

Nincs többé meg s hivatásszerű összetartás, mely népeit összefogta — a magyarság kihullott a

kormányzat és közigazgatásból. Elüldözték a ter-
melésből is — mint egyetlen államfenntartó erőt

A központosított bürokrácia uralmát, melyet francia mintára az utódállamok bevezettek — sohasem fogják a kisebbségek elviselhetni e területeken, de idegenül, ellenségesen fogadták a faji többségi soraiban is. E bürokratikus abszolútizmus teljesen elleniében áll azon népek közszellemével, melyek mint hódított területek az új kis államok impériuma alá kerültek. Mint szervezett bürokrácia terrorja nyilvánul meg a centralizmus. De milyen a centralizmus eszközeiben?

A népejk önrendelkezési joga erős támadó szellemet oltott be az eddigi kormányzat igazságossága helyébe. Az új államok diktatúrájának exponensei parvenü göggel, méltányosság nélkül egyedül a nagyolás szenvedélyével nehezednek reá a régi társadalmakra.

Így támadt az a nagy szakadék, mely a Népszövetség védelme alá helyezett kisebbségek és az új államok berendezkedése között tátong.

Az erőszakos békék, melyek támadó bírvágyat vittek be a tömegek lelkébe, — elpusztították az ideálokat, melyeken Európa újjáépítése megindulhatott volna. A hazafiság, becsület, nemzeti önérték elismerése helyébe katonai erőszak, demagógia vagy éppen véres terror léptek.

E terror, melyről éppen nem biztos, hogy az állandóan fenttartható — nyilatkozik meg győztes és legyőzött között.

Az állami, imperiális terjeszkedés gyökeret

vert minden kegyetlenségével az új államok gazdasági, társadalmi és etnikai életében. Minden győztes állam polgára maga is impériumot akar. A központi hatalmat csak saját faja, — de nem az állampolgárok javára erősíti.

Ha nyomon követjük azokat a gazdasági és társadalmi reformokat, melyeket a háború után Európában sietve meg akarnak valósítani, ahhoz az eredményhez kell, hogy jussunk, hogy nem a régi társadalom alátámasztásáról van szó, nem is a jövő születéséről, hanem tervszerűtlen erőszakról, mely a nyugati civilizációt ássa alá és készíti az utat a keleti rém számára.

Lehet-e abban kételkedni, hogy az úgynevezett kisebbségi panaszok egyszersmind a pusztuló nyugati civilizáció segélykiáltásai is. Az a megdöbbenő, hogy a polgári műveltség a haladás és jog nagy hatalmai a francia és brit társadalmak nem ismerték még fel a veszélyt, melyet a kulturrétegek áldozatul dobása jelent.

VII.

A jövő agrárpolitikája és demokráciája.

Európa mai államjogi helyzetében addig, míg az igazságtalanság tartja lekötve a győzőket és legyőzötteket, az új államok életében egészséges fejlődés elképzelhetetlen. Az új agrárpolitika, melyet mindama népeknek, melyek a magántulajdon elvi alapján állanak, követniök kell, a mai államjogi elhelyezkedésben nem hozhat megnyugvást a föld - aiiivelő osztályok küzdelmében. A törekvések és az elérendő célok egyszerűek, de föltételezik az államok békés viszonyát és a nemzetközi érintkezés kölcsönös méltányosságát.

Manapság a birtokmegoszláson felül a tulajdon formája is a világráamlatok központjába került. Míg egyrészt Franciaország átvitte egyéni tulajdonon alapuló forradalmát Középeurópára. Keleteurópa felől a kollektív tulajdon indult útjára. Anglia most keresgéli a kettő közötti kiegyenlítő erőt, járadékadót, vagyoadót készít elő és átalakulás útjára tereli régi birtokrendjét.

Mindenik földreform mozgalom a támadóerő! még mindig a nagybirtok kinövéseinek, a feudaliz-

mus maradványainak, a Junkertum kioperálásának gondolatából meríti. A háború alatt és után a militarista porosz katonai szellem vádjaival illeték a középeurópai nagybirtokrendszert, politikai céllal. A közgazdasági érvek a hollandi vagy *á&n* kisbirtokrendszer előnyeire támaszkodtak.

Mindeme irányelvekre legtalálóbban Lauer, a svájci kiségzadvezér mutatott reá:

„A kizárólagos állami tulajdon és állami üzem a mezőgazdaságban nem valósítható meg anélkül, hogy nagyarányú drágulást és a termelés csökkenését ne idézze elő. Önálló mezőgazdaságok növelése a termelés föltétlen érdeke, de a nagyüzemek kiségzadságokká történő átalakításánál annál na gyobb elővigyázattal kell eljárni, minél inkább hiányoznak az intenzív mezőgazdaság előföltételei, minél kevésbbé iskolázott a kisbirtokos és minél fejletlenebb a szövetkezeti élet. Minden kultúrállam csak az elvek szem előtt tartásával küzdhet meg a manapság tomboló dilettantizmussal.”

A nagy- és kisüzem jelentősége egyforma. He-lyes arányuk függ az ország indusztriális fejlődésétől, termelési lehetőségüktől. A fejlődés iránya kétségtelenül a kisüzemek szaporítása. De itt is a minden átmenet nélküli erőszak, az ország egész gazdasági életét veszélyezteti. Az ipari és mezőgazdasági termelési ágak egymásra vannak utalva. Az egyéni tulajdonnak mechanikus átalakítása ,a termelési ágak egész sorát zavarja össze s teszi az állam gazdasági életét hibás óraszerkezethez hasonlóná. A nagyüzemek szocializálásának képtelenség-

gét a magyar kommunista forradalom tanúsága mutatta ki.

A marxista doktrinär szocializmus alaptétele az, hogy a kapitalista fejlődés nemcsak az ipari, de a mezőgazdasági nagyüzemnél is elháríthatatlanul a nagyüzem győzelmét idézi elő a kisüzemek romjain. Ha pedig a kapitalizmus a földet a nagyüzem céljaira koncentrálna, a szocializmus természetesen átalakítja a nagy üzemet közös tulajdonná (szocializálja). Ez a tan azonban már a múltó, mind jobban-jobban háttérbe szorul, különösen Dávid föllépése óta, ki kimutatta, hogy bizonyos körülmények között a kisüzem felette áll termelőképességben a nagyüzemnek (állattenyésztés, konyhakertészet).

Kautsky érintett legújabb vizsgálódásai, az orosz bolsevista forradalom okai körül végzett kutatások végül tisztázták azt a tényt is, hogy igenis a kisbirtokos osztály megmaradása és fejlődése lehetséges még a nagyüzem terjeszkedési lehetőségeivel szemben is.

A kisbirtok föltétlenül versenyképes. Minden jövedölnés dacára, jelentőségben, számban folyton erősödik.

A kisbirtok kimutatható versenyképessége a szabad verseny föltételezése esetén azon alapszik, hogy a kisember a parcellatulajdonért vagy bérletért sokkal magasabb árat képes fizetni, józan számítás és gondolkodás föltételezésével, olcsóbban termelhet, mint a nagybirtokos. A maga és családtagjainak munkaereje az a többletenergia, mely az önállóság

mellett és állandóság biztosításával olyan termelési eredménytöbbletet biztosít számára, igénytelensége mellett, hogy ezáltal versenyképesé válik. Ez a termelési többlet és a kevesebb fogyasztás az, ami azt eredményezi, hogy a mezőgazdaságban a Marx dogmatikája nem érvényesülhet. Ezt legújabb kutatások a forradalom után egészen megvilágították a szocialista irodalomban (Harnisch, O. Bauer). Ez indította meg a legújabb áramlatot, a szociális párttörekvések terén, mely a mezőgazdasági proletárlétszám megnövekedése felé tör.

Az újabb szocialista tan tisztában van azzal, hogy nem szabad szembehelyezkedni a kisbirtok individuális termelési rendjével, hanem ellenkezőleg, el kell azt jogosnak ismernie. Engedményeket kell tennie, mert a háború utáni agrárrevolúciók kivétel nélkül rácsúsztak a kollektív tulajdon ideológiájára. Ez végig észlelhető az osztrák, német, cseh agrárreformok eredményein. Sőt maguk az orosz szovjet urai is ezt hangozthatják, mikor a parasztagzálkodást csak fokozatosan kívánják átvezetni, mint Miljutin mondta „egy jobb társadalmi rendbe”.

— Nem vesztünk össze a paraszttal — mondta Kamenev az 1924. évi szeptemberi szovjetkongresszuson, ez lenne a legelkeseredettebb ellenségünk, ha egyszer észrevenné, hogy nem tudunk jól gazdálkodni az államban. Ha azt látja, hogy elzavartuk a régi urakat és helyébe behoztuk a bonyolult kommunista szervezeteket, melyek nem tudják számára a neki szükséges cikkeket elfogadható áron biztosítani, azt fogja mondani, amit Lenin nem mert kimondani: az ipari munkások lehetnek derék

emberek, a szovjethatalom lehet jó hatalom, de képtelen a termelés egyensúlyát megtartani.

Íme, az orosz kommunista demokrácia csődje.

Éppen ezért a következő tételt állítják fel az újabb szocialista tanok.

A tömegmozgalmak számára oly nélkülözne tétlen erők szervezése a szocialista törekvések céljaira csak úgy sikerülhet, ha az egyéni parcellatulajdont elismerik, annak alakulásait elősegítik és a kollektív psziché megalapozását egyelőre az erdő- és legelőtulajdon szocializálása felé irányítják. Ez pl. az osztrák szocialista agrárprogram, amint ezt a salzburgi pártgyűlés (1924) megbízásából kiadok memorandum körülírja.

A szocialista tan végcélnak minden körülmény és minden koncesszió dacára a kollektív üzemet tekinti. Ezzel szemben ma — Oroszországot kivéve — mindenik állam az egyéni tulajdon és egyéni kezdeményezés alapján akarja kiépíteni földreformját. Fia a demokrácia világszelleme sikeres ellentállást akar szervezni, be kell, hogy bizonyítsa, hogy jobbat és az emberi haladás számára tökéletesebbet akar és tud formálni — az emberi igazság és egyenlőség érzését, az egyéni tulajdon alapján bár — de jobban meg tudja közelíteni. Elsősorban tehát a földtelen napszámosok és törpebirtokosok nagy tömege az, amelynek gazdasági elhelyezkedését hatastosítani kell az egyéni tulajdon alapján.

E társadalmi osztály számára meg kell tartani a szociális tulajdon ama formáit, melyek az egyéni tulajdon és tőkegazdálkodás okozta veszélyek ko-

zött létét biztosíthatják. Az erdő- és legelőtulajdon nagy társadalmi probléma, melynek fontosságát nem régen ismerték fel, de máris az egész agrárreformmozgalom gyújtópontjává vált Ausztriában, jelentékeny törekvésként jelentkezik a cseh, jugoszláv, román agrárreformok terén és vezetőhelyet foglal el a magyar földbirtokreform végrehajtásánál.

Ez a tulajdoni forma az, mely az egész középkoron át a legújabb korig megőrizte létét, tehát nyilvánvaló gazdasági szükségszerűség biztosította fennmaradását. Az orosz mir, a szláv zadruha, a német Genossenschaft, a svájci Almond, a magyar compossessoratus, mind ugyanazon társadalmi és termelési érdek megjelenése. A kollektív tulajdon eme formája a birtoktalan és törpebirtokos életeleme az egyéni tulajdon uralma alatt. Véget kell, hogy vessünk a földnélküli kisexisztenciák gyökértelenségének. Tovább kell, hogy fejlesszük a kollektív tulajdon régi, a néplélekből és gazdasági érdekekből fakadó formáit. A közös erdő vagy közös legelő, mint kollektív tulajdon-védelem, a túlzások ellen.

Az európai agrárpolitika félszázados története világosan feltárta azt a hibás utat, melyet a közföldek elbírálásai követtek. Angliában, mint láttuk, a 18. század elején kezdődött el a mozgalom, mely a közföldek magántulajdonná való átalakítására irányult, mely az „Enclosures” rohamos megszüntetésével a kisexisztenciák ezreit taszította le a napszámosok és gyárimunkások gyökértelen törne-

gévé. Végre is, másfél század után, Henry Fawcett elmondta 1871 április 4-én híres beszédét, melyben ő is már csak azt állapíthatta meg, hogy több mint 7,000.000 acre földet vontak el a kisemberek közös használatára. A kontinens, nem is említve a forradalmi Franciaországot, mely minden tulajdonközösséget megszüntetett, keresztül Németországon és az Osztrák-Magyar birodalmon, ugyanezt a történelmi hibát követte el. Megtámadta a községi közös erdő- és legelővagyont. Hasztalan hivatkoztak a múlt század végén előrelátó agrárpolitikusok az „Allmend” a „Gemeinde” tulajdonának nagy etikai és konzerváló erejére.

Az új agrárpolitikának, ha a magántulajdon elvét meg akarja menteni, az ideális közöstulajdon eme formáit támogatnia kell.

Az osztrák legújabb agrártörekvések Θ tény helyes felismerése alapján az erdő- és legelő-gazdálkodás kiterjesztésére törekvesznek. Az 1924. évi salzburgi gyűlés által kiküldött agrár-comissió bizottsági munkálata, melynek alapján a javaslatot Ottó Bauer szerkesztette, az erdő, legelők „szocializálását” követeli, mert a marxista felfogás szerint kollektív tulajdon és a követelt reformok között csak az elnevezésbeli a különbség. Ez nagy és szándékos tévedés. Az új agrárprogramra, dacára szerzője téves és magántulajdon-ellenes felfogásának, lényegében véve, mert vissza akarja állítani a maga történelmi és gazdasági feladata körébe a szövetkezeti, u. n. Allmend-legelő és erdő-gazdálkodást, mint a parasztüzem nélkülözhetetlen termelő eszközét, tendenciáiban és követelményeiben mélységesen kon-

zervatív parasztpolitikát sürget — a parasztosztály faluhoz kötöttségével. Igaz — hogy az „Acker Allmendeket” is sürgeti. Ez elvi fenntartás és nem komoly követelmény. Hiszen a program maga a mezőgazdasági nagybirtok feldarabolását egyenesen katasztrofálisnak jelzi, ehelyett annak „államosítását” javasolja, mint marxista követelményt. E túlzásokat figyelmen kívül hagyva, az „Allmend” erdő-és legelő-politika, akarva — nem akarva, visszaaté-
rés a falu gazdasági közösségéhez. Csak természetes hogy minden ország saját társadalompolitikája szükségletei szerint kell hogy eljárjon. Az erdőgazdálkodás indokolja Ausztria fellépését, Magyarországon a legelő-gazdálkodás restaurálása okszerű. Ez éppen nem a marxista világszellem hódítása — hanem konzerváló erő. A kollektív tulajdon eme formái patriarchális, ideális elemeket tartalmaznak.

Lássuk azonban a jövő egyéb követelményeit az agrárpolitika terein.

A gigantikus európai parcellázás mechanikai művelete nem oldotta meg, csak kis részben a birtokmegosztás elementáris problémáját. Nem mindenütt ott mutatkozott a földéhség, ahol kellő nagybirtok volt, — sőt a nagybirtok antro-po-geografiai hatása éppen a népesség apasztásához vezet (kivándorlás, születések korlátozása). Nem mindenütt állott rendelkezésre kellő földbirtok ott, hol jogos földigénylés állapított meg. Igen széles rétegek maradtak elhelyezetlenül azért, mert a további birtokszétdarabolás fizikai lehetetlenség volt.

Itt tehát csak átgondolt, tervszerű telepítési politika segíthet. Utat kell engedni az egyes orszá-

gokban az elhelyezkedést kereső néprétegeknek; A település ne erőszakolt, vagy éppen faji gyűlölködés szolgálatában álló — hanem igazán szociális érdekű legyen. A török-görög államjogi áttelepítések szörnyűségei nem szabad, hogy megismétlődjenek.

A mechanikai feldarabolási, forgalmi korlátozások csupán, mint időleges politikai szükség eredményei indokolhatók — azoknak szembeállítása a népek egyetemes közgazdasági, vagy természeti érdekeivel lehetetlen pusztító hatással jár, éppen a kisbirtok-rendszer egészséges kialakulását gátolja meg.

Azok a nagy pszichológiai okok, melyek megindították Európa e részein az agrárforradalmat, már megszűntek. Meg kell erősíteni a magántulajdon elvét, nevelni kell a kisbirtok üzemképességét. Lehetővé kell tenni tagosításokat, határrendezéseket. Gazdasági szakképzés, olcsó hitelforrások,¹ természeti és értékesítési szövetkezetek alapítása, a jövő kisbirtok programja.

El kell távolítani minden olyan tényezőt, mely a tulajdon biztosságát, állandóságát és szabadságát veszélyezteti.

A földbirtok értékét ma mesterségesen irányítják, részint a búzaspekulánsok, — részint a földreformokkal kapcsolatos ármegállapítások. Az új birtokosok legtöbbször, vagy minimális vételárért vagy esetleg járadékfizetés ellenében kapta a földbirtokot, vagy éppen ingyen. Szünetel az ingatlanok forgalma mindenütt. A régi birtokosok in-

gatlanai állami zár alatt állanak, a kisajátítás Damokles-kardja függ felettük. Az új parcellabirtokosok még nem jogszerű tulajdonosok, helyzetük átmeneti. Az egész földbirtokos-osztály feldarabolási tilalmak, állami elővásárlás korlátozása alatt áll, mely tilalmak a normális birtokforgalmat kifejlődni nem engedik, — lehetetlenné tesznek minden hitelműveletet. A háborúban elpusztult nemzeti vagyont, beruházások pótlása késik, mert a tőkék elsorvadtak, a meglevő tőke bizalmatlan. Az egész termelés e tényezők befolyása alatt fokozatosan hanyatlik és veszi fel az elmúlt századok extenzív formáit. Csökken a termés hozam, lesz a szántóból legelő és a lejeiből kopár terület és szőlőből bozótos hegyoldal. A nagybirtok nem képes beruházásokra — a kisbirtoknál hiányzik a szakértelem és haladni tudás.

A kényszergazdálkodások, rekvirálások, az inflációs politika az üzemi tőkét megsemmisítették. Az állatállomány qualitativ csökkent, beruházás itt is szünetel. A háború alatt a viszonyok kényszerítő hatása alatt a világ gabona-piac a monopolisztikus alapra helyezkedett. Ez az agrárius termelő rétegek számára soha nem álmodott konjunktúrát jelentett. A háború után a világmonopólium összeomlott — az erők szabad versenye kezdődött meg — az export, import-vámok, magángazdaságok berendezkedése megváltozott. Fokozatos csökkenés észlelhető a mezőgazdasági termékek világpiaci árában. E tekintetben semmi különbség a szovjetgazdálkodás és az európai gazdálkodási formák között. Zinovjev 1924-ben, a *Kölnische Zeitung* közlése szerint tar-

tott beszédében ugyanezen okokat jelöli meg, mint az orosz agrár-krízis okait.

A római nemzetközi mezőgazdasági intézet adatai szerint a világ gabonatermelése elérte, sőt meghaladta a békebeli produktív képességet. A Bulletin Quotidien jelentése szerint az 1925. évi termés az 1924. évit Romániában 9,150.000, Olaszországban 14,586.000, Spanyolországban 1,959.000, Magyarországon 2,177.000, Bulgáriában 3,918.000, Görögországban pedig 1,632.000 métermázsával baladja túl. Ehhez képest az európai országoknak eme csoportjában a múlt évvel szemben mintegy 32,600.000 métermázsányi terméstöbblet mutatkozik. Az adatok mind hivatalos becsléseken alapulnak. A Corn Trade News arra a megállapodásra jut, hogy a mostani termés az északi félgömbön körülbelül 17,000.000 quarterrel — 37,000.000 métermázsával — múlja felül az 1924. évi termést.

A többlettermelés azt jelenti, hogy minden gabonatermelő állam óriási verseny nyomása alá kerül. A legolcsóbban termelő ország fogja az árakat diktálni.

Pontos számítások erősítik meg azt a tételt, hogy a szemtermés átlagok a gazdaságok nagyságával állanak arányban.

A legkevesebb a gabonatermés átlaga 100 holdon alul, legtöbb 2000 holdon felül. A magyar statisztikai hivatal számítása szerint nagyobb gazdaságokban, azonos területen, átlag 32% több búza, 46%-kal több rozs, 37%-kal több árpa és 24%-kal több zab terem. Nagyjelentőségű megállapítás az, hogy mindazok az államok, melyek szociális föld-

reformot vittek keresztül, a világ piacán a termelés terén hátrányban állanak. Minél erőszakoltabb volt a földreform, annál kevesebb a terméseredmény. A földreform-adatok egybevetése a terméseredményekkel, grafológiai pontossággal tárják élénkbe e tényt.

A következő táblázat a londoni „Economist” című lap nyomán állították egybe; azzal a módosítással, hogy az ottani quarter-számítást métermázsákra alakították át.

	Szükséglet	Termelés	Behozatal	Kivitel
<i>Importországok:</i>	e z e r	m é t e r	m á z s á k b a n	
Brit Szigetországok	79.200	18.000	61.200	
Belgium	15.960	3.960	12.000	
Hollandia	7.140	1.380	5.760	
Svédország	5.640	2.400	3.240	
Norvégia	1.080	180	900	
Dánia	3.852	1.800	2.052	
Franciaország	103.200	98.400	4.800	
Olaszország	72.000	67.200	4.800	
Spanyolország	43.200	41.400	1.800	
Portugália	4.200	3.600	600	
<i>Antarkia felé haladnak:</i>				
Groszország	122.400	120.000	2.400	
Románia	24.000	24.000		600
Magyarország	14.400	16.800		2.400
Bulgária	9.600	9.000	600	
<i>Új államok:</i>				
Csehszlovákia	13.200	12.000	1.200	
Jugoszlávia	15.600	19.200		3.600
Lengyelország	13.200	10.800	2.400	
Finnország	2.040	240	1.800	
Balti államok	3.600	1.800	1.800	
Összesen	559.512	452.760	107.352	6.600

<i>Háború előtti helyzet.</i>	<i>szükséglet</i>	<i>Termelés</i>	<i>Behozatal</i>	<i>Kivitelt</i>
<i>métermázsákban</i>	<i>ezzer</i>	<i>métermázsákban</i>	<i>métermázsákban</i>	<i>métermázsákban</i>
Oroszország	180.000	240.000		60.000
Románia	26.400	38.400		12.000
Magyarország	14.400	21.600		7.200
Bulgária	10.200	13.200		3.000
				<u>Összesen 82.200</u>

A négy fő búzatermő ország — köztük Magyarország — a háború előtt 82 millió métermázsát exportált, ma pedig összesen csak 6,600.000 métermázsát kerül kivitelre. Ezzel szemben Európa teljes buza-importszükséglete körülbelül 100 millió métermázsát, 115 millió angol font értékben és ezt a búzamennyiséget tengerentúlról kénytelen beszerezni. Az importált búzának több mint százmillió fontnyi ellenértékét Kanada, Argentína, Ausztrália és India kapja Európától.

Oroszország és Bulgária az „Economist”, táblázatában importállamnak vannak feltüntetve. Romániának a nagy területi megnagyobbodása ellenére igen jelentéktelen az exportfölslege. Lengyelország búzaszükségletével szemben nagy rozs- és burgonyafeleslegekkel rendelkezik, amelyekkel importját ki tudja fizetni.

Magyarország jó helyre jutott ebben a nemzetközi relációban. Pontosán egyharmadát exportálja annak, amit háború előtt kivitt. A megcsönkített ország mezőgazdasági termelése tehát nem hanyatlott. Jugoszlávia exportál, bár terület növekedéséhez arányítva elég alacsony számmal.

Az agrárreformok és a termelés között tehát a legvilágosabb összefüggés áll fenn. A földreformokat végrehajtó állami beavatkozás, az etatizmus, vagy akár államszocializmus új feladatok elé van állítva.

Az állami beavatkozás, mely erőszakos eszközökkel befolyásolja a birtokforgalmat, az előtt a feladat előtt áll, hogy irányítania kell a termelést, és áralakulásokat is. Erre az útra kényszeríti az államokat a hitelválság és a földreform megoldatlan maradt pénzügyi feladatai. Minél radikálisabb volt a földreform, annál erőteljesebb kell hogy legyen az állami tevékenység. Ezt kívánja a mezőgazdaság mai helyzete.

A hitel hiánya a mezőgazdasági üzem illiquiditását okozza. A rendelkezésre álló tőkék kamattételeit a mezőgazdaság nem bírja el. A földet terhelő adók a tiszta jövedelem felét felemésztik. Az etatizmus megerősítéséhez szükséges állampénzügyek szoliditását a magángazdaságok túlterhelésével akarják az új államok elérni. Ez önmagában véve megakadályozza a mezőgazdasági tőkeképződést, ha az adó nem a földjára terheli, ellenkezőleg, ma a tiszta jövedelem a súlyos terhek folytán munkabérré alakult, helyesebben csökkent le.

A tőkeszegénység következménye a kamatemelkedés.

Az eddigi tőkeforrások, a takarékpénztárak, szövetkezetek és záloglevél-intézetek rezervái kiapadnak. A hitelszövetkezetek tagjainak homogenitásánál fogva csak a mezőgazdák egyéni hitelére-jére támaszkodhatnak, ez pedig megszűnt. A laka-

rékpénztárak régi tőkéi elvesztek, az új tőkeképződés alig észrevehető. A záloglevél-intézetek régi záloglevéli értékzuhanása az új záloglevél-kibocsátást egyelőre kilátástalanná teszi. A kamathausse természetes kísérője a tőkeszegénységnek, mert ez elsősorban a biztonságot keresi és a kamat magassága abban fejeződik ki, már pedig a tőke biztonsága a mai állami felügyelet, ellenőrzés, beavatkozás, protektionizmus mellett megingott egész Közép-Európában. Idegen tőke csak nagy kamatnyereség mellett hitelez. A mezőgazdaság ezt nem bírja e). Itt tehát a közel jövő egészen kilátástalan.

Minden földreform sikere a megfelelő hitel-szerzésektől föltételezett. Az a társadalmi osztály, mely leginkább földéhes, — szorul legjobban a támogatásra. Az ingyen föld gondolata mély gyökeret vert a kisemberek gondolatvilágában. Minél nagyobb a tömegek nyomása, annál kevésbé nélkülözheti az állam a szükséges hitelszervezet támogatását. Ha pedig ez nincsen meg, úgy annak az a következése, hogy a kisajátítás teljes kártalanítás mellett történik ugyan, de csak papirvalutában, vagy ilyen értékű obligációkban, mint pl. Romániában, hol a békebeli érték 50-ed részét sem kapják a földbirtokosok, vagy Csehszlovákiában, hol a holdankénti 600-800 aranykorona érték helyett 50-60 aranykorona a végkielégítés.

Mindezen kívánalmak és érdekek felett ott lebeg az erőszakos, igazságtalan békék fátuma. Ezek teszik elsősorban lehetetlenné az agrárdemokráciák egészséges fejlődését.

Elnyomó és elnyomott államok, felfegyverzett és védtelen államok, kizsákmányoló és elszegényedett államok levegője elpusztítja a demokráciát. A békeműveknek az új magyar határokat megállapító határozmányai annyira abszurdumok, hogy azokat egyszerűen jellemezni sem lehet. Mi lehet például a jövője egy olyan városnak, mint Esztergom, ahol a helység maga Magyarországon, a vasúti állomás azonban Csehországban fekszik és az összekötőhidat tetszés szerint újra elpusztíthatják? Mit csináljon például a salgótarjáni bányamunkás, akinek háza Csehországban van, a bánya a cseh föld alatt fekszik, a bánya bejárata azonban Magyarországon van? Ezeknek a munkásoknak kétszer kell naponta (felmutatni útlevelüket, egyszer, amikor munkába mennek és egyszer, amikor hazatérnek. Vagy Sátoraljaújhely, hol a vasúti állomás cseh — a város magyar, avagy a gazda az osztrák batáron, hol a vízművet hajtó lovak körforgásukban pár lépést külön engedéllyel magyar határon tesznek meg.

A hegyvidékek lakosságának továbbra is szüksége van élelmiszerekre, az alföld lakosainak fára és szénre. Azt hihetné tehát az ember, hogy a kereskedelem tovább folyik a határbizottságok erőfeszítései ellenére. Az összes államok vámháborúban élnek.

Nagy iparvállalkozások maradtak elzárva a nyers termékektől, pl. a magyar vas- és faipar, vagy piacaiktól pl. a cseh textil- és üvegipar. Kereskedelmi összeköttetések szakadtak meg, régi export és Import lehetőségek szűntek meg. A gyűlölet észsze-

rútlen intézkedésekre sarkalja az utódállamokat, pl. Jugoszlávia Fiume pusztulását okozza.

A mai határok mellett a kereskedelmi és vámháború tovább folyik mérgezett fegyvereivel és meszszezhordó ágyúival és a magántulajdon elvén nyugvó földbirtokrend nem fog nyugalomhoz jutni. A társadalmak mai cseppfolyós állapota nem fog megszilárdulni és ez nagy veszedelmeket idézhet fel.

A nemzetközi politikában elkövetett bűnök ilyképen bocsátották le gyökereiket a népek életébe. Megzavarták a fejlődő demokráciák irányait, a termelés és a nemzetek közötti gazdasági forgalom kapcsolatait. Ilyen végzetes időkben a kis nemzetek sorsa a legtragikusabb. Az agrárpolitika jövő nagy kérdései, a helyes birtokmegoszlás, az egyéni vagy kollektív tulajdon, az ingatlanforgalom szabadsága, a vámpolitika, a termelés és hitel ezerféle problémája rajta kívül álló tényezők befolyása alatt állanak.

A kis és nagy nemzetekre egyaránt áll az a meggondolás, hogy az elkövetett hibákat reparálni kell. Vissza kell térni az igazság és jogtisztelet elhagyott ösvényére.

A földreformtörvények a helyzet dinamikájánál fogva fejlesztésre, kiegészítésre szorulnak. De lehet-e szó átgondolt és észszerű törvényhozási és kormányzati tevékenységről a népek életét fenyegető nagy bizonytalanságok között?

Ha a földtulajdon revolúciója a föld demokratizálásának jelszava alatt megy végbe, logikus eredménye ennek az kellene hogy legyen, hogy annyit támadott és eltávolított akadályok, a Junkertum és

feudális kiváltságok helyébe az új kisbirtokok demokráciája lépjen. A középeurópai államok társadalmi élete új mezben kellene, hogy megjelenjen. Új demokrácia jöjjön itt a világra — mely életet önt az elvéhédtt Európába, azt a további haladás útjaira terelje. Ez az út azonban el van torlaszolva.

Azok az államok, melyek körében a parcellázások nyomán a modern agrárdemokráciák vannak alakulóban, rettentő háborúságot befejező bosszúálló béke következtében keletkeztek, vagy nagyobdodtak meg. Mindannyia, mikor megkezdte kormányzati gazdasági élete új berendezését, a demokrácia alaptétéleivel ellenkezően járt el — amikor akár védelmi, akár támadó szándékkal, nemcsak hamis elvek alapján kerülte meg a nép feltétlen szuverenitásának gondolatát, az egyenlőség elismerését, de összezavarta a törvényhozást, végrehajtást és bíraskodást. A gyors törvényalkotások, a rendeleti jog útján való gyakori beavatkozása a végrehajtó hatalomnak, a bíraskodás rendszerének oly új területekre való áttelepítése;, amely nem igazságszolgáltatás, nagy bizonytalanságot teremtettek a közjog és magánjog terén egyaránt.

Az amerikai tudomány és közhit szerint mindaz, ami 1607 vagy 1620 előtt történt, Amerika számára nem létezik. Ők új nép, talán új faj is, rövid történelmi múlttal és nagy jövővel. Az, hogy bevándorolt fajuk régi népek, régi hagyományok és sok-sok század örököse — el akarják felejtetni. Akkor, mikor Wilson a népek önrendelkezési jogán feldarabolta Európa egy részét azért, hogy az ezeréves múlttal szakítva, faji önállósághoz juttassa a

népeket, — ez amerikai közérzés szerint cselekedett. Az eredmény az lett, hogy e területen, hol a népek jelleme, műveltsége legalább öt egymásra következő századot ölel fel — hol az egyiptomi faekétől a modern gőzgépig, hol a félvad hegyi lakótól a városi polgárig minden kultúrfok képviselve van, visszafordította a haladást, elmúlt századok durvaságát, tudatlanságát juttatta hatalomhoz.

Megfordított sorrend szerint tagozódik a wilsoni államok élete, — hol az utolsókból lettek elsők.

A világháborút befejező békék igazságtalanságai szűrődnek le minden nép társadalmába, gazdasági életébe, zavarják meg a népek erkölcsi érzését és élesztik a gonoszságot és hírvágyat. Nitti „La pace” című könyvében mutat rá arra, hogy a szabadság védelmében vezetett háborúk tönkretették a népek szabadságát. Hol van ma szabadság Európában? — kiált fel Nitti.

„Oroszországban diadalmaskodik a bolsevizmus. Olaszországban nincs egyesülési, gyülekezési és sajtószabadság, Spanyolországban egy tábornok eltörölte az alkotmányt s a parlament önmagára s bizottságaira ruházta az egész katonai hatalmat. Magyarország bizonytalan állapotban él, Bulgáriában állandóak a zavargások. Franciaországban és Németországban nincs diktatórikus állapot, de a nacionalisták állandóan a monarchia visszaállítására töreksenek. Csehszlovákiában, Jugoszláviában, Romániában súlyos belső villongások folynak s nem különb a helyzet Portugáliában és Görögországban.

„El lehet képzelni”, — kérdi Nitti — , hogy Németország, Magyarország és Oroszország bele-

nyugodjon ezekbe a határokba, amelyek új, állandó háborús okokat jelentenek. Ez a háború késleltethető, de kikerülhetetlen, ha csak az igazságtalanságokat nem orvosolják.”

Nitti kegyetlen kritikája igazságát ma minden gondolkodó államférfi elismeri. Európa megmérgezett társadalmi élete e békék következménye.

Az erőszak és igazságtalanság kérdése állandó fegyverkezésre sarkalja az új államokat. Viszont a köztudatban van benne, hogy az egyensúly hiányzik az új helyzetben. Az állampolgárok egyrésze gyanakodó felügyelet alatt tartja a másikat, az erősebb, az állami hatalomra támaszkodó a gyengébbet — mondjuk a kisebbségeket. A demokrácia itt senyvedő növény.

Az agrárreformok utáni vágyakozás egyforma volt faji különbség nélkül a kisemberek között — de annak igazságtalanságai mély sebeket ejtettek. A demokrácia e nagy reformja támasztja a legnagyobb faji és osztályellentéteket.

A béke útján keletkezett államokban hiányoznak a hagyományok, legfeljebb újonnan gyártják azokat — mint teszi Románia, Nem merik az önkormányzás gondolatát elősegíteni, mert könnyen az államalkotó „többség” majorizálására vezethet, mint Csehszlovákiában a magyarok, németek és tótok szövetekezése útján.

A háborúban és ezt követő forradalmakban Közép-Európa demokráciája szenvedte a legsúlyosabb sebeket. A mozgósított óriási tömegek öntudata azon rétegek ellen fordult, melyeket kiváltságosoknak tudott vagy vélt. Az ipari, kereskedői- és

intellektuel demokrácia nem volt ellentállóképes. Osztálygyűlölet vagy nacionalistatúlzás hamar félretolta az útból. Úgy látszott, hogy a tömegek felett úrrá lesz a középkor autokrata uralma.

A földreform a dolog természeténél fogva sok nemtelen törekvésnek, igaztalan hírvágynak, mélyeséges jogtalanságnak melegágya. Ez megrendíti a jog örök igazságaiba vetett hitet és megtámadja mindazt a morális erőt, mely az újkori civilizációt összetartotta.

A földreformtörvények mindenkié talán elharmarkodottan jött létre — izgatott néphangulat nyomása alatt — de közszükséglet volt a társadalom további békéjének biztosítása végett. A földreformok végrehajtása azonban nyugodt, megfontolt és állandó akarat kifolyása kell, hogy legyen. Ez az akarat azonban alá van vetve az általános politikai atmoszférának. Olyan államigazgatásra kell törekedni, mely az alapvető törvények által biztosított egyéni tulajdont, szabadságjogokat ne véletlen politikai többségek elhatározásából, vagy ne túlsúlyra vergődő társadalmi osztályok egyéni megítéléséből tegye függővé, hanem a közösen átértett felelősség védelmétől, amely felette áll a párt- és osztálytülekedésnek.

Az új demokráciák megalapozásának a földreformok hatékony eszközei. Az új demokráciák azonban nem lehetnek kizárólag agrárdemokráciák. A nemzetek közötti érintkezés, a gazdasági termelés differenciálódása, a tőke, az ipar, a közlekedés jövő nagy lehetőségei más megítélést kívánnak,

Paraszdemokrácia nincsen. Helyesebben a demokrácia egy, a demokrácia gondolata át fogja az összes termelőosztályokat, magához öleli az összes dolgozókat.

A földművelők demokráciái mindig átmeneti komponensek voltak a nemzeti élet nagy evolúciói bin. Nem lehet egy nemzet termelő életét pusztán a földhöz kapcsolni, tehát nem lehet azokat &z erőtényezőket, melyek a nemzet öntudatát alkotják, pusztán a földet művelők szervezkedéséből deriválni,

A városi ipari, kereskedelmi töke demokráciája, vagy ha úgy tetszik, a fiáncdemokrácia az intellektuelek öntudatos szellemi munkájából fakadt demokratikus psziché mégkorántsem vesztették el jelentőségüket. Az egész világkultúra összes vívmányaival, a jövő beláthatatlan lehetőségeivel e demokráciákon nyugszik. Az, amit az emberiség, a középkor bölcsőjéből kikelve, az utolsó század V\ vagy utolsó félszázad alatt produkált, a városban élő szellemi erők eredménye. E kisugárzó erők viszik előre a földművelést is. A ma kaotikus kódéből ez osztály kell kiemelkedjék újra és elfoglalja régi helyét.

Az igazi demokrácia szervezkedése nem falusi, de nem is városi, hanem hit- és érzésbeli. A jók, műveltebbek és jellemesebbek szervezkedése. Ez az értelmiség uralma, a józan ész uralma. Ez az igazi uralomra jogosult aktív kisebbség, mely a passzív többséget kormányozza anélkül, hogy fennmaradásának forrása az erőszak volna.

A feudalizált vagy kapitalizált demokrácia nem ereje többé az új kornak. A nagytőke, legyen az föld vagy pénz, hatalmának korlátait nem ismerete fel kellő időben. Ebből származtak a veszedelmek a mai Európára. Az új demokrácia a boldogulás lehetőségét kell biztosítsa minden dolgozó számára, úgy a hatalmaskodók visszaéléseivel szemben, mint az értelmetlenek lázadó szelleme ellenében.

Hol itt a kiegyenlítődés? A legújabb angol szociális tan a tőke konfiskálása helyett annak társadalmi ellenőrzését kívánja, biztosítani akarja a haladás számára az „alkalom egyenlőségét” a „the equality of opportunity”-t.

Új liberális klubok alakulnak Manchesterben, a liberalizmus hazájában, melyek a tőke, a munka és ész együttműködését akarják új alapokra helyezni. Mert az eddigi haladás utjai el vannak torlaszolva.

Az emberi haladás előbb az ipar demokráciáját teremtette meg a városokban, hogy ez a demokrácia azután a föld művelőinek önállóságát küzdje ki. Az ipari demokrácia a kapitalista termelés omnipotenciájában sorvadt el épúgy, mint a föld demokráciáját az expanzív kapitalistaexport világversenye gyűrte maga alá.

Az ipari demokrácia és a föld demokráciája egy után kell, hogy haladjon.

A földreformok mindenike elméletileg a kor igazságtalanságait akarja megszüntetni, szaporítani akarja, az önálló kistermelő egyéneket, meg

akarja alapozni a vagyon és kereseti lehetőségek kiváltságmentes rendjét. Az államok belső életét akarja megtölteni egy rendezett és egyensúlyozott gazdasági és társadalmi berendezkedéssel.

Gyakorlatilag azonban tele vannak tévedésekkel. Emberi gyarlóság, elfogultság ellentéteket támasztott a megnyugvás helyett. Félős, hogy a föld-reformmozgalmak folytonos tápot nyernek.

Azok az államok, melyek saját polgáraik egy részét degradálják azért, mert azok nem tartoznak az államalkotó fajhoz, saját fennállásuk alapjait ássák alá. Állandó zűrzavart teremtenek ott, ahol nyugalmat állítanak a háborúban elvérzett népek. Az, ami az új államokat életműködésre bírja, ma a legtöbb esetben nem polgárainak önkormányzati hatalma, hanem különféle elnyomó törekvések, amelyek sokszor demokratikus szervezet leple alatt jelennek meg, máskor a nyílt erőszak kényszerítő eszközeivel. Az elnyomó és támadó szellemet kell kiküszöbölni. Enélkül az igazi demokrácia meg nem alakulhat.

Ma angol felvilágosodás és tévedés, orosz lázadó szellem és érthetetlen misztikum, francia, fanatizmus és bosszúvágy hullámszik végig Európán, Közép-Európában torlódnak meg a hullámok. Kérdés, hogy a tradíciók kötőereje meddig állja útját a túlzásoknak, kérdés, hogy a gyengülő demokráciák újra életre kelhetnek-e, hogy, lesz-e ellentálló erejük a keletről közeledő szociális paralízissel szemben.

A népek élete az érdekek láthatatlan millió szálaival van összefűzve. Egy ország sem csinálhat olyan agrárpolitikát, mely a demokrácia igazságai-val ellenkezik. Esztelenség és sikertelen kaland lenne, visszatérést jelentene a középkor rabságába. Hasonlatosak lennének az ily népek Dickens Bas tillba zárt vargájához, ki kiszabadulása után is csak otthon épített cellájában volt képes dolgozni, míg kint ragyogott a nap és a szabadság.

TARTALOM:

	Oldal
Előzetes megjegyzések	3
I. Az új agrárdemokráciák alapjai Európában.....	5
II. A XIX. század ipari demokráciája és az ál- lamszocializmus jelenségei	33
III. Az agrárrevalúciók és azok eredményei.....	44
IV. Az osztrák-magyar monarchia utódállamai és agrárreformjuk	63
V. Az új parcellabirtokok.....	83
VI. Az agrárrevolúciók és a kisebbségek	90
VII. A jövő agrárpolitikája és demokráciája.....	122